

## **Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia**

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniuersum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvvtvs Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

**Raynaud, Théophile**

**Lugduni, 1665**

V. Christus Rex Gloriæ.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79582](#)

ritus sancti, in his qui militant Deo: Est autem & gladius maligni, in his qui militant peccato,] Addit de arcu & sagitis vtrorumque; vt fætendum planè sit, vtrisque proportionali armatura omnigena circundari. Sed militia ac belli exitus est planè diuersus, & respondens Regibus, sub quibus obiit militia.



## CAP V T V.

*Christus Rex Gloriae.*

**479** *I*scerè Psalm. 23. Coniunctum cum titulo Domini virtutum, nuncupatum Christum Regem gloria legimus. Exhibandi enim sunt Rabbini apud Iustinum in Dialogo cum Tryphonie, qui Ezechiam, alij qui Salomonem, eo loco dictum Regem gloria volente: cum tamen non illis, sed soli Christo, elevata sint portæ aternales. Solus ergo Christus, vt Iustinus bene argumentatur est *Rex gloriae*. Hoc quid sit, & quomodo ad conciliata per eum Spirituali Ecclesiæ regno bona pertineat, scrutandum est.

*An Christus, Rex gloriae, id est  
Iudeorum.*

Erit in primis, qui gloriam cuius Christus in veteri Testamento Rex dicitur, de Iudeis interpretetur: qui si hoc sit quod titulus crucis præferebat, *Iesus Nazarenus Rex Iudeorum*. Non enim nouum est, vt in Scripturis gloria populum Iudeicum designet, quem Deus ipse proficitur gloriam sibi fuisse. Et Zacharia cap. 10. posuit ait à Deo *quæstum equum gloria sua in bello*: locus verò in eam rem conceptus, esse videtur apud eundem Zachariam cap. 2. vbi Dominus exercituum, induxit sic loquens. *Post gloriam misit me ad gentes*. Cum autem inferius idem ipse qui loquitur, addat, *cognoscetis quia Dominus exercituum misit me*, manifestum est Dominum exercituum qui loquitur, & Dominum exercituum qui eum misit, esse Filium & Patrem. Id quod præter Hieronymum ibi, deferre habent, qui inde potens argumentum pro Christi diuinitate peti docent, Eusebius lib. 6. de demonst. cap. 16. & Augustinus 22. cœlit. cap. 30. Nam nomen Domini exercituum, quod vtröbique adhibetur, est nomen ipsius Dei essentiam designans. Christus ergo ait, se post gloriam missum ad gentes, quod S. Hieronymus, & Rupertus ibi, ac loco notato Eusebius, perinde esse putant, ac si dicatum esset, *post gloriam quam apud Patrem ab aeterno habui, missus sum per humanitatem assumptionem ad gentes*. Post tantam sublimitatem, à Deo depressus sum, hominum causa. Minus tamen quadrata interpretationem, ex eo perspicuum videtur, quod Christus ipse proficitur se non esse ad gentes missum, sed tantum ad oves domus Israël que petierant, Simplicissime ergo locum Zachariae accepturi videamus, si dicamus, Christum post gloriam, id-

est post gentem Iudaicam, missum esse ad gentes. Iudeis namque repellentibus verbum Dei; Christus non quidem in persona sua, sed in Apostolis fidem Christi Euangelizantibus, missus est ad gentes. Quod gloriam ibi designate dico. Gentem Iudaicam, consentaneum est Apostolo Romanorum 9. protinente optasse se anathema esse à Christo pro fratribus suis, qui sunt Israelita, quorum adoptionis est filiorum, & gloria, & testamēnum. Hoc sicut sensu, accipiendo nomen gloria, pro Iudeo scilicet populo, quem Deus tamquam gloriae speciem semper habuerat, rex gloriae idem est, quod Christus ( ut titulus crucis prodebat ) *Rex Iudeorum*.

*Num Rex gloria Christus, quia dat gloriam.*

**480** Interpretatur secundo loco S. Augustinus 1. Trinitatis cap. 12. Regem seu Domum gloriae, Christum gloriam aeternam ligatorem, eiusdem quippe est, gratiam & gloriam largiri. Itaque quia gratiam & gloriam dabit Dominus, accipimus à Christo gloriam, & eatenus *Rex vel Dominus gloria* dicitur. Non commodat tamen praesenti instituto S. Augusti, sic enim scribit. [ Secundum formam serui, ipse est caput corporis Ecclesie. Secundum formam Dei, Dominus est gloria. Vnde manifestum est quod ipse glorificat sanctos suos. Quos enim prædictavit ipsos & vocauit, & quos vocauit ipsos & iustificauit, quos autem iustificant, ipsos & glorificauit. De illo quippe dictum est, quod iustificet impium: illo dictum est, quod sanctus & iustificans. Si ergo quos iustificavit, ipsos & glorificauit; qui iustificat, ipse & glorificat, qui est, ut dixit, Dominus gloria. Secundum formam tamen serui, iustificantibus discipulis de glorificatione sua, respondeat: *Sedere ad dextram, vel ad sinistram meam, non est meum dare vobis, sed quibus parvum est à Pare meo*. Quod autem paratum est à patre eius, & ab ipso filio paratum est. Quia ipse & pater unum sunt. Iam enim ostendimus, hac Trinitate per multos diuinorum locutionum modos, etiam de singulis dici, quod omnium est, propter inseparabilem operationem unius eiusdemque substantiae. Illustrat hoc aliis exemplis; Tunc subdit. [ Sicut ergo ista, ita & illud quod ait, *sed quibus parvum est à Pare meo; cum pare se intelligat, parare sedes gloriae quibus veller*. Sed dicit aliquis. Illic cum de Spiritu sancto loqueretur, ita se missurum ait, ut non negaret Patrem missum. Et alio loco ita Patrem, ut non negaret se missum: hic verò aperit ait, *non est meum dare vobis*: atque ita sequitur, à Patre dixit ista præparata. Sed hoc est quod præstrinximus. Secundum formam servi dictumq[ue] ita intelligeremus. *Non est meum dare vobis*; ac si dicatur, *non est humane potestatis hoc dare*: ut per illud intelligatur hoc dare, per quod Deus, & equalis est Patri. *Non est*; ( inquit, ) *meum dare*, id est, non humana potestate ista do; sed quibus parvum est à Pare meo. Sed iam tu intelligis, quia si omnia quae habet Pater mea sunt, & hoc vique meum est, & cum Patre ista parvi. [ Vides cat

RAVNA  
Tomus  
De Chris  
et  
Tomus  
De Atri  
Chrispi  
XVI

cui dixerim, s. Augustinum huic instituto non commode. Vult enim Christum non propt hominem, quo pacto hic titulos eius rimar, sed propter Deum, dici Dominum & Regem gloriae. Posse tamen de Christo quoque dici, quod ut gratiam, ita & gloriam daret, monstrabimus cum de Christo capite. Itaque saluus est Christo hic titulus, in eo sensu: quem plane consecutus est Enthymius in Psalm. 23. sic scribens. [Rex gloriæ dicitur Christus, & Dominus gloriæ, veluti qui summam affectum est gloriam, & qui cum aliis praestat; & qui aliorum omnium qui gloriam affectu sunt, Rex est & Dominus.]

*Triplex alia incommoda notio Regis glorie.*

481 Eadem portò ex causa, ex qua dixi, notionem Regis gloriae à Divo Augustino datam, non esse huius instituti, idem statuendum est de notionibus eiusdem tituli propositis à Gulielmo Parisiensi 2. parte 1. partis de viuenio cap. 21. sub finem; ubi triplicem huius tituli explicationem adhibet sed soli Deo vt Deus est aptat. Prima est, vt Deus dicitur Rex gloria, qui a regnum eius cœlestis, est gloria; ubi nihil est nisi gloria, labes nulla, & nullum dedecet, vel imperfictio. Secunda est, Regem gloria, idem proportione sonare, ac Regem iustitiae. Sicut enim Regem iustitiae elicunt, qui est iustissimus; & vas pulchritudinis & electionis, id est pulcherrimum & electum, ita Rex gloria, idem est quod gloriissimus: Et cuius regnum ut Gulielmus loquitur, est in ultimata gloria, & nihil habens gloria repugnans seu contradictionem. Tertiam denique notionem eiusdem tituli, proponit, vt idem sit Rex gloria, ac is cuius filius est, & cui tota debetur gloria. Omnia enim in Dei gloriam cedere, est ornatio necessarium. Hæc tametsi Christo accommodari possent, tamen ex mente Gulielmi, non pertinent ad Christum, sed ad creatorem: id eoque sunt hic dimittenda. Et eodem modo dimittendus est Cassianus, qui lib. 7. de Incarn. cap. 23. Regem gloriae exponit verum Deum.

*Quarta notio, quia Christus, Rex est per crucem.*

Potest quarto loco videri, Christum dici Regem gloriae, quia per crucem & passionem intravit in gloriam suam: eo quod gloria in Dictionario sacro, dicatur opprobrium, crux, passio, iuxta illud Hieronymi quest. 9. ad Heditiam, [gloria Saluatoris, patibulum triumphantis est.] Ut proinde Rex gloria, idem sit quod Rex propter passionem, gloria coronatus; seu Rex per crucem, quam Cyrillus Hierosol. cathec. 13. vocat gloriationem, idque inferius eruit manifeste ex scriptura, [Vis (inquit) nosse aperte, quod gloria Christi est causa eius? Audi non me, sed illum dicenter prodiderat Iudas improbus, patrem familiæ, nuperque exiens à mensa, & poculum benedictionis bibens, & pro potu salutari sanguinem iusti effundere volens. Qui panes eius comedebat, magnificauit super illum,

supplantationem. Paulus ante manus, benedictionem recipiebat, & rufus argento proditionis, mortem conciliavit. Et redargitus, audiuit: Tu dixisti; rufusque exiuit. Deinde dixit Iesus, venii hora & glorificetur filius hominis. Vides quomodo gloriam propriam sciebat esse crucem? Deinde Esras quidem serru d' Iesu, non confundebatur: Christus vero pro mundo moriens confundet: Nunc glorificabis (inquit) filius hominis. Non quod prius non haberet gloriam: glorificatus enim erat gloria ante mundi constitutionem; sed glorificabatur tanquam Deus semper: nunc vero glorificatus est, patientia ferens coronam.] Vide an non etiam suffragetur Tertullianus lib. de Corona militis cap. 14. vbi agens de spinea Christi corona, eique repensa regia corona gloria, ait inter cetera de Christo. [Fauos post fella gustauit, nec ante Rex gloriae à cœlestibus salutatus est, quam Rex Iudæorum, proscriptus in crucem; minoratus primò à patre modicum quid circa Angelos, & ita gloria & honore coronatus.]

482 Non abhorret hæc interpretatio Regis gloriae, à titulo quo patrum Christo, & spirituale & temporale regnum diximus. Decuit enim gloria & honore coronari eum, cuius inter mortales inglorius fuerat aspectus, propter homines: omnique iure iis dominari, & Rex præesse debuit, quos de terribilitate captiuitate & certo exitio redemerat. His item ipsi locis, quibus Christus Rex gloria dicitur; Dominus fortis, & potens in pælio, (vixque passionis & mortis generose obitæ) nominatur. An vero id insinuauit princeps Apostolorum; qui epistola 1. cap. 1. memorans Christi exaltationem passioni subiunctam, vocat posteriores glorias? quasi hæc sit gloria posterior, connotans priorem, nempe passionis & crucis, quæ verissima Christi gloria fuit. Idem sane Christiani gregis princeps, infra cap. 4. gratulandum docet iis, qui in nomine Christi exprobantur, & aliqua passionum eius participatione donantur: quoniam quod est honoris, glorie & virtutis Dei, & qui est eius Spiritus, habitat in illis. Ita quidem princeps & Apostolotum & Christianorum omnium diuino actus Spiritu. Tametsi non est hic sensus multorum nomine tenus Christianorum, qui probrosam libi sentent crucem, & subiectiōnem, quæ Deum decuit ut scire pro more dixit Eucherius homil. 3. ad Mon. num. 8. qui gloriam hominis, quam Spiritus sanctus nominat stercus, gloria quæ ex Deo est, auteponunt. Nec agnoscunt regno se aptari, cum deiiciuntur: & per passionem ac crucem participes sunt eius gloria cuius se Christus Regem prædicati, in scripturis sanctis voluit. Longè alia mens sanctis illis Martyribus, vera & solida gloria Christianam notionem docet apud Victorem lib. 2. Persecut. Vandal. qui iactati vnu super alium, & pæz angustia loci, naturales egestiones stercoris & yrinx in, spelæo quo concludebantur emittentes, ita introcantes, velut in gurgite luti ad genas usque mergerentur; & ducti inde Dominica die, oblitera stercoribus vestimenta, faciesque, & capita præferentes, concinebant exultabundi, gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Ecc 3 Haud

Haud incongruè , cum quarta illa *Regia gloria* notione , neclatur alia quam suggestit S. Ambrosius ferm. i. 5. in Psal. i. 18. in explicatione litteræ *Samech* , illi o<sup>ct</sup>onatio p<sup>re</sup>fixæ : [ Quæ est corona (inquit) qua coronatur Christus , nisi corona gloria ? Ioseph habuit coronam castitatis , Paulus iustitiae , Petrus fidei . Singularum virtutum , corona sunt . Solus Christus habet coronam gloria , qua eam Ecclesia coronauit . In hac corona omnes coronæ sunt ; quia gloria , non portio vnius coronæ , sed præmium omnium coronarum est . ] Si corona gloria , qua coronatum Christum agnoscit Ambrosius , est corona virtutum omnium ; corona autem , regni symbolum & necessarium adiunctum est ; non aliud sanè fuerit Christum *Regem gloria* dixisse , quam *Regem virtutum omnium* : quod aiebam nexum esse cum quarta notione Regis gloria , iam proposta . Nam Christus patiens , & moriens in cruce , virtutes omnes exquisitissimè & perfectissimè exhibuit .

*Germana notio , Regis gloria Christi , id est Ecclesia , regni omnium gloriofissimi ; Et unde eius gloria petenda .*

483 Idem ramen S. Ambrosius eodem loco , tractans illud Thren. 2. ubi perfecti deo<sup>r</sup>is , gaudium uniuersa terra , coronam gloria fore Iudæam p<sup>re</sup>fatus , si in Christum credideret , subdit . [ Quæ est autem corona gloria , nisi Ecclesia , qua caput suum Christum coronat ? Quæ iucunditas uniuersa terræ , nisi domus populi Christiani , aula Sanctorum ? de quibus Scriptum est , in omnem terram exiuit sonus eorum , & in fines orbis terra verba eorum . Ergo quia corona gloria est Ecclesia , id est dicitur in canticis ; Egredimini filia Sion , & videte Regem Salomonem , in corona qua coronauit eum mater eius , in die sponsalium eius , & in die iucunditatis cordis eius . ] Per coronam , regnum designare , quotidianum est . Sic enim dicimus , id spectate ad coronam Galliarum , aut Hispaniarum , &c. Itaque *corona gloria* , est Ecclesia ; id est regnum gloria , Christi Regis proprium ; ( coronat enim Christum caput suam Ecclesia , ut habet Clemens Alex. Pedagog. cap. 8.) & Rex gloria idem est Christus , Rex Ecclesia , regni omnium gloriofissimi , ac magnificissimi . [ Quæ est huic loco commodissima notio Regis gloria . Eo namque deuentum est in tractatione , bonorum regni spiritualis , vestigiorum ex tributis inde Christo titulis , ut magnificiam ac splendorem regni huius , tradere oporteat : At hæc apitissime exprimitur nomine gloria , quam in regno seculari , v.g. Salomonis , cuius gloria à Christo ipso celebrata est , ferè pertinet à splendore domestico Regis , & regia familie : hoc est , à regio cultu , qui indumenta regia , & coronam , ac sceptrum , & thronum comprehendit : itemque à multitudine & nobilitate regiorum domesticorum , ministrorumque ac principum protinuarum , & p<sup>re</sup>sectorum , regia potestatis cum subordinatione participum : A gaziis item & thesauris , ac immensis opibus , & operibus publicis , munificentiam & magnificientiam

regiam testantibus . Hæc enim sè sunt quæ Regina Saba 3. Regum 10. & 2. Paral. 9. in admittata dicitur in gloriofissimo Salomonis regno , ut non haberet ultra Spiritum . Quantu[m] tamen uniuersa hæc gloria p<sup>re</sup>cellat in regno spirituali Christi Domini , facillimum est de mostreare : Vnde liquere potest , vele Christum ex hoc maxime capite ; nuncupari posse *Regem gloria* . Et vero Reginam Saba , typum tuisse Ecclesiam , demorantis Christi gloriam , fusè omnino prosequitur Eucharius hom. 1. de Natali Ecclesie . Sed in argumento propè infinito , delibanda duntaxat erne selecta quedam ; nec alia fere quæquam quæ a Patribus sunt obseruata .

*Cultus Christi Regius ; ac primū vestitum duplex ; uterque magnificissimus .*

484 Magnificissimum Christi Regis gloria vestitum , expressum lèpè Psaltes : nunc Regem Christum exhibens indutum decorum & fortitudinem , nunc confessionem & decorum , aut lumine amicorum sicut velimento . In variis Scripturis , regum Christi vestimentum duplex tradi , obseruat Rupertus in cap. 14. Apocal. ad illud , habet in vestimente suo scriptum . Verba eius sunt . [ Vestimentum huius Regis Christi , aliter aique alter pro loci diueritate intelligi debet . Non alias sanctam Ecclesiam , sive fidem Catholicam ; alias latèam significat Scripturam . Utrumque ex uno Psalmi versiculo intelligi , vbi ipse loquitur dicens ; *Diniserunt fibi vestimenta mea , & saper vestem meam miserunt soror* . Nam vestimenta Domini diuina , significant sacram Scripturam ab hereticis sepius depraevatam , ut alibi Psalmista : *Quæ perfidii destruxerunt* . Vestis eius qua deluper incosutilis , & super quam forte mīserunt , designat Ecclesiam , vel fidem Catholicam diuina electione fidelibus datam , quæ à nullo corrumpi potest . Item vestimentum eius Ecclesia intelligitur , cum iterum dicit Psalmus ; *Ecce quam bonum , & quam iucundum habuisse fratres in unum , sicut unigenitum in capite quod descendit in barbam barbam Aaron , quod descendit in oram vestimenti eius* . Et est tensus : Spiritus sancti gratia que plenaria in Christo capite nostro inhabitat , p<sup>ri</sup>mū ex eo descendit in fortis viris Apostolorum , qui significantur per barbam Aaron : Et deinde in martyres , & ceterosque Ecclesie filios & magos quidem , sed inferiores Apostolis , qui intelliguntur in ora vestimenti , quia post Apostolos in Ecclesia sunt p<sup>re</sup>cipui , cuius fide & virtutibus Christus ipse decoratur , admodum alieuius qui vestimentum pretioso induitur . ] Eodem accommodat polytritam Iosephi tunicam , idem Rupertus lib. 8. in Genes. cap. 2c.

485 Priorem sensum , de Scripturis sciencer Christum vestientibus tradiderat ante Rupertum Clemens Alexandrinus 2. Pedagog. cap. 10. verbis illis . [ Exquisite velles , sumptuarum dilatationes , & cuiusvis figuratum numeri , illiberalem ac fordidam Symmarum mollifem indicant . Quod si quis talorem Domini vestem adducit , variegatilla tunica ostendit flores sapientia , virtus & que non

accusat

# Christus, Rex Gloriæ.

221

flacescunt Scripturis, eloquia Domini quæ  
veritatis splendoribus resplendent. Eiusmodi  
alia veste spiritus Dominum per David in-  
dus, sic pfallens, *Confessionem & decorum in-  
dui es. Indens lucem sicut vestimentum.* ]  
Idem habet S. Ambrosius lib. 7. in Lucam,  
tradidit illud capitul. 9. *vestimenta auctor eius;*  
*falsa sunt alba sicut nix.* Non aliud autem eo  
Christi per Scripturas vestitu innuitur, quam  
Scripturam vniuersam, cum veterem tam  
nouam, ad expressionem regni Christi perti-  
nere: ut liceat Christum, pro antiquo vsu,  
veste picturata non vnam aliquam, sed valde  
multas historias exhibente, intueri. Ita enim  
olim tulisse vsum, & nostri & externi Scrip-  
tores prodiderunt. Sic sacerdos Clemens Ale-  
xandrinus 2. Pædag. cap. 10. ablegari videt  
variegatas vestes que in purpura habent ani-  
malia. Et mox, Psalm. 44. deauratum Reginæ  
vestem dictam vult, quia in ea Iesus splen-  
deret ut aurum. Inuentum id fuisse Babyloni-  
orum, docent illa Silii lib. 1. 4.

Fulno certaret ut auro.  
Vestis spirantes referens sub tegmine  
vultus.  
Quos radio calat Babylon.

A sublecuros Ægyptios, Babylonis præ-  
celluisse, signum fucat illud Martialis.

Victa est  
Pectine Niliaco, iam Babylonæ acus.

Nec feminæ duntaxat, sed & viri sic in-  
duebantur. Nam Athenæus lib. 1. describens  
Antiochæ Epiphanius comitatum multorum  
millium hominum, notat qaqordam palu-  
damenta auro texta. & animalium imaginis  
picturata. Ammonianus item lib. 1. 4. refert  
longioris simbriæ tunicas viriles, perspicua  
ludentes varieate liitorum, effigias in spe-  
cies animalium multiformes. Prudentius  
quoque in hamartig arguens viros degener-  
tes, ita canit.

Sed pudet esse viros, quarunt vanissima  
queque.  
Quis niteant; Genuina lues, ut robora fo-  
luant,  
Villere non ouimus, sed Eoo ex orbe petitis  
Ramorum spolis fluitantes sumere amictus;  
Gandens, & durum sentulus perfusgente  
corpus.  
Additis ars, ut fila herbis saturata re-  
coctis  
Includant varia disticto flamine formas.  
Ut queque est larvo ferè molissima tacta  
Pectinatur, hunc videas lascinas præpete cursu  
Venantem tunicas, anumque quoque ver-  
colorum  
Indumenta nouis texentem plumeatela.

Ausonius spuriū illum, verèque lapa-  
mate genitum, qui se Romuli & Remi san-  
guine certum fabulabatur describens, epi-  
gram. 25. ait.

Hosillo Sernm veste contexi iuber,  
Hos calat argento grani.  
Idem, missam ad se à Gratiano Palmatam

vestem in qua Constantius Imperator intex-  
tus esse, memorat in Eucharistico ad Gra-  
tianum. Nec absurdè Rauardus lib. 2. conie-  
ctaneorum cap. 6. locum Scætola Iuncon-  
sulti, & S. Ambrosij in Psalm. 38. de pena  
eius qui imaginem alterius Imperatoris portar-  
tur, accipit de huiusmodi veste pictorata, &  
imaginem Imperatoris praefente. Vix ali-  
quid in hoc genere illustrius veste illa Insti-  
niani, de qua Corippus lib. 1. num. 14. Nu-  
perus interpres illud Apostoli *sicut portan-  
tis imaginem terreni*, expreso Graco verbo  
¶ pñ quod in vestium propriæ cedet, accipit  
deportanda in hunc modum Christi imagines  
in vestibus. Idque præstissime Christianos  
quosdam, accipe ex sancto Alferio homil. de  
diuite & Lazaro initio. [ Alij item, ( inquit,)  
reperiunt similis amantes vanitatis, magis  
que etiam & plenius vita exercentes, qui ne  
hic quidem, stultæ solertia fines confiruer-  
unt, sed inani quodam & superuacuo com-  
mento, quod artem pictoriani per flamam  
atque subregem imitatur, omniumque for-  
mas animalium in vestibus exprimit, florida  
ac lexceneis variegata figuris vestimenta, tum  
sibi, tum vñoribus ac liberis comparant. Qui  
ipsi ludunt, etiam ubi nihil vñquam sedulū  
vel serio facientes, sed per immodicas opes  
abutentes vita, non videntes, ipsique Paulo,  
& diuinis vocibus, non dñlis sed factis ad-  
uersantes. Nam quæ ille verbis proscriptis,  
hæc isti mordicus retinent, & ipsa re faciunt  
rata. Quandocumque igitur in publicum  
prodeunt, quas depicti parietes, ab obuīs  
aspiciuntur. Quin etiam pueri circumstant,  
ridentes inter se se, digriffisque picturam in  
vestibus communisstantes, & ad multum spa-  
tij prosequuntur, nec nisi ægide recedere, &  
anelli possunt. Videre est illie, leones, pan-  
theras, visos, tauros, canes, fynas, faxa, ac  
venatores, & omnia denique circa quæ spi-  
ctorum industria natura emula versatur. Ne-  
cessè videlicet erat, ut videtur, parietes non  
solum atque domos exornari ac depingi, ve-  
rum etiam tunicas, & pallia his superiecta.  
Qui autem quævis de districtibus illis religio-  
fiores, argumenta textoribus ex historia  
Euançelica collecta, subministrant: ipsum  
inquam Christum Dominum nostrum, cum  
Discipulis omnibus, ac miracula quæque,  
quemadmodum ibi narrantur. Videbis nu-  
ptias Galileæ, & hydrias; paralyticum lectum  
baiulanten; cœcum qui luto curatur; mulie-  
rem quæ sanguinis profluvio, laborabat, sim-  
briam prehendentem; peccarietem ad pedes  
Iesu accidentem; ac Lazarum è sepulchro  
rediuiuum. Et hæc dum faciunt pñ se fa-  
cere, & vestimenta Deo grata inducere atbi-  
trantur.]

486 Eiusmodi ergo fuisse regnum Christi  
vestimentum, significare videtur qui ei pro  
veste appigunt Scripturas. Et eodem modo  
accipi potest quod aiebat Rupertus; Ecclæ-  
siam, homines scilicet Christi in vestem cir-  
cundati. Ita enim sacerdos habet Isaia. Hæc  
esse illa sponsi regis vestimenta, à quibus  
myrra & gutta & casia omnes inquam boni  
odores afflantur, docet S. Augustinus in Psal.  
44. sic exponens eum locum. Odores boni à  
vestimentis suis. [ Vestimenta eius sunt sancti  
eius,

eius, electi eius, tota Ecclesia eius, quam sibi sicut vestem exhibet, sine macula & ruga. Propter maculam abluens in sanguine, propter rugam extendens in cruce. Inde bonus odor qui significatur nominatis quibusdam aromatibus. Audi Paulum, illam minima simbriam de vestimento, quod tevit malius in fluxu sanguinis & lanata est. Audi illum dicentem, Christi bonus odor sumus in omnib[us].] Annuit Ambrosius in cap. 19. Apocal. trahens, Regium Christi vestimentum esse sanctos, quia in operibus sanctorum agnoscitur hunc esse verum Deum qui tales seruos possidet.

Postulamus aliud Christi regium vestimentum profere, ex S. Macario hom. 2. vbi duplex vestimentum describit, alterum regni sanitatis alterum regni Christi. Vocabulum indumentum regni tenebrarum, vestimentum blasphemie, disidentie, audacie, inanis glorie, superbie, avaricie, & concupiscentie, & alia similia regni tenebrarum gelatinaria, pannola impura & contaminata. E contrario autem indumenta regni lucis arcanas, ait esse indumenta fidei, spei, dilectionis, gaudii, pacis, bonitatis, humanitatis, & cetera omnia indumenta lucis, virtutis, diuina, viventia, requie inenarrabilis. Quia ergo Christum regem regni sui vestimentis amici non est dubium, ne peregrinatus vestis que Alexandre Magno data est virtus, in Rege Christo quasi minus suorum amante, notetur; agnoscendum est Christum illis quo propolui regis virtutum omnium vestimentis collucere. Sunt enim in eo plenissima, & supra quacunque priscorum regum aureas argenteas gemmeas vestes, præclaras. Eo quippe est progressa humana dementia, ut auratas Chlamydes imo auro textili sine alia materia contextas usurparit, ut apud Plinium lib. 33. cap. 4. sub finem videtur est. Autatas item & gemmatas tunicas Heliogabali, memorat Lampadius. Et eiusmodi fuisse regias vestes Allueri quarum est mentio Esther 15. prodit Iosephus in illius capitis paraphasi, quam historia sua Iudaicæ intexit. Videturque hoc fuisse pondus pretiosum Imperatoris vestis, à Claudio in 4. Honorij Consulatu def. scriptum. Hæc omnia regiarum vestium ornamenta præ iis quo Christi vestibus ex S. Ilacario assignavimus, fordan omniro.

#### Regia Christi corona, prima.

487 Diadema Christi Regis, sive regiam coronam, accipio pro eodem. Fatoz primatum vsum harum vocam, fuisse distinctum, ut Paf. halus lib. 9. de coronis cap. 7. Late confirmat, & Gretlerus tom. 3. de crux lib. 1. cap. 5. Vnde Bleensis sententia 19. qui est de Annum. Altum est corona, & aliud est diadema. Corona simplex, est circulus aureus quo vuntur Reges in minoribus solemnitatibus. Diadema est quasi duplex corona; cum ipsi corona, quasi alias circulus gemmis super positus super additur. Ex ipsa enim Greco nominis interpretatione, duplicitatem sonat. Europa tales quoque lib. de offic. cur Constantinopol. pag. mibi 100. quod nunc appellatur stemma, id olim no-

minatum fuit diadema. Id autem erat textile aureum, cum lapillis & magatris positum ad Imperatoris frontem, & pone reuinatum, cerebrum versus. Quamobrem etiam dicitur diadema, quod ex eo paulatim mutatum, esse. Num est quale videtur hodie, & nominatur stemma. Quod autem non vocatur diadema, olim militaris Zona dicebatur, honorem indicans quo olim tyranni, Christianos milites primum priuabant, dum eos tortoribus debant. [Cur haec premiserim, infra patet. Nunc (vt dixi) pro codice accipio diadema, atque coronam, ex vsl iam pridem recepto.

Hanc coronam, Galea Aaronis fuisse præsignatam, docet S. Cyrillus lib. 11. de ador. vbi cum præmisserit, Cydarium quæ erat myrra Pontificia, frusse symbolum regis Christiani coronæ subdit. [Cydarium grecæ & Zonam, ex byssō facies, (inquit.) Militaris vero habitus Aaron, cingulata & galea. Bisigno, dinamque speciem. Cidaris referit: Bellum enim pro nobis Christus gessit in manu occulta, sicut scriptum est: & acum suum intendit & parauit illum, sagittas suas ardentes efficit, & deicit principatus, triumphavit potentias, derubuit dominationes, & eos qui in terra erant, cum captiū tenebant, liberavit. Fuisse autem hoc eius bellum non spectabile aque corporeum, neque euāmodi ut cum carne & sanguine gereretur, indicari videtur per signa, in eo quod ex byssō tantum, quo subtilis est admodum, confessum est bellicum instrumentum, Cidaris quam & Zona.]

S. Ambrosius in Inst. Virg. c. 16. assertat, Deiparam Christo imposuisse hanc coronam. Eoque aptat illud Cantic. 3. videre Regem Salomonem, in diadema quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius, & in die latuus cordis eius. Idem ad eum Cantorum locum censem permulti, quos in litteral illius explicatione, adducit & sequitur Delrios. Idem habet S. Bernardus ferm. 2. de Epiph. & Petrus de Tarentasia in cap. 2. epist. ad Hebreos. Audi etiam eundem Bernardum ferm. 70. in Canticum Christum lilio confert. [Vide quām competenter veritas lilio comparatur. Si non adverteristi, adverte de modo floris hiūus quasi virgulas aureas prodeunt, & cintas candidissimo flore pulchre ac decentes disposito in Coronam; & agnoscere autem in Christo diuinitatem, humanam & Coronatam patitatem naturæ; id est, Christum in diadema quo coronauit eum mater sua. Nam in quo coronauit eum Pater suus, lucem inhabitat inaccessibilem, nec posse in eo illud interiu adhuc videre.] Pulchritudo item Bleensis ferm. 19. qui diadema, iuxta propositum ex conationem duplicitis coronæ eo nomine expedita, ait fuisse dona naturalia & supernatura quibus Christus in sua conceptione in matre vetero est exornatus.

*Non est Christi humanitas, sed Ecclesia.*

488 Sed ut non diffiteat, piæ ista & probabiliter dici, nec absque allofione ad primum vsum, quo sponsi coronati produnt, in argumentum domite illuc usque libidinis, & sensuar corporæ integratæ, vi habet S. Chrysostomus.

Chrysostomus homil. 9. in primum ad Timotheum: tamen præter difficultatem quam ad eum Cantorum locum mouet S. Gregorius; nimur quod Christus, humanitate suscipienda, exinanitus potius sit dicendus, quam gloriosè coronatus: præter eam inquam difficultatem, alia superest instituti nostri propria, quod scilicet Christus non accepit coronam regni spiritualis ante Resurrectionem. Erat quidem ante Rex, iure & delimitatione diuina; tamen publicam & solemnem regni possessionem qua coronatione capessitur, non iniuit ante resurrectionem, & consummatum morte obita redemptio nostra pensum. Tunc ut ad Davide Psalm. 20. prænuntiatum est, posui Dominus in capite eius, coronam de lapide pretioso. Tunc vitam quam à Patre per resurrectionem sibi testiui petierat, obiunxit: non temporariam sicut prius, sed eternam, & cum auxilio longitudinem diutinum in seculum seculi. Tunc denique magna fuit Christi gloria, in perfecta illa corporis salute, collata eidem à Patre, magnaque decore ei collato, & gloria super unum imposita, quoniam datus est in benedictionem in seculum seculi.

Nec locus ex Cantico. 3. prolatus, cogit ad Christi coronationem in matris vtero admittendum. Sunt enim bene multe eiusdem loci interpretationes. Sed illa singularis, quam adhibet Nyssenus hom. 7. in Cantica, maritem Christi censens dictam, *dilectionem Dei*, ut est apud Apostolum. Sic enim scribit, glorians illa sponsa verba de sponsa. [Inueniuntur deinde illi nam in capite Regis coronam, quam mater ipsius ei circumpoluit, quemadmodum ille loquitur, posuisti in capite ipsius seruum de lapide pretioso factam. Neque quicquam eorum, qui aliquo in oraculis dignissimis iudicio valent, de vocabuli vi argumentabuntur, que pro patre, matris h[ab]et mentio, cum virtuique vocis sensu, idem sit. Nam cum in natura diuina, neque masculus, neque femininus sexus existat, quo enim pacto in Deitate, nobis quiddam eusinodi venire in mentem possit, cum sexus discimunt ne quidem in nobis hominibus perpetuo duraturum sit, quippe qui id temporis, cum omnes virum in Christo efficiemur, signa discriminis huius, vna cum toto veteri nomine extinti simus? ] idcirco in natura illius ineffabilis indicatione, vox quævis parem vim obtinet, neque matris, neque feminini vocabulo, significacionem illius purissimæ nature pulchritudinem.

Propteræ in Euangelio quidem, Pater filio nuptias facere dicitur, Vates autem ille Deum compellens, posuisti (ait) in capite ipsius coronam de pretioso lapide factam: Hæc denique corona, sponsa à matre imposita dicitur. Quia vero vna tantum nuptias sunt, & una sponsa, & ab uno corona sposo imponitur; omnino nihil discriminis est, sive quis Dei filium, virginem Deum vocet, sive filium dilectionis eius, quemadmodum Paulus loquiturcum eadem potestas utroque vocabulo indicata, exornet ipsum. ] Quod obiter ait de si xu reurgentium, mollendum est, & exponentum de obliteratione sexuum quoad virum conjugij, cum homines erunt sicut Angeli Dei: non autem de vera sexuum

Thos. Raynaldi de Atrib. Christi.

destructione quoad substantiam. Quoad alia non est absurdæ interpretatio Nysseni, qui mox addit de Christi corona. [Est autem corona eius Ecclesia, quæ sponsi caput vivis & animatis, lapidibus undique circundat. Atque hanc coronam dilectio connexuit. Nam siue quis hoc mati, siue dilectioni tribuat, non aberrabit. Etenim Deus est dilectio, quemadmodum Iohannes ait. Atque haec corona, voluptratem eum capere sit sponsa, mirifice gaudientem ornata illo sponsaliorum. Reuera enim laetitia afficitur is qui Ecclesiam coniugem sibi fecit, redditus illorum virtutibus qui in ea sunt eximij.

*Symbolum Regie Christi corona propositæ, corona spinea.*

489 Fuit huius coronæ Regie egregium symbolum, corona spinea qua Christus per tempus Passionis coronatus est. Quod optimè attigit S. Maximus serm. 2. de S. Cypriano, cum dixit, coronam Christi spinam quantum in Iudeis fuit, coronam iniuriarum fuisse; reuera autem fuisse Christo virtutum coronam, atque aetè omnis gloria. Ideo Isidori peluisse verbis aperio lib. 1. epist. 95. [Quandoquidem (inquit) execrationis illius qua terra post manda unum à nobis violatum mulctata est, reges spina erat; Dominus autem ut omnem in seipso morbum curaret, adueniret: Idcirco spinea corona, ut victor, redditus est. Quemadmodum feliciter clari ac celestes videntes faciunt, qui hoc ipsius relum aut instrumentum, cuius ope via etoriam consecuti sunt, in triumphum gerant. Confidite, (inquit,) ego vici mundum. Nam qui in humana natura fuit, nec ramen in humanis viriis fuit, veterem generi nostro pulchritudinem reddidit, ac maledicti & execrationis robur, in ipsa natura deleuit.]

Videtur profecisse ex Clemente Alexandria no 2. Pædagog. cap. 8. sub fine, vbi disputans contra Ethnicum vsum tunc vigentem, corollas ex floribus imponendi capiti, non sine admitione superstitionis, ut docemus ex Tertulliano, toto lib. de corona militis; subdit Clemens videri Passioni Christi insultare Christianum, qui audiens Dominum esse spinis coronatum, sustinet habere caput floribus redditum. Eam poterò Christi coronam, (ait Clemens,) nos prophetæ significasse, qui fuiimus alio modo infragiferi, & circa Christum positi fuiimus per Ecclesiam cuius ipse est caput. Et sic etiam eam coronam typum fidei, & accessus ad verbum per sanguinem spinis cruentantibus elicimus, ab iis qui male & improinde contrectauerunt. Itaque cum spinis Christum coronauit Iudeus populus, tantum non docuit, nos Christo adiungendos, sive extortem à gratia futurum. [ Verbum speravit afficere contumeliam: & quem tanquam maiestum crucifixit, tanquam regem coronauit. Quia propter in quem hominem non crediderunt, cum benignum Deum, Dominum agnoscere & iustum. Quem exacerbaverunt, ut se Dominum ostenderet, hoc de eo in altum sublati testati sunt, diadema iustitia ei supra omne nomen exaltato tribuentes, per spinam seniper florenteum. Hoc

F. F. diadema

diadema est initium illis qui insidiantur, siis autem qui in Ecclesia simul versantur amicum, eos circumsepsit ac munit. Hæc corona, nos et eorum qui crediderunt in eum qui est glorificatus; cruentat autem & castigat eos qui non crediderunt. Porid autem hoc quoque signum est rei à Domino bene geltz, cum ipse suo capite & principali parte corporis omnia mala nostra portauerit, propter quæ pungebatur. Cum ipse enim ab offensionibus & peccatis, & eiusmodi spinis, nos propria passione liberasset, Diabolusque infirmasset & abolevisset, ouans merito dixit; ubi tuus o mors stimulua. Atque nos quidem vnuas ex spinis colligimus, & fies ex rubis: illi autem confauicntur ac lantantur, ad quos manus extendit; nempe ad populum indehilem, & infrugiferum. ] En quomodo spinæ nostræ, Christum coronarunt: & quod initio dicebamus, Christus gloria coronatus est morte pro nobis obita, & tot in se admissis dolorum & probrorum vnde que eum circumdantium & coronantium aculeis.

490 Non obscurè Clementem expressit Lactantius 4. inst. cap. 26. Omnia enim Christi tormenta, mysteriis fata fuisse demonstrans, sic de corona scribit. Corona spinea capiti eius imposta, id declarabat; fore, ut diuinam sibi plebem de nocentibus congregaret. Corona enim dicitur, circumstantis in orbem populus. Nos autem qui ante cognitionem Dei fuimus spinæ; id est, iniusti, malo, & nocentes eramus, ignorantes quid esset bonum, & à iustitia notione, atque operibus alieni, omnia scelerac libidine pollucbamus. Electi ergo ex dumis & sentibus sanctum Dei caput ingimus; quia conuocati ab ipso, & circumfusi vndeque ad eum, magistro ad Doctori Deo assitimus, Regemque illum mundi, & omnium viuentium Dominum coronamus. ] Vide an non etiam Cyrius Hierosol. categ. 13. indidem hæc hauserit. ] Faetus est ludibrium illis Dominus, & illudicur Dominus: viderunt me, & moverunt capita sua: figura tamen sit regni. Illudebant quidem; genuflectebant tamen, induentes putputa: & postea crucifigunt. Milites coronam impostrerunt capiti eius. Quid enim refert etiamsi spineam? Omnis Rex à militibus appellatur: Oportet & Iesum à militibus typice crucifigi. Sicut ideo Scriptura in cantus dicit; exite & videte filia Eternaalem in corona qua coronantis ipsum mater eius. Mysterium erat corona; soluto enim erat peccatorum, dissolutio autem maledictionis. Accepit sententiam Adam; maledicta terra operibus suis, spinas & tribulos adseret tibi. Propterea Iesus accepit spinas, ut soluat hanc maledictionem; & ideo lepultus est in terra, ut maledicta terra, pro maledictione recipiat benedictionem.]

Pertinet ad eundem sensum, de Christo ad primam suam gloriam reuerso per crucem, quod subdit Clemens de Christo in Passione coronato spinis, ut impleretur quod in defensu Dei ad Moysen per rubrum contigerat. Quia enim Deus legislator, atque ad eum antiqui populi Rex, in rubro spinoso proditus fuerat, [p] squam Verbum legem ferre, & cum hominibus conuersari delit, mystice

rufus Dominus corona coronatur; unde ille unde descenderat abiens, veteris descenduti in summam redigens, ut quod primum rursus assumptum ostenderet, omnia esse vnuas potentia, cum sit vnuus, & Pater qui vnuus est, filius; principium & basis seculi. ] Assumptum per spinas Verbum dicit, quia Christus ad gloriam Patris quoad nouam nostram, reductus est per passionem; recupulans, (ita enim verendum fuit quod interpres veritatem in summam redigens;) Recupulans inquam, ideo iuxta phrasim Apostolo familiarem, reducens extrema ad initium, & faciens in fine temporum, aliquid perbellè respondens ei quod in antiquis temporibus fecerat; ut scilicet sic uiam olim legem datum apparuerat in rubro, ita Christus anam legem proxime stabiliturus, & cum legi sancta abrogatione promulgatus, spinis circumdatus appareret.

*Altera Regia Christi corona.*

491 Vnam Christi coronam regiam proculimus, cum tamen apud Zachariam cap. numerentur plures. *Sumes*, (ait Dominus Propheta,) *aurum & argenteum, & facies coronas, & ponas in capite Iesu filii Iosephi Sacerdotis magni, & loqueris ad eum, dicens, hec est Dominus exercituum dicens, ecce vir, orientem eius.* Postrema hæc verba, aperte in Christum cadunt, ut S. Hieronymus ac Cyrius, & ferè Christiani Doctores tradunt, annuitque Chaldaeus. Itaque de Christo quoque accipienda sunt quæ proxime antecedunt, eique in typo Iesu filii Iosephi subbantur apparati corona duæ. Planè enim duas fabricari iussas esse, habet textus facie; Ne sunt audiendi qui ob magnitudinem & pulchritudinem, coronam vnam, numero multitudinis enuntiatam voluerint, ut alia non senec, cum res magna indicanda est, adhibetur numerus pluralis, etiamque res sic uice. Ut cum Scriptura, Deum indicem maximum, vocat plurali voce *Elohim* *adices*. Et cum unam bestiam vocat *behemah* voce plurali. Alij & quæ repudiandi ait dictas coronas duas, eo modo quo *Aeneid*. 1. Aeneas inter alia regij cultus argumenta, mittens uincam coronam, dicitur misisse duplice gemmis auroque coronam, ideoque cuius duplex erat contextus; gemmeus vnuus, alter aures, sed viceque ita compactus, ut uincam efficeret coronam; quamois ob mixturam illam duplex dicatur. Hi inquam, ad infrequentem loquendi modum sine fundamento detorquent, quod de coronis pluribus fabricandis prescribitur. Iussæ ergo sunt fieri in Christi ornamenti, coronæ plures; ex argento vnuus, ex auro altera, in duplice regia dignitatis symbolum. Est enim Christus, & temporaliter, (sed supernaturali titulo,) & spiritualiter Rex. Sive est Rex, & Sacerdos summus, multo potiore gradu, quam eius typus Melchisedech, qui Rex simus & Sacerdos fuit. At Christus, non vtcumque fuit Sacerdos, sed eminentissime & regie: ita ut non mere administrans sacra, vel Pontificatus vicarium obeunt;

obeuntis, sed verè Regis sacerorum, & supremi in iuris noui cultus religiosi, partes sufficiuerit: Ideoque Cidaram, & coronam regiam sacerdotalem sibi depositum, præter coronam regie eius potestati quæ ex obiecto temporalis est, respondentem, quam hic non consideramus quia de sole Christi regno Spirituali differimus.

*Virga Regis Christi corona, Supra omnem comparationem.*

492 Nihil ad hanc Christi coronam, cuiusque splendore quarum cuncte coronarum seculi Glorii, venumque hac in parte inlaniuerit aliquando impotens luxuria. In triumpho Pompei, quem meritissimo Plinius lib. 37. c. 2. *triumphum luxuria nominat.* Præter alia potentia opulentia in eo transtuta, ut alueum gemmeum latum pedes tres, longum pedes quatuor; lectorum tricliniarum aureos tres; lunam auream pondo triginta; vasa abacorum ex auro & gemmis nouem; montem aureum cum ceteris & leonibus ac pomis omnis generis, cum avum ex margaritis; & alia plane monstruosa expilationis variatum prouinciarum argumenta, corona ex margaritis triginta tres vulneri pretijs sunt produccta. Vario lapidum distinctis igne coronas, celebrat Claudian. lib. 2. de laudibus Stilic. Apud Atheneum lib. 5. corona Prothomæ posita, ex auri magna mole conflata; vna item aurea corona cubitorum sexdecim, alia bicubitalis altitudinis, referuntur. Nullæ huiusmodi coronæ, ad pretium corona Christi quantauis capidine interposita accedunt, quod bene expendit Paschalius lib. 10. de corona. c. 12. Imo si benè pensentur, constabit quām rectè olim, corona Regum dicta sit *Maryria*, referente Procopio in lib. 4. Reg. ad c. 41.

Tantum satagendum est vnicuique nostrum, ut simus corona Christi idonea. Quod optimè moneret his verbis Nyssenus lib. de perfecta Christiani forma. [Paulus dicit quoniam ministrum eum paulò minus ab Angelis proper Cruciatum mortis. Maiores enim nostros, in spine naturam ob peccatum conuersos, sibi ipse ex mortis dispositione coronam fecit; & spinam in honorem & gloriam faciendo communitur. Quo circa eum semel mundi peccatum luctulerit, & capit̄ coronam de spinis acceptit, ut ex honore & gloria coronam conteneret, non parvum periculum est, ne aliquo modo, propter improbam vitam tribulis esse & spine reprehendamur. Atque ita in media, Domini corona quæ per communionem corporis eius fit, inferti, vocem illam iustum omnino exandiamus; *Amice quomodo hoc intraisti, non habens vestem nupcialē?* Quomodo te cum iesi spina, inter eos qui ad coronam meam ex honore & gloria conficiendam apti sunt, contexiisti? Quæ conuentio Christo ad Belial? Quæ pars fidelium cum infidelis? Quæ societas luci ad tenebras? Ne quando igitur vita nostra contra nos eiusmodi verbis compelletur, omni studio nobis in eam entram est incundendum, ut spinola omnia, tum facta, tum dicta, tum cogitata, ex omni nostra vita conuulta proieciamus, ut pura innocentique viuendi ratione, honor & gloria efficiamur, atque vniuersi ca-

*Theoph. Raynaldi de Aurib. Chriſti.*

put nobismet ipsis ut re preioſa corona mus.]

*Cruſx Regis Christi Sceptrum; Eius Typi, virga Iosephi, Aaronis.*

493 Sceptrum Christi Regis, Psal. 44. dicitur *virga equitatis & directionis*, hebreæ phrasis; Id est *virga recta*, quia iustissimè semper & rectissimè exercitur. Pial. 2. dicitur *virga ferrea*, quia est inflexibilis & præferiata ut solent esse pastorum, quibus pedum præferratum usus est, cum ad ouium aduersus feras tuelantur, tum ad pedi diuturnitatem, & facilem infixionem, cum eo est vtrendum. Non enim virga ferrea Messia Regis, intelligenda est quia premat & grauet subditos, ut infra monstrabimus tractantes pacem & felicitatem regni Christi. Sed à metalli illius firmitate, dictum est Sceptrum ferreum, quod firmum est inflexibiliter rectum, ac sanctum. Nisi *virgam ferream* dictam velimus, per comparationem ad hostes, respectu quorum est *virga virutis*, ut Psl. 109. habetur, *Virga namque Christi, virgam humero populi Dei incumbentem, & jugum oneris eius, & sceptrum exactoris eius, superauit, sicut in die Madiam, ut prenunciavat Isaías cap. 9.*

Hoc Regis nostri Sceptrum esse Ecclesiam, ait Petrus Damiani lib. 1. Epist. 20. Propriè tamen non aliud esse videtur, quam principatus super humerum eius, ab eodem Isaiae celebratus: id est iudice Chrysostomo in Psl. 109. ) Crux, cuius cornua in manibus Christi. Et esse cornua signum regie potentie, & symbolum Sceptro genuinum demonstrat Paschalius lib. 10. de coronis c. 4. & 5. fauēt modus loquendi scripturarum, toties cornu regium memorantium. Et quia cornu Ecclesiæ, Micheæ 4. vocatur *cornu ferreum*, facile est quod de virga ferrea Regis Christi dicitur Psl. 2. ad Sceptrum eius referere; quod ferreum dicitur, non ad imperii rigiditatem signandam, sed ad inflexibilitatem a recto, vel ad firmitatem perpetuam aut allusione facta ad sceptra regum antiquorum que erant virga præferrata sive hasta, ut propriea apud Iustinum lib. 43. iuxta simulacula Deorum, hasta tanquam eorum sceptra posita referantur. Sed de ferrea Christi virga, adhuc inferius cap. 5.

Præsignabat hanc Christi virgam seu sceptrum, virga illa quam à Iosepho tanquam Ägypti Domino, & vniuersali Protege gestata domum ad Apostolum Hebreorum 11. qui fidem Iacobi extollens, ait, bonum senem ductu fidei adueniente ad ipsum ægrum Iosepho filio, adrasse fastigium virgæ eius. Vbi Apostolus expressit quod septuaginta c. 47. genes dixerunt *τὸν ἀγέλην περὶ τοῦ οὐρανοῦ* Vulgata habet, *adoravit Israel Deum, conuersus ad lectulū caput*. Abarit dissonans à gemina interpretatione, Iudicio Ecclesiae probata, & grauium multorum Scriptorum tam Latinorum, quam Græcorum suffragiis comprobata, si virgam illam quam conuersus Iacob adorauit accipiamus de sceptro Christi Dei nostri; quem in carne venturam & regnaturum in orbe vniuerso Iacob fide prænonuit. Quæ non est mea interpretatio; vel diuinatio, Nam quæ alia fides in ea virgæ Iosephi

F 2 ratione

ratione, celebrati ab Apostolo potuit. Indeque sufficienter videtur reselli Athanasius qui auctor est quæstionum ad Anthiochum in 38, cum ait, Iacobum non adorasse virginem, sed Iosephum qui eam manu tenebat. At quæ patri causa adorandi ex fide filium, & plusquam ciuiili veneratione, magistratui debita etiam à patre? Itaque rectè Macharius Chrysoccephalus orat, de exortatione sanctæ Crucis, post multa de vero Israele pasto per Christum in viuensalib[us] orbis fame, ita concludit. [Verum senior ille Israël futura prospiciendi facultate præditus, totius noui huius & diuinii Israëlis exemplar fuit. Quia de causa inclinatus quoque adorauit falsoquem virginem eius, prænuncians eam, quæ in toto mundi ambitu instruitur venerandæ crucis adorationem. Hanc enim prædelineabat virga: unde Prophetica illa vox ad Deum. *Liberasti virginem hereditatem tuam;* Et *virga directionis, virga regni tui.*] Latè in hanc rem Leo Castrius in cap. 11. Esaiæ.

494 Non mindus luculentus eiusdem virginæ seu sceptri Christi Domini typus, videri debet virga Aeronis. Nam quandoquidem regnum Christi de quo agimus, & regnum spirituale in Ecclesiæ, non immerito sceptrum sacerdotale Aeronis, adiungimus typis sceptri regij summi Regis Spiritualis, ac Pontificis supremi Christi Domini. Id autem visus est innuere Prudentius & Psicomachia *ad finem*, cum sceptrum sapientiæ Dei quæ Christus est, sic describit.

*In manibus Domine sceptrum non arte possum,*  
*Sed lignum viuum est, viridi quod stirpe recicum*  
*Quamvis nullus alat terreni cespitis humor,*  
*Fronde tamen virer incolumi, tum sanguine tintitus*  
*Interresia rosis candentia lilia miscer,*  
*Nescia marcenii florem submittere collo.*  
*Huius forma fuit sceptri gladium Aaron,*  
*Florisferum, siccò quod germina corrice trudens,*  
*Expluvit tenerum spe pubescente decorem,*  
*Inque nouos subito viruis virga arida fatus.*

Ea igitur virga Aeronis, cum substantiæ & compositionis Christi Domini adumbratio fuit, de qua alibi iam actum; tum præsertim sceptri ac regni Christi in viuensan Ecclesiæ per crucem. Quod aperio illustrissimis in hanc rem verbis Proloperi lib. de p. omis. parte 2. cap. 10. [Quod florescens virga Aaron produxit nubes, nostrum hæc Christum Dominum indicant Sacerdotem; de quo dicit Esaias; *Exiit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendit.* la nuce vero mundum, Ecclesiæ, que in mundo ostendit, qui pè quærit, intelligit. Ex deabus quippe partibus coniunctis tanquam intra cameram cœli, & spatia teræ velut quatuor partes orbis, intrinsecus cum populis continentur. Tenui quoddam coriun habens in medio sui, ut maria diffusa per partes. Ecclesiæ quoque per mysteria hæc in ea sunt, duorum veteris & novi testamentorum opera secretis, quatuor corona crucis, quibus verbis redimitur, & aquam

baptismi in medio sui habens, qua vitens semper fructificans florescit, huius ponit artus mollesque surculos aut singulas in vrate, aut binas in duobus præcepis, aut ternas in Trinitatis numero, quatuor conexas in quatuor Euangelios, gemmata in modum producens, sui artificis pulchritudinem operaque mira declarat.]

*Virgam Mosis qui alio flexerint, & quomodo.*

495 Quod si Aeronis Sacerdotale sceptrum, expressæ sceptri Christi, in crucem, non minus perlucide virga Moysi, was potestas veluti regia erat, idem regum Christi sceptrum exhibuit. Graues quidem Partes, ea virga aliud sceptrum designari existimavimus, Augustinus fragmento 2. populum Dei longobiecum mos resumptum. Alij commodius, ea virga ipsam Christi humanitatem significantes voluerunt. quæ tanquam sceptrum fuerit, quod diuina Verbi persona tenuerit, ha pulchritè Gregorius Nyssenus lib. de vita Moysis, agens de virginis Mosis mutatione, lib. 8. Ambrofius serm. 3. in Psalm. 118. ad vñsan secundum. Plenius S. Cyrillus lib. de Incarnatione. Vnigeniti cap. 14. Relataenim ex cap. 3. Exodi historia virga Mosis qui in terram proiecta, versa est in colubrum; & mox per extreemam caudam apprehensa, resumpta formam virginis, sic scribit. [Animaduerte in his natura in & veritate filium Dei, tanquam unquam virga sit Patris. Virga autem infixa est regni. In filio enim habet omnium potestatem. Denique etiam diuinum David, Thrus tuus, (inquit.) *Dens in seculum feci. Si virga equitans, virga regni tui.* Sed eam projectat in terram, dicit orpore terreno circumsedit, sive per humanitatem misit in terram. Tunc enim in similitudinem factus est serpentis, malignorum hominum scilicet. Malignitas autem signum est serpentis. Quod autem verum sit, hinc scribitur. Ipse enim dominus noster Iesus Christus, in imaginem & figuram dispensationis actæ cum carne, pro serpente accipitur atque eo quem erexit Moys. Et sicut, (inquit) Moyses exaltans serpentes in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnes qui credant in ipsum non perturbeantur in vitam aeternam. Quemadmodum enim serpentis factus est ex arte, salutis etat persistantibus causa ( sanabatur enim in eum tibiientes;) eodem modo etiam dominus noster Iesus Christus, eis qui eum vident, in similitudine malignorum, eo quod factus sit homo, non ignorant tamen quod Deus sit vivus; causa est vita, & dicit possit animalia venenosâ vitare, id est confitias potestates. Id quoque huius rei figura sit, quod Moysis virga alias deuoraret, quæ in terram Misericordia proiecet. Igitur virga quæ idem, in terram proiecta est, non tamen serpentis remansit; resumpta autem fuit quod erat; nam littera facit, (ut ante dixi,) in similitudine nostra patris virga, id est filius, ut quem habet omnium potestatem: hac tamen impleta dispensatione, renoluit in eccliam, & sicut necum tanquam in manu patris, virga equitans ac

regni

regni: Sed & enim ad dextram genitoris sui propria maiestate, sedes altissimas obtinens, & cum carne.

496 Similiter Eucherius hom. 3. de Paschate, post multa de tyrannide Satanæ præmissa, subdit, [ Hunc Christus non in sua dignitate, sed in nostra carne superauit: id est ut etiam a nobis eum superari posse monstraret. Hunc inquam per sanctos suos Christus interfecit. Et forte hic est ille in lege serpens, quem Beati Moysi virga in serpentem versa consumpsit. Quo genera iam tunc evidenter ostendit per virgam, id est Christus Domini regiam potestam, conterendum esse mortis auctorem, Moysè itaque contra maleficos certante, modò conquerebatur virga in serpentem, modò serpens in virgam reverberabatur. Quid hoc est? In serpente, personam maledicti hominis, qui crucifigendus maledicetur agnosce; in virga, sceptrum regis & dignitatis intellige. Quid est virga in serpentem? Id est, Deus in hominem commutatus. Quid est serpens in virginem? Id est, homo in Deum receperus. Ac si in homine est exinanita diuinitas, ut in Deo glorificaretur humanitas.

Tandem Theophanes Ceranæus, oratione de exaltat. S. Crucis proposita eadem virgæ Moysis in serpentem transformato narratione, subdit, [ Intuere igitur hoc loco, cum qui ex Deo secundum naturam verè filius est, velut quandam Patris virginem esse: Regni vero & potestam signum regis. Hinc & David; *virga dilectionis* *virga regni tui*. At quando illam per naturam humanam assumptionem abiecit, & tenore corpore circumdedit, tunc similitudinem iniquitatum nostrorum gesuit; iniquitatis enim & malitiae signum serpens: Et quemadmodum virga Moysi in colubrum veræ magicas Ægyptiorum Magorum virginas devoravit; deinde in manus recepta, facta est id quod antea fuerat: Ita etiam Dei & Patris virga, hoc est Filius, per quem omnia regit & gubernat; licet similitudinem nostram gesuit; ut serpentes illos, qui sub intelligentiam cadunt, exterminaret, nè amplius Di gentium sint Dæmonia; attamen peractis omnibus quæ persigenda erant, in celum revertitur, factusque est iterum tanquam in manu Patris virga directionis & regni, in dextra Genitoris etiam carne induitus sedens.]

497 Hæc est verè virga vigilans, Ieremia monstrata, vñā cum lebetu, seu olla fuscens. Quo duplo symbolo, omnium fors mortalium exhibita est, iuxta S. Augustinum scim. 90. de Temp. peccatorum enim portio est cum Satana, cui lebetis succensi figura optimè respondet. At pars iutorum in Sacramento nucis, id est nuceæ virgæ, arcenit somnum si capiti supponatur, ut auctores sunt S. Cyillus atque Procopius in cap. 12. Esaiæ. Nihil autem æquæ adducit insomniam, & torporem excutit, quām attenta consideratio specularis astantis defuper, & nos diebus omnibus à luce prima in vesperum proficiens, deque omnibus nostris dictis & factis iudicatus pro potestate, in tempore opportuno. Potest tamen etiam virgavigilans, Propheta inter Ægyptios versato, proposita esse ad exhibendum Christum Deum, ex vñā Ægyptiorum; quem S. Cyril-

lus lib. 9. in Julianum tulisse ait, ut Deum describerent specie sceptri, seu virgæ oculatae, atque adeo vigilantis; eo consilio ut proderent Dei obtutum per omnia peraudenter, regiamque diuinatem ac potestatem in omnia, ( cuius potestatis virga est symbolum familiare;) itemque constantem & nullo patet labefactibilem diuinæ naturæ in bonis suis perseverantiam.

Quod varias Scripturas, & typos diuinæ huius virga, sub uno conspectu proponit idem S. Cyrillus, ad illud Esaiæ 11. egredientur virga de radice Iesse; iuvat cum in hac meth. audire. Sic habet, [ Virgam nominavit Christum, ex radice Iesse iuxta carnem, & præterea etiam florem, & pet virgam, cum regiam dignitatem habere, oblique subindicagi videatur. Nam tessera, & signum regni, virga. Hinc diuinus David ipsi filio dicit; *Thronus tuus Deus in seculum seculi, virga rectitudinis virga regni tui*. Quis est aliter virga dici potest, quam habet omnia, & ut bene illis sit continet ac conservat, & quod infirmum est, facit consistere: vel etiam quod humana natura sit prædictus, quæ tantum non conquassata est; & æternis & afflictionibus obtuta, & quodammodo inebrata. Cantat igitur Beatus David, communī omnium persona sibi imposta: *virga tua, & baculus tuus, p̄ te me confortata sum*. Confirmat enim iustus Deus, quemadmodum Scriptum est: & vocatus est vox Prophetarum, *baculus glorioſus, virga magnificencia*. Virga etiam alter, quia bonus pastor est, animam suam ponens pro ouibus. Dictum est igitur ei à quopiam Sanctorum Prophetarum; *Pascit populum tuum in virga, tribum tuum, onus hereditatis tua*. Sin autem cui visetur, quia Iudex est, & reddit singulis pro ratione operum suorum, idcirco cum & meritisimò nominari virgam, nō intelligi. Nam dictum est ei Israele in illam debaccante, & impotenter ad inobedientiam prolapso; *Pascit eos in virga ferrea, & ut rata figuli communies eorū*. Sic nobis illum Sapientissimum Moysis lxx designat. Assumitur enim in typum Christi, etiam via Aaronis quæ floruit, & in sancta Sanctorum introducta est. Effloruerunt enim inglandes. Quid autem causa sit, & qua umbrarum sententia, dicendum est. Quidam enim physiologias, rationesque naturales attingunt, & affirmant virgam ex iuglandibus si capiti alienius ad ponatur, vigilantiam naturaliter efficeret. Itaque cum Christus, sicut dicit Beatus Paulus, gratia & beneficio Dei pro omnibus mortem gustatus esset, & paulisper veluti nictans, tanquam ex sonno excitatus esset, iterum & morte conculeata diuinitus reuxisset, hinc virgæ inglandium comparatur. Hac diuina & intelligibili virga, Moyses operatus est miracula, dum Israëlem seruitute Ægyptiacæ eximit, ideoque eam virginem Dei nominauit. Erat quippe ei virga virtutis.

#### *Germanior Virga Moysis accommodatio, ad crucem, Regis Christi sceptrum.*

498 Hæc à prædictis Patribus, de symbolo Mosaicæ virgæ, luculenter ac splendidè dici non inficior. Sed male aliorum sententiarum

F. 3 huic

huic loco insistere, qui virgam pro sceptro plurantes Moysis virginem imaginem fuisse sceptri Christi Regis Ecclesiae assertuerunt; quos inter Seuerianus Episcopus Gabalorum S. Chrysostomi aequalis, ac aemulus, adductus est Damasco orat. 3. de Imaginibus sub finem, obseruat virga Moysis & Crucis similitudinem in petra percussione iterata. Sic enim scribit [Percussit petram Moyses, semel ac bis. Quamobrem semel & bis; si certa fide obsequuntur fuisse potentia Dei, quid opis fuerat secunda plaga? Quid si abique Dei virtute ferit lapidem, non secunda percussio quicquam potuisset, non decima, ac ne centesima quidem possit fecunditatem inducere natura sterili. Sanè quidem si opus hoc Dei simplex fuisset, nec mysterium subindicassem sanctæ crucis, abunde fuisset semel tangere; sufficisset solus annus, sat fuisset vel verbum. Ceterum hoc pacto res gesta est, ut præsignaret imaginem Crucis. Percussit Moses semel & bis, ait: non habatum ipsum, sed describens ipsam crucis formam: ut & reverentiam exhibeter symbolo Crucis, ipsa quoque inanimis natura.]

Signatissime quoque Macarius Crisocephalus orat. de Exalt. Crucis tom. 2, Grecor. præmissis multis de petra mystica à Moysi percussa, quam docet fuisse Christum, subdit de virga. At virga. Crux adumbratur; quam concordens, in latere vulneratus est, poulumque salutis misericordie creditibus: Quod prædicens Isaías clamabat: Scindetur petra, & fuisse aqua, & biber populus meus, dicit Dominus. Petra igitur Christus, ob causas dictas, & est & appellatur. Virga vero Crux, qua & initio vocati sumus, & perpetuo pascimur, & est & nominatur. Nam per Crucem omnibus beneficia sua impertinuit Salvator. Cuius mysterij gratiam vetus historia typicè explanans, ait; Percussit Moyses petram semel & iterum; ne sola materia, sed & forma, Crucem describeret. Si enim virtute Dei, Copia illa aquæ tam grandi miraculo producebatur; quid opus erat altero istud? At cum virtus Crucis efformanda esset; ea de causa semel & iterum percussit; non quidem eadem figura iecu illato; Sed in speciem Crucis, primo iecu directè librato; secundo, oblique & transuersum. Quod signum petra conspicata, regiamque imaginem sibi impendere contuita; ea quæ supra suam nataram erant, præstiterit; & quæ habebat, præbuit. Qocirca David quoque creaturam quæ exanimans; quid est ibi, (inquit,) mare, quod fugit, & tu Iordanis, quia cognoscis venturi retrosum? Quid accidit vobis? qui vidistis? Qualem vim confinxisti? Quia de causa montes exultant sicut arietes, & colles sicut agni onus? Responder Creatura his verbis, a facie Domini, ab apparitione Dei Iacob, qui conuertit petrem in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. Faciem Domini, virginem nominat; quia & sceptri & regni eius qui crucifixus est, imaginem ferebat. Non enim solum ineffabilis economia, sed & inenarrabilis virtus opus Crucis est, quæ contraria per contraria restituit; & per passionem imparabilitatem concessit; pérque mortem, immortalitatem donavit. Idcirco virga virtutis dicitur, quia de Dæmonum cohorte triumphum egit. Vocatur etiam virga directionis, quia orbem ter-

ratum ad interitus præcipitum ruuentem, repauit.

499. Consonat S. Augustinus sermone 53. de temp. verbis illis. [Dixit ad Moysen dominum, sole virgam, & percute petram, vi educas populo aquam. Ecce est petra, & habet aquam. Sed haec petra nisi percussa fuerit, aquas omnino non habet; percussa vero, fontes producit & flumina, sicut in euangelio legimus, qui credidi in me flumina, de venire eius fluent aqua viva. Percussus enim Christus in Cruce, noui testamenti fontes eduxit. Necesse enim erat, ut ille percuteretur. Nisi enim ille percussus fuisset, & de sacro eius latere fangus & aqua manasset, vniuersus mundus situm verbi Dei patiens intercesseret. Percussit ergo Moyses, virga silicem. Quid est hoc fratres. Nec hoc puto esse sine mysterio. Quid est hoc quod non semel, sed bis, virga percussa est petra. Ideo secunda vice petra percuditur, quia duo ligna in crucis patibulo eriguntur; quia in uno ligno sacras manus expandit, in alio vero, a capite usque ad pedes, immaculatum corpus extendit]. Eadem habet q. 35. in Numeros. Et addit sermone 101. de temp. quod hoc Moysis sceptrum esset Crucis Christi præsignificatum, per quam omnia in regno spirituali Ecclesia gerenda erant; nihil à Moysi absque virga perficitur: locus est Pulchritus. [Nullum Moyses signum, sine ligno sacramento peregit. Ut enim signa & prodiga in Egypto facret, virgam accepit a Domino, & ad signa quæcumque diuinitatis audiebat & cebat; Eleua virgam tuam. Non vique Deus virga auxilio indigebat, sed erigebat, ut scire possemus quantum esset illud sumi ligni mysterium, quia fuit umbra figuratum, virga illius Sacramentum. Forte si rubrum mare diuidendum est, iubet Moyses eleua virgam, & mare cognoscens venturi lignificaram, mox iter populo pandit infirmorum. Si ad aquam amaram venitur, nisi lignum in se suscepit, non dulcescet. Quæ res etiam indicio, amaritudinem gentium per lignum Crucis in vsum dulcedinis quandoque esse vertendam. Si autem non habet aquam populus unde bibat, petra ligno percuditur, & dat per gratiam quod non habuerat per naturam. Si Amaiech saevus hostis occurrit, Iesus filius Nane, virginem tenete manu videtur & Moyses brachia sua in modum Crucis extenderet, ac sic per figuram Crucis, vincitur insuperabilis inimicus.]

Habet forè hæc & alia permulta in hanc rem Theophanes Cerameus Orat. de Exalte S. Crucis. Sed illud singulare, quod percussione quoque maris ad populi trajectum, factam esse ait in crucis modum regum ac de petra percussione diximus. [Quid vero (inquit) transitus per mare rubrum, & gemina illa per virginem percussio aquæ, recta quidem in diuisione vndarum, obliqua autem & transuersa in reductione & restituitione aquæ, an non perspicue manifestabat Crucem & baptismum, per quæ Israhælicus populus conservatur, & Egyptius peccatorum exercitus suffocatur.]

Est itaque Crux, sceptrum Christi Regis, apissimum in virginem & Aeronis & Moysi adumbratum. Quis cum hoc sceptro, rea

rea, geminea, aut ex alia quacumque terrestri materia fabrefacta sceptra componantur. Recenset varia apud varios sceptra pretiosa, Alex. Neapol. l. i. genial. c. 28. *sib finem*, ubi Tiraquellus, ex multis antiquis omnia illustrat. Passim tamen non nisi lignea sceptra legimus, quæ postea artificis manus aere decoro inclusit ut habetur 12. Aeneid. Itaque primum quidem hasta pura, id est nullo munitione ferro, cui nomen *Coris*, aut *gniris*; unde *Quirinus*, & *Quirites*, sceptrum fuit. Ex oleastro eam virginam fuisse contendit Pascallius lib. 6. de coronis c. 19. Indorum Regum sceptra ex Ebeno, quo rursum ut Tarquinij, Eburnea fuisse constat: Sed nihil haec omnia ad pretiositatem sceptri Christi.

*Thronus Regis Christi Domini,  
Ecclesia.*

500 Pars quoque regij cultus in quo hanc versamus, est thonus ac sedes regia. Eam Christi regi splendidissimam affigunt David Psal. 88. Cum illis eam componens, quæ sunt omnium illustrissima. *Thronus eius* (inquit) *scut Sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in eternum, & testis in celo fideli.* Vides splendorem throni Christi, illis adumbratum imaginibus, quæ sunt apud nos incantissime. Nam quid lucidius sole, ut habet Ecclesiasticus c. 17. additique epa. 43. *altitudinis firmamentum pulchritudo eius, species Cali in visu glorie, sol in aspectu, annuncians in extu, vas admirabile opus excelsi: magnus Dominus qui fecit illum, Constat omnem hic pulchritudinem, cum solis venustate collatam, planè evanescere.* Legelis Iulianum tota oratione 4. Et de solis regno ubi speciem & pulchritudinem suam, late differenter Pascallium lib. 6. de coronis c. 14. 15 & 16. Lutia similiter pulcherrima est, crescent mirabiliter in confirmatione, & a castorum in excelsis, in firmamento celo resplendens gloriose, ait Siracides c. illo 43. & pulcherrima praesertim est luna perfecta, quæ scilicet est, cum tota excipit solis radios, & videatur collocet; aut qualis erit in eternum cum lux solis erit septempliciter. Lux autem luna, qualis nunc est solis. Tandem pulcherrima & speciosissima est Iris, seu arcus, quem à divina deputatione ad significacionem nunquam perdidi generali aquarum cluioante orbis, testem fidem appellat David. Vide arcum. (aut supra Iesus Sirach) & benedic eum qui fecit illum; valde speciosus est in splendore suo: *Gyrus calum in circuitu gloria sua; manus excelsi apparetur illum.* His creatae pulchritudines speciminiibus, thronum Christi, per Psalmem, compositum, voluit Spiritus S. ut de summa speciositate throni tanti Regis, constaret nobis quomodo poterat, per signa exquisitissimæ pulchritudinis nobis familiaria. Omnes quippe creatae pulchritudines, ad Solis, Lunæ perfectæ, & Iridis pulchritudinem indigne merito videantur pulchritudini nomine. Si igitur Christi thronus, eas pulchritudines refert, nec vnam quampiam eam, sed omnes simul, & quidem cum excelsu tanto quantum cogitare hic non possumus; immensam esse eius pulchritudinem fatendum est.

Quis sit hic thronus Christi Regis, tam etiam varijs proferre videntur, re ipsa tamen non dissentunt. Sit enim thronum Christi esse dicas, sanctam Ecclesiam, quod tradunt multi; sive animam quamcumque ex Ecclesia corpore, sanctam & piam, iuxta illud, *anima infi sedes est sapientia, sive Deipara,* que speciali iure thronus Dei a plenarie Patribus nominatur; & in scripturis quoque insinuat: quod enimque inquam horum, pro Christi throno status, eodem propere recedit: Nam Ecclesia aliud nihil est, quam fidelium multitudo, cuius pia qualibet anima est membrum vivum, & inter animas pias eminet singularissimo modo Deipara. Quare merito omnibus predictis accommodatur prerogativa throni Christi. Singula sunt breviter percurrenta.

501 Ecclesiam esse thronum Christi, & sedem eius regiam, de qua David Psal. illo 88; tam splendide & magnifice pronunciavit, confirmat ibi Genebratius ex Athanasio, ad calcem sermonis de Deipara, & ex Epiphanius heresi 29. quibus alios addere possimus. S. Augustinus 13. contra Faustum c. item 13. sedem glorie exaltatam, sive solium altitudinis glorie, cuius meminit Hieremias c. 17. interpretatur Ecclesiam. Id quod etiam habet Clemens Romanus 6. const. c. 5. Praeclarus Rupertus in c. 4. Apocal. illud, *& ecce sedes posita erat in celo;* interpretatur de Ecclesia, eoque accommodat locum ex Psal. 92. [Aperto ostio (inquit) sedes posita conspicitur in celo, quæ passo Christo, regnum Dei positum, sive dispositum est, ut sedeat Deus in illo, princeps huius mundi foras misso. Hæc namque sedes, est Ecclesia, sedes ex tunc parata, in qua Deus sedet & regnat. Vnde Psalmista cum dixisset, *Dominus regnans, decorem induit, induit est Dominus fortitudinem, & præcinxit se;* Continuo subiungit: *Parata sedes tua ex tunc & seculo tu es.* Vbi enim induit Dominus decorem & fortitudinem, regnans, id est Virgineam nullum carnem, & mortem resurgendo vincens, ut regnaret super nos, ipse iustitia & vita nostra, regnum destruxit peccati & mortis, ex tunc sedes eius parata, ex tunc sedes, id est Ecclesia, in celo posita est. Quonodd posita in celo? Translati, videlicet de inferno Patriarcharum & Prophetarum Ecclesia, electorumque omnium quicunque fuerint a iusto Abel usque ad ultimum qui tunc migravit a seculo, collocata erat in celo, fruebatur paradiſo] Idem ibi tradunt, & Ecclesiam thronum Christi esse agnoscunt, Beda, Ioachimus Abbas, & alii; sed accurate Alcazarius ad c. illud 4. verso. 2. Notatione i. Cum throno Salomonis per pulchritudinem confert. Philippus Abbas tom. 2. moralit. in Cantica.

*Iusti singuli, throni Christi, praesertim Apostoli, & maximè Deipara.*

502 Iam vero animam cuiusvis iusti, thronum Christi esse, tradit ad locum citatum Psalmi 88. S. Augustinus verbis illis. [Sedes eius in quibus dominatur, in quibus sedet, in quibus regnat. Si sedes eius & membra eius, quia etiam membra nostra, sedes sunt capitales nostri. Vide quemadmodum cetera omnia membra nostra caput portant; caput autem ipsum super se non portat aliquid, sed

sed ipsum portatur à ceteris membris nostris,  
quasi totum corpus hominis sedes sit caput s.  
Sedes ergo eius, omnes in quibus regnat  
Deus.] Et psechrē in Psalm. 121. tractans il-  
lud *federum sedes in iudicio*, quæ verba sic  
glossat. [ Mirum ænigma, mira questio, si  
non intelligatur. Sedes dicit, quos Græci  
thronos appellant. Thronos Græci sedes di-  
cunt, tanquam honorabiles. Ergo fratres mei,  
non est mirum, si sedent homines in sedi-  
bus, in sellis; vt autem ipse sedes sedent,  
quomodo possumus intelligere? Tanquam si  
dicat aliquis, *sedent hic Cathedrae*, aut *sedent  
hic sella*. In sella sedetur, in sedibus sedetur,  
in Cathedris sedetur, non ipse sedes sedent.  
Quid est ergo hoc, *quoniam ibi sedent sedes  
in iudicio?* Certe soletis audire Deo dicentes,  
*calum mihi throna est, terra autem scabellum pe-  
dem meorum.* Latinè autem totum sic dicitur.  
*Calum mihi sedes est.* Qui sunt isti nisi iusti?  
Qui sunt cœli, nisi iusti? Qui cœlum, ipsi cœli,  
qui quæ Ecclesia, ipsæ Ecclesiæ; he sunt  
multæ, vt una sit. Sic ergo, & iusti. Ita sunt  
iusti cœlum, vt cœli sunt. In ipsis autem sedet  
Deus, & de ipsis iudicat Deus. Et hoc sine  
causa dictum est, cœli enarrant gloriam Dei.  
Apostoli enim facti sunt cœlum. Unde facti  
sunt cœlum? Quia iustificati. Quomodo pec-  
cator factus est terra, cui dictum est, *terra es  
et in terram ibis*; sic iustificati, facti sunt cœlum.  
Portauerunt Deum, & de ipsis Deus co-  
rusebat miracula, tonabat terrores, pluebat  
consolations. Erant ergo illi cœlum, & enar-  
rabant gloriam Dei. Nam, vt noueritis ipsos  
dictos cœlum, ibi ait in ipso Psalmo; *In om-  
nen terram exiuit sonus eorum, et in fines orbis  
verba eorum.* Quæcumq; quorum, & inuenies  
cœlorum. Si ergo cœlum sedes Dei, ipsi sunt thronus Dei: dictum est alio lo-  
co. *Anima iusti thronus sapientia.* Magna res,  
dicta est, thronus sapientia anima iusti;  
id est in anima iusti sedet sapientia, tan-  
quam in sella sua, tanquam in throno suo, &  
inde iudicat quidquid iudicat.] Liquet, sa-  
pientiam Dei, & Deum iudicantem, cuius  
thronum iustos statuit Augustinus, non alium  
esse quam Christum, cui Pater omnne iudi-  
cium dedit; seque de Christi sedibus acceper-  
re qua dixerat, ipsemer Augustinus tradit  
pauli post. Insigniter idipsum prolectus est  
Macarius hom. 6. sub finem, & S. Bernardus  
sermone 27. in Cant. Et ex plerisque aliis,  
plenè Spinellus in opere de Throno Dei cap.  
I. num. 6.

Quod si & iusti quique, & specialiter Apostoli, vt ex Angustino audiisti, merito dicun-  
tur throni Christi, non est dubium quin spe-  
cialissimo iure Regina iustorum Deipara, thronus Christi nuncupetur. Tradit hoc dia-  
cerè Petrus Blesensis serm. 1. de Assump.  
in fine, & Petrus Damiani serm. 1. de Nativit.  
Deip. & Giselbertus cap. 16. Altercat compo-  
nentes Beatam Virginem Respectu Christi  
noui Salomonis, cum eximio illo throno  
quem Salomon fabricauit ex ebore, & auro  
conuestiuit, tamque multipliciter exornauit,  
vt subdat Scriptor facer, non esse factum tale  
opus in unius regni. Minutatim partes &  
ornamenta singula throni illius regni, adeo

suspiciendi, ad dotes & ornamenta Deipara  
accommodat Damiani. Alias Scriptoras in  
quibus Deipara thronus Christi sit dicit, pro-  
fert Hugo Cardinalis in illud Psal. 88. *Sed  
eius sunt Sol.* Ut illud ex cap. 44. Ezechiel,  
Princeps iuste sedebit in ea. Similiter S. Bonaventura  
in speculo Virginis cap. 8. Virginis  
misericordia solium, (agnus dominator terræ,) &  
sedebit super illud. Iac. quoque Philippus  
Graeaus in Psalm. 88. ferm. 19. expone  
Deipara versum illum *sedes eius sicut Sol,* & ei  
accommodat que de throno Salomonis ha-  
bet Scriptora. Tantæ ipsi quoque Rabini  
apud Galatinum lib. 7. cap. 18. de Virgine  
Mæstæ parente, dictum volunt. Hecem. 17.  
*Solium altissimæ gloria à principio, locu[m] au-  
tificationis nostra.* Et illud ex cap. 1. Ezechie-  
lis, *super firmamentum quod erat immensu[m]  
piti eorum, aspectus lapidis saphiri, simulando  
throni, & super similitudinem throni, quasi aſte-  
rū hominis sedens.* In hac denominatione  
vendicanda Deipara immensus est Spinella  
lib. de Throno Dei cap. 2.

*Splendidissimi quilibet Throni, nihil ad  
Thronos Christi propositos.*

503 Quemcumque ex his Christi throni  
spectare placet, ridenda profecto videbitur,  
auræ um quatumcumque, aut argenteum,  
vel eburnearum sedium magnificissimum  
rum, pretiositas aut elegancia de auro Per-  
fum Regum throno, videndum. Brionius  
lib. 1. de regno Persarum, Alexandriem alii  
aureum mirabilis arte & forma confectum, &  
quo Reges Persarum Legatos sibi audiebas,  
sub aureis planatis, & aurea vita, admiris  
per vias smaragdis, carbunculis, aliisque gem-  
mis stratis, exhibet ex Philacho, Athenæ  
lib. 1. Quæ de Sinensis Reg's folio eburne  
scribit Pigafetta lib. 3. Itinerarij cap. 2. vero  
vt hidem agere obtincent. Septuaginta quin-  
que regij palati cubicula, regio cultu cor-  
nata memorat, sed insigniora quatuor quo-  
rum primum plane æcum, alterum argen-  
teum, tertium aureum: in quarto quod ex  
unionibus & pretiosissimis quib; lque lapidis  
compactum describit, solium eburneum esse  
ait, gemmis adeo collucens, vt nocturnis  
quoque tenebras evincat. Thronum Salomo-  
nis, quem Scriptura ipsa pre aliis aliorum  
Principum ac Regum solis vident extollit,  
describunt per partes & magnificentissimum  
fusile demonstrant interpres 3. Regum 10.  
& qui res Salomonis sunt persecuti, nominatim  
Pineda lib. 6. cap. 7. & 8. Oninem tanen-  
it illam pompa, & materiz ac formis prelio-  
ritate, edax tempus obtinuit. Sede Chaffi  
in seculum seculi, vt est in Psalm. 44 appro-  
bante Apostolo Hebreorum 1.

*Cibi Mensa Regia Christi, Eucharistia.*

504 Secundum exercitum cultum Regis  
Christi, (de quo hactenus, & proponet ut  
tingendos cibos mensæ eius. Nam & in hoc  
nominatim puncto, priscum Salomonem ha-  
bius nostri typum, demiratam esse Reginam  
Saba, prodit Scriptura. Cibi mensæ Regis no-

stii, eiusmodi sunt, ut regnum Dei quod non est sœca & potus, maxime doceant, ac sumptuoper ad eius splendorem & magnificen-tiam faciant, quia enim de exsplendis & la-tiandis spiritibus, non corporibus agitur, nec Christiani sunt ultra caro & sœnum, vt sœno pauci debeant, sed nati ex Spiritu sunt Spiritu-s, ideoque cibo Spirituali sunt paucendi, vt egredi ratiocinatur Nyssenus hom. 5. in Cant. in fine, idcirco menlam suam, verē mensam potentis, instruit cibo Spirituali duplici; nempe corpore & sanguine suo, ac verbo Dei. Vterque est cibus regius, & sedentibus ut co-medant cum principe, perpetuō exhibetur in Christi Ecclesia, tanquam in eius regia. Vterque Spiritibus non corporibus saginantis idoneus. Quod de verbo Dei per se liquet. De cibo autem Eucharistico inde pater, quod Christus Ioannis 6. corpus suum in hac mensa noui Regis exhibund, vocer *Spiritum & vitam*. Videndum ibi Cyrillus lib. 4. cap. 24. & optimè S. Athanasius serm. in illud *quicun-que dixerit verbum*, sub finem. Et Apostolus dicit post cibo agens, ut ex multis Patribus confirmat. Turrianus lib. 1. de Eucharistia cap. 2. ac inuenitus in eos qui indigne illum suscipiunt, vocat *Spiritum gratia*, Hebreor. 10. verbis illis, quibus fugillat enim qui *Spi-ritu gratia consumelam fecerit*. Non aut *gratia Spiritus*, quod dicendum fuerat, si de acciden-taria gratia sermo illi fuisset, sed *Spiritu gratia*; et quod Christus, sub ratione Spiritus in hac mensa præbeatur. Qua etiam ex causa 1. Corinth. 12. dixisse videtur, *omnes in uno Spiritu potari sumus*. Sed & apud Hieronim quod de cibo hoc Eucharistico accipiunt. Origenes homil. 3. in Cant. & 5. Bernardus serm. vniuersitate Beatae Virginis Natiuitate, & sermone 48. in Cant. locus idem ille Apostoli nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed implemini Spiritu (ita enim legit S. Chrysostomus tomo 3. sermone 34.) de Eu-charistia ad eodem accipitur. Est igitur Eu-charistia cibus regius an marum, sive Spiritu-s, non corporum: indeque scilicet Goffridus Vindoc. serm. 8. colligit causam, cur Christus hunc cibum expletis iam discipulorum corporibus porrexerit. Si enim corporum ci-bus fuisset, non animorum, non post depul-sam corporum famen exhibendum fuisset. Ge-lafus item lib. de duabus naturis (in editione pleniori) paucillum quid ex hoc cibo gustari ait ut cognoscatur non assumi implendo ven-ti corpore, sed cibando Spiritui. Cibos igitur mensa Regis nostri, quibus Spiritus & animæ iustorum reficiuntur, Eucharistiam & verbum Dei accipiamus.

303 Eucharistiam in regno Christi esse cibum & potum, præmonetur verbis illis inter eam instituendam prolati, non bibam amo-dio de hoc genimine vitiis, donec bibam illud vor-bitum nouum in regno Patris mei: quibus Christi verbis, fabulatores quidam millenarium corporalis regni Christi, in quo corpora lites cum suis ederet & biberet, superstruxerunt. Hos verò referens S. Hieronymus qu. 2. ad Hesychium, quæ de vero sensu verborum illorum interrogaverat, responsum dedit in hæc verba. [ Iudaicas fabulas repellamus, & ascendamus cum Domino cenaculum ma-

*Theop. Raynaldi de Atrib. Christi.*

gnum, stratum atque mundatum; & accipiamus ab eo sarcum calicem noui testamenti. Ibique cum eo Pascha celebrantes, inebrie-mur ab eo, vino sobrietatis. Non enim est regnum Dei cibus & potus, sed iustitia, & gaudium, & pax in Spiritu sancto. Nec Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Iesus, ipse conuina & conuianum, ipse come-dens & qui comedetur: Illius bibimus san-guinem, & sine ipso potare non possumus: & quotidie in sacrificiis eius de genimine vi-tis vera, & vineæ Soree, quæ interpretatur electa, rubentia musta calcamus: & nouum ex his vinum bibimus in regno Patris, nequa-quam in vetustate litteræ, sed in nouitate Spiritus: Cantantes canticum nouum; quod nemo potest cantare, nisi in regno Ecclesiæ, quod regnum Patris est. Hunc patrem & Iacob Patriarcha comedere cupiebat, dicens: si fuerit Dominus Deus mecum, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad operi-ndum. Quotquot enim in Christo baptizamur, Christum induimus, & panem comedimus Angelorum, & audimus Dominum prædican-tem: *Mens cibus est*, ut faciam voluntatem eius qui misit me, Patris, ut impleam opus eius. Faciat nos igitur voluntatem eius, qui misit nos, Patris: & impleamus opus eius; & Christus nobiscum biberit in regno Ecclesiæ san-guinem suum. ] Astipulantur, & tæque cum locum de Eucharistia accipiunt Cypranos, Chrysostomus, Epiphanius, Euthymius, Theophilactus.

Idem Hieronymus per pulchram epist. 148. exponens vitulum saginatum quem pater ad redditum prodigi filij iussi occidi, sic ait. [ Vitulus saginatus, qui ad presentis im-molatur salutem, ipse Salvator est cuius quo-tidie pascinur, crux potamur: Fidelis mecum lector intelligis, qua pinguedine satu-rati, in ructum laudis eius erumpimus, di-centes; *Eraulauit cor meum verbum bonum*, dico ego opera mea Regi: licet quidam super-stitione magis, quam verò, non consideran-tes textum Psalmi ex patris persona arbitren-tur hoc intelligi. Quid autem ait epulemur, quoniam hic filius meus mortuus fuerat, & reu-xit; perierat, & inuenitus est, ad eundem parabolam superioris pertinet sensus. in qua di-citur; sic dico vobis, quia gaudium erit coram Angelis Dei, super uno peccatore penitentiam agentem. Et cœperunt epulari. Hoc conuinium quotidie celebratur; quotidie pater filium re-cipit; semper Christus credibilis immo-a-tur. ] Eodem modo vitulum illum saginatum interpretatur S. Ambrosius lib. 7. in Lucam sub finem. Hos ipsos cibos mensa Salomonis quos suscepit Regina Saba Ecclesiam prefigurans, Eucher. hom. 1. de natali Ecclesiæ, ait esse Eucharistianum: annuitque D. August. serm. 253. de temp. & Origenes homil. 38. in Lucam in fine. Recte ponit hi cibi de rege no-stro agendo, dici possunt cibi mensa eius, non enim nobis duntaxat hi cibi in pavulum ce-secunt, sed ipse quoque his pastus est, ut di-cam infra agens de Christo Sacerdote; vide-turque colligi ex illo Psaltis, qui sicut mecum dulcescupiebat cibos.

Itemque Verbum Dei, & pia opera.

506 Nihilominus Eusebius lib. 10. de demonstrat. in 2. demonstracione, eum Psalmis locum, ac etiam illum alium illi genuinum; qui edebat panes meos, magnificans super me supplantationem, de cibis spiritualium sermonum ex se dulcissimorum est interpretatus: quæ est altera illa mensa quam Rex noster in regia sua perpetuò omnibus patere voluit, & ad quam libentissime omnes excepti. Non enim paritur in domo sua esse famam & stim verbi Dei, qualem olim sapè fuisse, produnt Prophetæ; sed magnam vertetatem yini & olei mystici, idest spiritualium omnium ediorum atque ciborum à quorum fructu multiplicantur fideles, benignissime & magnificientissime prouidit; expeditque supra modum ut omnes operentur non cibum qui perit, sed istum qui permanet in vitam aeternam. Hoc est firmamentum in terra in summis montibus, cuius fructus in diebus regis nostri super libanum superextollendus praeditus à Davide, non sine insigni acremento populorum inde Pastorum, qui florebunt de ciuitate sicut foenum terra. Est hic panis, vinum, lyc, & mensa instructissima cibandis fidelibus, ut pulchre prosequitur Michael Medina lib. 3. paræn. cap. 2.

Nec admittit duntaxat Rex noster ad mensam suam publicè in regia propositam, omnes qui intrare voluerint, sed etiam (quæ eius est humanitas & benignitas,) vltro ipse adit ad suos, & coniuati apud illos gauder, iuxta illud ex cap. 3. Apocal. *Ego sto ad ostium & pulso, si quis audieris vocem meam, & aperierit ianuam, introibo ad illum & canabo cum illo.* Nec verò malè instructus venit, & sine symbola, pauperis amici in commodum negligens: sed quod est munifici Principis, etiam cum ad alium diuerit, cibaria mitit in abundantia, ita ut ibi quoque sit mensa regia, & cibi regij. Nam tametsi cibis nostris, hoc est sanctis operationibus vefci videtur reuera tamen operationes illæ sunt dona Dei. Tantum curandum esse, ne per nos & secordiam nostram frigescant, aut repelcant tales cibi, admonet in hunc modum S. Ambrosius serm. 18. in Psalm. 118. ad v. 3. [ *Confuso tibi ut eruas à me aurum igne probatum. Hic est Dei zelus, hic est fidei vapor, deuotionis fervor, qui nos velut suauem cibum in Christo remollit & format.* Quanta Domini gratia, ut nos in suo ore constitutus, & quasdam meritorum nostrorum epuletur dapes, ac si meremur, deuorer; si nostri cibi suauitatibus delectetur? Beatus quem sapientia deuorauerit, quem virtus hauserit, quem iustitia receperit. Culpa in eo habere non potest portiōnem, quem absorberet remissio peccatorum. Vbi enim error inueniet, quem integritas immaculata suscepit? ]

*Alia Regie mensa, ad Christi mensam, mera ieiunitas.*

Ad has regales epulas, ne conferri quidem debeant regia quæcumque mensæ; sive pretiositatem & dulcedinem, ac bonum succum

ciborum spectes, sive coniugantium multitudinem, quantum est ex Regis voluntate, & ciborum apparariorum vertestate; sive quæcumque ad magnificientiam eo in genere faciunt: Salomon sanè ad cuius epularum magnificientiam obstupuisse nominatin Regnè & admoddū vilem annonam sibi & suis habebat. His enim verbis describitur 3. Regum cap. 4. *Erat autem cibus Salomonis per singulos, triginta cori similes, & sexaginta cori farinae, decem boves pingues, & virginibus pascuales, & centum arrietes, excepta ratione cervorum, caprarum atque bubalarum, & onium altissimorum.* Vbi nulli cibi admoddū exquisiti memorantur, nec numero validè amplio, sed quos pauca absument perfoma. At Rex noster, omnes quotquot vi piam vivunt mortales, preiosissimis edulis reficit, si per ipsos non stet. Celeberrima item est, Afferri in regio coniugio magnificientia, descripta Esther 1. Sed illud coniugium, si extemos dies excipias, solis seruis domesticis & principibus regni Afferri patet, nec nisi ad dies prorogabatur. At Regis nostri mensa, omnibus æquè proponitur, nec ad paucos menses, sed per totam seriem seculorum quibus orbis durabit. Luxus denique coniugiorum quibus apri variis facti, aliibus, singularis coniugis exhibebantur, & alta debent cum insanis ac stuporata vanitatis, tum in gluixi argumenta, (quæ vt omittam descripta à Bulegerio lib. 2. de Imper. cap. 32. & Lipsio, passimque aliis res coniugiales tractantibus, Philo Iudeus lib. de vita contemplatè describit:) præter stoliditatem coniugiorum quam prodebat, ut Philo monet, adiunctum ferè habebat incommodum, quod in coniugis celebrioribus describit his verbis idem Philo, priscorum Christianorum coniugia, cum epulis aliorum compones, vulgus vbi se mero explevit, ac si non vinum bibisset, sed infanæ poculum ad rationem penitus profligandam ex animo; offensit & canunt ferocium more in tabernaculo maxime coorti, se inuicem mortibus appetunt, abrodendo nasos, auriculas, digitos, cæterasque partes corporis, ut fabula de Cyclope Vlissisque sociis fidem incusat. quem Poëta solitum ait mandare frusta humanum carnium, quem tamen immunitate illi longe superant: nam ille inimicos carus trahunt hostiliter, illi verò cum familiaribus & amicis, interdum etiam cognatis, communis sali mensæque adhibitis, contra iura hospitalitatis omnia, nihil reverenti sacra libamina quibus conciliari debuerint, sic confunduntur tanquam in arena vel pancratio: laudatam illam contentionem quasi monet deputantes in deterius athletis ipsiis emmunitores miserioreisque: Reuera enim eos licet applicare miseros; Nam illi athletæ in stadii Grecorum, interdum captant spectatorum applausus atque gratiam expectantes artis ac velocitatis premium, coronam olympiacam: At illi adulterini athletarum Simij, noctu in tenebris ebrj, debaccantesque fine in distria, malitiosas artes exercent in aliorum inioriam atque contumeliam: quos si nemo tangunt præses ditimat, maiore licentia tantum in ma-

quam petniciem: non minus enim luduntur quam ludant, ut mentis impotes præ vino nimio quod (sic inquit comicus,) non tam alieno malo bibunt, quam proprio? Itaque qui modo ad conuiuum venerant amici, & integræ paulò post exercent inimici, & multati membris quibusdam, aut certè horum extremitatibus; moxque alij quærant sibi aduocatos & iudices, alij petunt à Chirurgis opem, & medicis: qui verò videntur modestores ceteris, quasi pro mero bibissent succum mandragoræ, incumbunt levo cubito, & obliquata cernece rustantes inter pocula, stertunt altum, nihil videntes audientesque interim, ac si vnicum gustus sensum haberent, & eum quidem illiberalissimum. ] Hæc spura & indigna adiuncta conuiuorum a seculari magnificencia celebratorum. At Christiani, in vitroque Regis nostri epulo, lati bibimus sobriam ebrietatem Spiritus: sed in Eucharistio maximè per quod sanam insaniam inferri, optimè tradit Diuus Augustini. Psal. 3. conc. 1. nec dissimiliter sanam inebrietatem ex eo consequentem exhibent Gergorius Nyssenus hom. 10. in Cant. & Chrysostomus tomo 5. Græcol. serm. 34.

*Opes, & Gaze, Regis Christi immensa;*  
nec caducæ, ut opes Regum  
ceterorum.

508 De diuitiis, & opibus, ac gazis Regis nostri, vix est quod h̄c aliquid addam, ad ea quæ de Christi perfectionibus disputata sunt in superioribus. Gloria enim & diuitiae quæ in domo eius sunt, non ad externas opes, antiquæ & argenti; terræ inquam flava & alba aceruus; sed ad Spirituales opes pertinent virtutum & donorum, quorum fuit in Christo sensus amplissimus prop̄pque immensus; Et in dominis quidem temporalium Regum, ostentantur th. fauri & gaze, aurum & argentum multrum nimis, gemmæ, & vniuersi singuli cordem amplis patrimonii idonei. De immensis Salomonis opibus, extant tractationes Viualdi, Pinæda, Villapandii; & multa præterea accumulant Interpretes ad cap. 2. Ecclesiastæ; vbi latè Lorinus. Romanorum Principum opes explicatione prouinciarum omnium congetas, Seneca inducto Demetrio Cynico eas recensente, & despueute, sic exprimit lib. 7. de benefic. cap. 9. [ Volo sub conspectu meo ponere, quæ gentium oculos Regum que perstringunt. Volo intueri pretia sanguinis, animarumque vestiarum. Prima mihi luxuria spolia propone: siue illa vis per ordinem expandere, siue (vt est melius,) in unum aceruum dare. Video elabratam scrupulosa distinctione testudinem, & fædissimum pigritiorumque animalium, testas in genibus pretiis emptas, in quibus ipsa illa q̄æ placeat varietas, subditis medicamentis, in similitudine in veri coloratur. Video istic mensas, & estimatum lignum Senatoris census, eo preiosius, quo illud in plures nodos, arboris infelicitas torfit. Video istic Chrystillina, quotum accedit fragilitas pretium. Omnia enim rerum voluptas apud imperios, ipso quo fugere debet pericolo crescit. Video muriaria pœcula. Parum scilicet luxus.

Theoph. Raynaudi de Atrib. Christi

ria magno fuit, nisi quod vouant, capacibus gemmis inter se propincent. Video vniuerses, non singulos singulis auribus comparatos: iam enim exercitate aures, oneri ferendo sunt: iunguntur inter se, & insuper, alij binis superponuntur. Non satis mulieris insania viros subficerat, nisi bina ac terrena paternita autibus singulis peperdissent. Video sericas vestes, si vestes vocandas sunt in quibus nihil est quo defendi aut corpus, aut deinde pudor possit. ] Hoc specimen esto, ceterum quas mortales vocant diuitiarum. Nec illud prætereo, quod ut singulare ac exquisitum, annotatum est. Henicus Imperator Tancredi Siciliae Regis opibus potitus, censum quinquaginta iumenta gazis & gemmis onussta è Sicilia auxit, ut apud Baronium legimus anno 1194.

Vides quod humanae opes Regum temporaliū conuertantur, & ut prædicto vel hostis eas non diriperet, mors tamen earum vsum necessarium admittit: quod egredi admetit David Psalm. 48. verbis illis. *Nec timuerit cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.* In singulis verbis hæc sapientia abundat. Sed illa maxime sunt pendenda cum Diuino Chrysostomo ibi. *Gloria domus eius.* [ Non dixit enim: cum multiplicata fuerit gloria eius, sed gloria domus eius. Hæc enim omnia quæ enumeravi, fontes ambulacra, porticus, & balnea, aurum & argentum, equi, & muli, stragulæ vestes, & indumenta, sunt gloria domus, non hominis qui domum habet. Hominis enim gloria, est virtus, vnde etiam recedit una cum possidente. Manet autem ipsa domus gloria; immo verò ne manet quidem, sed etiam una cum domo dissolvitur, nec quidquam ei profuit, qui in ea versabatur; neque enim erat illius. ] Similia egregia ad eundem locum homilia 7. de penitent. initio. In thesauris Regis nostri, nihil huiusmodi meruendum fuit. Eiusmodi enim sunt, qui in morte exportentur, cum non sunt temporalium opum, terræ, eiusque ministrorum cumuli, sed internarum diuitiarum. Quare non in unum Mosei cadunt, quæ Philoliber. de vita Mosis, & peculia esse censet, Regibus eum annumerans. [ Solus hic, omnium qui vñquam principatum gesserunt, non aurum, non argentum in thesauris condidit, non tributa exegit, non palatia, non latifundia, non greges, non famulitia, non redditus, non alias opes sibi paravit, quam posset habere omnium harum rerum opiam: sed existimans animæ pauperis indicium esse mirata materiales diuitias, has quidem ut ræcas contempsit; illas verò naturales, perspicacesque honoravit, & amauit si quis vñquam alius; in vestitu, vñctaque quotidiano, nihil præ se ferens fastus tragici, sed simplicitatem, frugalitatemque exercens præuati hominis. Regem autem in his solis agebat, quæ vere sunt regia; ut sunt continentia, fortitudo, sobrietas, toleratio, prudenter, scientia, industria, tolerantia, iustitia, voluptatis contemptus, ad virtutem exhortatio, obiurgationes castigationesque peccantium legitime, & recte facientium laudes atque præmia.]

Gg 2 Reges

Regis Christi Aula splendi-  
dissima.

508 Comitatum Regis nostri longè am-  
plissimum & plendifissimum, pro tanti Re-  
gis dignitate & maiestate, exhibet sèpe Da-  
vid, & apertissimi Ioannes c. 5. Apocal. vbi  
numerum stipantum agnum cui honor &  
gloria & potestas data est, ait esse millia mil-  
lia. Rerūque c. 7. stantum ante thronum,  
& in conspectu agni, seruientum & die ac-  
nocte, numerum exhibet propè infinitum  
ex omnibus Angelis structum, & ex omni-  
bus gentibus, & tribibus, & populis & lin-  
guis concinnatum; multitudinem magnam  
quam dinumerare nemo poterat: describitur  
queo loco, Ecclesie Regis Christi appara-  
tum, & comitarum regium. Et Regum qui-  
dem ceterorum comitatus, quo plenior &  
amplior est, eo maioris indigentia est ar-  
mentum, vt ex variis demonstratum est l.  
6. de Virtutibus numero 269. Nec frequen-  
tius quicquam est, quam vt pro numerosi-  
tate familiij, abundant sceleris. Quid enim  
aliud est (air Saluianus l. 3. de prouidentia,)  
vita curialium, quam iniquitas? Aulam  
Chilperici, Sidonius l. 5. Epist. 7. iis pingit  
coloribus, præ quibus Ethiopes albore vi-  
dere possint. [ Nullum illis (inquit,) genuis  
hominum, ordinum, temporum, cordi est.  
In foro Scythæ, in cubiculo viperæ, in con-  
uiuio scuræ, in exæstibibus harpyæ, in  
collocationibus statua, in questionibus be-  
stæ, in tractatibus cochlearæ, in contracti-  
bus trapezitæ: ad intelligendum faxi, ad  
iudicandum lignei, ad succensandum flam-  
mei, ad ignoscendum ferrei, ad amicitias  
pardi, ad facetas vrsi, ad fallendum vulpes,  
ad superbiendum tauri, ad confundendum mi-  
notauri.] Dixi in hanc rem non pauca in Operæ  
de Martyrio parte 1. c. 6. à num. 18. tractans  
ordinem tertium Martyrum seculi, post Budæ-  
um, Calcagnium, Gueuarram, Aeneam Syl-  
lum. Quæ in eandem sententiam dicitur Ro-  
deticus Zamorensis. Præful lib. 1. Speculi  
c. 4. mitto referre. Christi Regis gloria aula,  
in omni sanctitate & iustitia degit Nullo  
eam aulicorum turpitudines deformant, nulla  
probra dehonstant.

Administri Regis; varii, &  
insignes.

510 Sequitur gloria Regis Christi, ex  
multitudine & dignitate ministrorum sive præ-  
fectorum, quibus plena potestati regie stil-  
licidia, & participations, ac exiguae impe-  
tij imagines, (vt Themistius orat 17. lo-  
quitur) conceduntur. Quo pertinet ei mini-  
strorum Christi & dispensatorum ministerio-  
rum Dei subordinata multiplicitas, quæ ad  
instar cœlestis Hierarchia in terris constituta,  
vocatur *Ecclesiastica hierarchia*, vt attingit obiter  
S. Hieron. lib. 2. in Iouin. repellens spureum,  
illum excucullatum, qui talem varietatem gra-  
duum ritè dispositorum allatrabat, vt meri-  
torum parilitati viam sternet. E contrario  
enim S. Hieronymus, ex ordinata illa varie-  
tate terrestrium in Dei Ecclesia mansiōnum,

colligit varietatem mansionum cœlestium, ha-  
præter certa. Si non sunt plurime mansiones,  
quomodo & in veteri testamento, & in novo,  
alium ordinem Pontifex tenet, alium laero-  
tes, alium levitæ; alium ianitores alium aeni-  
i. Et in volumine Ezechielis vbi f. utræ Ecclesia &  
cœlestis Hierusalem ordo describitur, sacerdotes  
qui peccaverant, degradantur in ædikos, & ho-  
stiaros: & cum sint in templo Dei hoc est à de-  
tris, non sunt inter arietes, sed inter minimas  
oves. In fluvio quoque, qui de templo egreditur,  
& irrigat falsum mare, & vniuersa viuunt, mul-  
ta species piscium describuntur. Quare in regno  
cœlorum Archangeli sunt, Angeli, Throni Do-  
minations, Potestates, Cherubini & Seraphini,  
& omne nomen quod nominetur non solum in  
præsenti sæculo, sed etiam in futuro. Sine causa  
diversitas nominum est, vbi non est diversitas  
meritorum. Archangelus vtique aliqui uniu-  
eris est Angelorus Archangelus, Et Potestates, &  
Dominations, habent aliquaque, quæ exerci-  
ant potestatem, & in qua subiecta dominentur.  
Hoc in cœlis est, hoc in ministerio Dei, ne nos  
solito more irideas, atque subfanes, si impera-  
tores posuerimus, & præfatos, & con-  
tes, & tribunos, & ceptiores, & manipulos,  
& reliquum militia ordinem. In  
quid poteris ille aduersus Ecclesie Dei exerci-  
tum ex secularis exercitus analogia gnu-  
mum debuisset stratos per ordinem lepidos  
Sion, / vt Deus ipse Iaia 54. se factum re-  
ceperat, / mirabilem plane concinnitatem ex  
ea varietate probè ordinata existentem dem-  
strari. Extare enim ex summis & mediis, a  
summis ordinibus, vt ex dissimillimarum vocis  
moderatione concentum, tradit ex Tali  
opere de Republica S. Augustinus lib. 1. Cap.  
21. estque multo suauor ex longe con-  
cinniore Ecclesie ordinatione, quippe diuersus  
facta. Quæ autem à Deo sunt, ordinata  
sunt, vtique antonomasticè & præcellentes.

Huius Ecclesiastice hierarchia variis ordi-  
nes, tanquam præfitorum in regno Christi  
varios gradus, recenset Apostolus 1. Corin-  
12. & Ephes. 4. collocans in primo ordine  
Apostolos de quorum primatu & eminentissi-  
ma dignitate, actum plene tractando electionem  
Iudea in Apostolum. Collocat deinde Apollo-  
nus gradatim alios prætores & Doctores, proui-  
flos a Deo ad confirmationem Sanctorum, in  
opus ministerij, in adiunctionem corporis  
Christi. Quæ verò Apostolus priore loco vocat  
*opinulationes*, quasi subsidiarias copias, comple-  
ti quoque sacros Prælatorum adiutores,  
etiam si ad secularem clerum non spectent tra-  
dunt S. Bonav. l. de Paupertate Christi & Cœ-  
lest. 2. q. 188. art. 4. Ac si liuor fulcimans obicit,  
est hac res adeò perspicua, vt sit quod exhibi-  
tentur hodierni mangones antiques hæreboles iam  
olim à Bonifacio Quartu damnata, vt video  
est apud Petrum Damiani Opus. 2. in fine  
eorum nimurum, qui quoquis non Clericos se-  
culares, sequestrant à Hierarchia, cōque nomine  
bellum implacabile regularibus indicunt, quod  
eos Hierarchiam pessimare afflent. Veteri  
ratiōnē hunc Satana actum, & malignum ar-  
tificium, vt Pontificia regularibus exemplar  
potestas, cassa habeatur, siue corporis à capi-  
te fiat abiunctio, per principis tenebrarum  
emissarios.

RAYNA  
Tomus  
De Chris-  
titudo  
Tomus  
De Autri-  
christi  
XVII

emissarios repetitum subinde videmus. Et cum occēptus Petri Damiani ævo motus, tandem per resedisset; submissis postea diuinis Sacris BB. Dominici & Francisci aciebus tanto acris inferbuſſe per Gulielmum de S. Amore, & Gyraldum de Abbatis Villa, ex præclarissimorum Ecclesiæ luminum SS. Thome ac Bonaventure aplogiis discimus, nec non c' Thomæ Cantipratani l.2. Apum cap. 10. à num. 20. quo ad tumultum illorum seriem perspiciem, habentur non pauca. Iampridem vero compoſit Dei benignitate procellis illis, & flistro facto, recruduit tempeſtas annis ab hinc ut multum vigniti, excitata per eos qui querentes quæ ſua ſunt; aut non aduentum, aut negligunt perficere, per quam rimam Satanæ ſchisma in Ecclesiæ tentet inducere, propterurus ad iuueniam hæſim, ſchismate (ſſlicet) ſubinducto. Sed haec alia.

De concinnitate varietatis ordinum in ſingulis regni Ecclesiæ ſtatibus Eccleſiaſticis, ſive ſecularibus, ſive regularibus, ex quibus omnibus dixi integrari Hierarchiam, latè Iſolamus in opere di Imperio Ecclesiæ: & nominatum quod attingat ad varietatem in ordinibus monaſticiſ, per pulchræ eam conſtam Petrus Blesensis epift. 97. monſtrans apud ſponſam Christi nō eſſe abſurdam varietatem, cum ipſa circumſcribitur ad varietatiibus deſcribatur: & ea varietas vniſormitatis cauſa ſit ut liqueat in cithara, in qua ex varietate chordarum, ſit vniſormis modulatio ad concentum. Etiam inter Angelos, ordinum varietatem eſſe obſeruat, & fuſſi olim ex Dei praefcripto in lege veteri, quod eos qui mihiſtio tabernaculi aut templi addicebantur. Vaſia denique Apoſtoli loca in eam rem proferit, que in re apud non indociles rata, mitto adducere.

*Regij Christi Regis adminiſtri, ſimul Reges ſunt.*

§ 11 En ergo quām numerofus & quām vaſius ſit, Regis Christi adminiſtrorum, Regiſque numerofus Praefectorum numerus. Nec verò deſt Regi nostro ex hac parte ornementum illud quod Rex Aſſyriotum. Iſaiae 10. iniquè ſibi & impotenter arrogabat, dicens, *nunquid non principes mei, ſimul Reges ſunt.* Principes inquam Regnū Christi, quos aſciſſit in regiminiſ patrem, (non ex neceſſitate, ut Reges temporales afflumunt praefectos, ſed ex benignitate, & ad regni maſteſtatem ac decorum amplio-tem); ſimul Reges ſunt, eoque nomine donan-tur Pſal. 67. vbi poſt deſcriptam columbanam deargentatam, ſive Ecclesiæ regnum, addit Dauid *dām dīſcernit cōfessiſ*, *Reges ſuper eam, ni-ue dealbabuntur in ſelmon.* Commentarius diuini Augustini in ea verba, eft hoc loco apofolifimus. [Ille (inquit) ſupercoeleſtis, ille qui aſcen-dit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia, dum diſcernit Reges ſuper eam, id eft ſu-per eandem columbam deargentatam, ſequitur enim Apoſtolas ac dicit; *Et ipſe dedit quod ſan-qui dem Apoſtolas quod ſan-qui dem Prophetas, quod ſan-qui dem vero Evangelistas, quod ſan-qui dem autem Paſſores & Doctores.* Nam quid eft aliud Reges diſcernere ſuper eam, niſi in opus ministerij, in adiſtationem corporis Christi, quandoq[ue] ipſa eft corpus Christi? Dicuntur au-

tem illi Reges, vtique à regendo, & quid magis quam carnis concupiſcentias, ne regnet peccatum in eorum mortali corpoſe, ad obe-diendum deſiderii eius, ne exhibeant membra ſua arna iniquitatis peccato, Sed exhibeant ſe Deo, tātum ex mortuis viuentes, & membra ſua arna iuſtitia Deo: Sic enim erant Reges primitiſ discreti ab alienigenis, quia non erant iugum ducentes cum infidelibus: deinde discreti concorditer inter ſe muneribus propriis. Non enim omnes Apoſtoli, aut omnes Prophetae, aut omnes Doctores, aut omnes dona habent curaionum, aut omnes linguis loquuntur, aut omnes interpretantur. Omnia autem haec operatur unus atque idem ſpiritus, diui-dens propria vniuersiue prout vult, quem dan-do, ille ſupercoeleſtis diſcernit Reges ſuper columbam deargentatam.]

Origenes item optimè hom. 12. in Num. [Quod Reges dici poſſunt etiam Apoſtoli, pu-to & ex eo facile probari poſſe, quod de omnibus credentiibus dicitur, *Vos autem genus re-gale, Sacerdotium magnum, gens Sancta.* Si ergo illos dicunt Reges, qui per verbum ipſorum cederunt, quanto magis ipſi Reges habendi ſunt, qui faciunt Reges? Sed & inde facile col-ligitur. Si enim Reges à regendo diſcuntur, omnes vtique qui Ecclesiæ Dei regunt, Reges merito appellabuntur; multo autem rectius illi, qui & illos ipſos diſtis atque Scriptis ſuis regunt, à quibus reguntur Ecclesiæ. Et propter hoc merito Dominus Rex Regum dicitur. Ni enim iſti & caeteri qui eos imitantur, Reges fuerint, ille non videbitur Rex Regum. Sed & ipſe Apoſtolas Paulus Corinthiis cibens, & velut per quandam ironiam corripiens eos ait: *Sine nobis regnatis, & vainam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.* In quo vtique Reges quidem eſſe debere Corinthios, & ſemeti-pium cum iis regnare velle pronuntiat ſed elationem nondum pro merito aſſumpti ho-noris incusat. Podiunt ergo iis omnes puteum iſtum principes, & excudunt eum Reges gentium. Apoſtoli enim p̄cipue reges ſunt gentium, qui gentes ad obedientiam fidei congre-garunt, & Christi ſcientiam omnibus patefec-tunt.]

§ 12 Non minùs inſignerit ac etiam copioſius, regium hoc Apoſtolorum, atque adeo etiam Apoſtolicorum virorum, quos Christus Ecclesiæ ſua p̄fæcit, dominium in omnes planè mortales, aperit S. Chrysostomus In pſal. 109. ad illud, *dominare in medio inimico-rum tuorum, quæ verba ſic glosſat.* [Non dixit, *vince in medio inimicorum tuorum, ſed dominare* ut oſtenderet non erigi trophyū fuſis in Asia hostibus, ſed ex iuſſu ſignificari Dominum. Ita enim vicebant Apoſtoli, Christum in ſe haben-tes, omnia facientes tanquam ex imperio. Vnde etiam erat eis omnis domus aperita, & qui crede-bant, orant quovis ſeruo obedientiores, faculta-tes ſuas vendentes, & eatum preia ponentes ad pedes Apoſtolorum: & nec ad vſum quidem ſuum audiētes aliquid accipere; eoque adeo magni ſuciebant, vi ne ſe quidem eis auderent adiungere. Non ſolum autem habebant tan-tum virum in fideliſibus, ſed etiam in infide-liſibus. Quodnam enim eft, ſic queso, ſerui indicium? An non id facere, quod iubet eius Dominus? Quod autem ſignum Domini? An

Gg 3 non

non ea in servis perficere qua velit? Quinam ergo perficerunt ea qua voluerunt in regibus & principibus? An non Apostoli: Manifestum est. Reges enim & principes, volebant tenere orbem terræ in impietate. Iubebant omnia enim colete Dæmones, contra autem Apostoli. Fiebat autem quod volebant. Quid si mihi dicas carcerem, flagella, & tormenta, dieis mihi maiora dominia. Quomodo, & quanam ratione? Quid quantum hac fierent, siebat tamen nihil feci, quod volebam. Non enim legi multorum dominorum, sed virtute hoc sibi alciuerunt dominium, quod nullo externo indigerat; sed dum omnium petitur infideli, resplendet. Illos enim dominos, serui paratis infideli continet, an qui est liber ab iis omnibus; & eos quisunt sub suo Dominio pro sua potestate tractat, fert, & agit? Claram est hunc esse præclaritionem. Domini enim qui hoc obtinunt multorum dominium, nisi leges: habeant opitulantes, & eos iuuet quod in ciuitatibus habitant, & p[er] cum Dominovitam quoque amiserint, Paulus autem & in solitudinibus, & ubique suum ostendebat Dominium. Vis etiam videte ipsum clariorum Regibus? Tulit leges per viuierum orbem terra; & regum relictis legibus, illius scriptis obtulerant. Et aliqui illi quidem in corpora, hi verò in animum dominium obtinebant. Quis ita seruos Domini, vel qui sub Regis dilectione est, regi cum tanta benevolenti paruit, vt fideles Paulo, tantum scribenti literas? Quis dixerit eorum desiderium, & vehementem pro ea amationem, cum vel ipso oculos essent parati effodentes? Quis tales vñquam seruos habuit? Quae omnia Propheta mente agitant, quomodo fideles quidem subiuxerunt, erant autem terribiles infidelibus, eos per vim expellentes, & quomodo Christus per ipsos obtinebat imperium, non dixit solummodi x[risti]p[er]tive, hoc est, *Dominare in medio inimicorum tuorum, Sed kar[iss]ime*, hoc est, *Dominum obtine, vehementes & amplius Dominum significans.*

*Rex Christus, quos assumit ad ministros, facit idoneos.*

513 Ut taceam in nullo alio regno tantam perfectorum & ministrorum imo Regum subordinatorum multitudinem cerni; ea hic quoque prærogativa notanda est, quod Rex noster, quos ad regendum vocat, qualescumque ex se fuerint, docens, & regendo pares præstare potest. Id enim est, *nive dealbare Reges in selmōn*, vt Augustinus loco allegato expponit. In alii verò Regnis, aut honorum ac numerum in dignatio viget, & præfecturæ publico præconio tanquam venales submituntur, quod à Constantio abrogatum validè

celebat Themistius orat, 17. vel favore, & in to beneficio principis, ( quicumque tandem fint quos amore suo dignantur ) obtinens præfecturæ, magno & i[ps]orum probro principiū, & populorum incommodo, videlicet The- mistius præficitur laudato Attaxerce, qui Sa- tribar sanem quem habebat amicum & cha- tum, cum summam non exiguum argenti, & præfecturam vinam petuisset, pecunia quidem donatum voluit, præfecturam verò non peti- misit. [ Pecunia enim ( inquit, ) si tantum de- dem, non ob id indigenter; at verò si impro- bo præfecturam committat, iniurias ero.] Rex noster, quemcumque, ac vel si terra infol- sum hominem, puta publicanem, vel rapacem lupum homana specie, cuiusmodi Paulus era, munere aliquo regendi in r[eg]o suo donatum velit, maximè idoneum ad obcundas concen- ditas potestatis partes, potest reddere, circa omnem moram arque laborum.

*Argumenta Magnificentie Christi regis  
Gloria, extima opera, qua urbana  
qua rusticana; præferit in operum  
Salomonis, An-*  
*111ypa.*

Extremum Gloriar[um] Regis cuiuspiam argu- mentum, proferebatur, quod superedita erat in- mia opera, vt adficia, fine ciuitatis sue gen- pli, & palati, Talibus enim operibus, supra communem & vulgarem vsum editis, Regis non pauci, Gloriam suam prodiderunt. Semini- mis adificationis, Ninives, Salomon templi & palati structura. Non defuerunt etiam, ea hortorum, & vinearum, & cultissimi ruris Gloriā captarent, Cui enim ignotum Alciat Regis pomerum, à Plinio lib. 19. c. 4. Cele- bratum, & à Iustino orat, ad gentes proletis in eam rem Poëta carminibus ex 7. Odyss. quibus hortos felices ad terrestri paradise in- tationem expreflos docet? Aequo nequum la- tet, Midas Regis rosetum in eius hortis, & le- Etæ inde rofa centenaria, vt et apud Ter- blianum l. de coro, militis cap. 14. Et ciuitatis, & templi, & basilica, & horti, & vinea, & ru- ris cultissimi decora omnia, in uno Regno. sibi opere notare facilissimum erit. Ecl. h[ab]it[u]m di- co, cum totaliter & ad aquat, tuni partialiter & inad[eq]uatè spectatam; cui in scriptis no- rard omnia illa nomina tribui videmus: & Christum Regem tanti operis auctorem, & exornatorum inde celebrari. Nec minore va- ri debet, quod eidem rei tot diversæ nunci- pationes tribuantur: cum frequentissimum sit ut Deum, sic etiam divina opera, quia uno na- mine nostro sume inadæquabilia pluribus no- minibus denotari; vt qua ratione possimus, varietatem perfectionum in eis abstraham, & imparem eis elocutionem quamcumque no- stram significemus, vt S. Dyonisius non videt. Inuitat hanc partem glorie Rege Christi non præterire delibando tamen potius, quam occa- ratè perficendo capita, quorum iusta tractatio in immensum diffundi posset.

Ciuitas à Christo Rege struēta,  
S. Ecclesia.

514 In primis ergo Ecclesia Psal. 47. dicitur *Ciuitas Regis magni*, non modò quia in ea regnat Christus Rex, solus magnus, sed etiam quia eam confruxit, ut ex adiunctis liquet. Cum enim præmisisset David, *Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Deinostri in monte sancto eius*; ut constaret de ciuitate sermonem esse, in qua non modò regeda, sed etiam adfiscenda, Rex magnus Christus laudabilem nimis se prodidisset, subdit: *Fundatur exultatione vniuersa terra, mons Sion, latera Aquilonis, Ciuitas Regis magni*. Iudaicum sit, existimat, Daudem de ciuitate Sion tertena locutum: idque nullo negotio ex reliquo Psalmo confutari potest, cum addatur versu 7. Deum hanc ciuitatem suam fundasse in æternum, quod de terrestri Hierusalem iam pridem funditus eversa, dicere non licet. Quamuis ergo cortex litteræ spectare videatur adficationem ciuitatis tertie Hierusalem, post Babyloniam cladem, idque Græci quidam Pates in hujus Psalmi expositione tradiderint, tamen sub eo corrice latè medulla; inquit ciuitatis hierosolimitana figura Spiritus Sanctus ciuitatem Regis magni Christi; Ecclesiam inquam Christianam, delineabat, ut Latinorum Doctorum proceres, Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus docuerunt, benèque è Recentioribus complures, & in his Bosius lib. 4. de signis cap. 6. Et idem à Dauide præstitum psal. 86. late prosequitur multos ad patres adducens Benzonius ad eum psalmum cap. 27. Merito autem Christianæ Ecclesiæ tribui nomen ciuitatis, confabat ex ea ciuitatis definitione, quam S. Basilius in psal. 45. vt apud peritos receptionem profert, hac nimurum; *Ciuitas est congregatio stabilis, legibus administrata*; vnde latè infest cœlestè beatorum mansio[n]em esse verè ac propriè ciuitatem alludens vt videtur, ad illud Clementis in calce lib. 4. Stromat. [Dicunt Stoici quoque, colum quidem proprie esse ciuitatem, quæ autem sunt h[ab]ent in terra, non vniusq[ue] esse ciuitates, dici enim, sed non esse. Res enim bona est ciuitas & populus, honestus aliquis ceterus, & multitudo hominum, quæ regitur lege, sicut Verbo Ecclesia; ciuitas quæ non potest circumsciri, nec opprimi tyrannide. In terra diuina voluntas, in terra sicut in celo. Huius autem ciuitatis imagines, Poëta quoque condunt, scribentes. Hyperborea enim, & Atimaspia ciuitates, & campi Elysi, sunt reipublicæ & ciuitatis iustorum instituta. Scimus autem Platonis quoque rem publicam, esse positam in celo, vt exemplar.] Quamuis autem iuxta hæc sola cœlestis Hierusalem sit propriè ciuitas, vt D. Basilius supra affimat, tamen in psal. 59. ad illud quis deducet me in ciuitatem muniam, definitionem ciuitatis propositam, Ecclesia quoque accommodat, cāmque ibi, ciuitatem muniam dici agnoscit. Apud S. Hilarium pulcherrimè in c. 5. Mathei ad illud, non potest ciuitas abscondi nomen ciuitatis de humanitate assumpta dicitur, sed prout in ea

omnes nos continemur quod recedit in eam quam protulimus ciuitatis Dei pro Ecclesia usurpationem. [ Ciuitatem (inquit), carnem quam assumpserat, nuncupat; quia ut ciuitas ex varietate ac multitudine consistit cohabitantium, ita in eo per naturam suscepti corporis, quedam vniuersi generis humani congregatio continetur.]

Eß ergo Ecclesia, Ciuitas Dei & regia Christi.

515 Ciuitatis huius structuram, ex omnibus genibus tanquam lapidibus communibus, & Christo lapide angulari fundamentario simileque etiam in summa parietum compage locato, ad omnia necunda, exhibet pulcherrimè S. Augusti in psal. 86. vñ. 1. Ec lapides quidem esse omnes Christianos, bene prosequitur Origenes hom. 9. in Iosue. Christum autem totius huius substructionis fundamentum esse frequenter repetit Apolitus: Et significatum est perficuum est Genes. 4. verbis illis. *Pastor egredietur est, lapis Israël, quæ Christo accommodant Patres tractantes eam benedictionem.* Videndum de Christo angulari lapide, plenè ac eruditè differens Villapandus in Ezech. parte 2. lib. 5. dñ p. 2. cap. 5. & optime item Benzonius in psal. 86. cap. 11. Quanta autem sanctitatis obligatio vniuersique, iniiciatur, ex eo quod Christo fundamento superadficetur; quamquam dedecat pretiosissimo illi fundamento, & Lapii Eleo, superstruere stipulas, aut scionum, pie considerauit S. Bruno lib. de nouis cap. 7.

Et in humanis quidem ædificis, idem non potest esse lapis fundamentalis, & caput anguli. At in ædificio ciuitatis Dei, rectè potest id valere. Audi S. Augustinum in psal. 86. [In ædificiis istis, non potest idem lapis esse in imo, & in summo. Si fuerit in imo, in summo non erit; si in summo fuerit, in imo non erit, angustias enim omnia pene corpora patiuntur, nec ubique esse possunt, nec semper. Divinitas autem quæ ubique ad eam potest due similitudinem; & totum, potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus. Numquid Christus est ianua, quemadmodum videmus ianuas factas à fabro? Non vnius. Et tamen dicit, ego sum ianua.] Adhibet alia exempla quibus id confitetur & illustrer magis tum subdit. [Ergo fundamentum, & lapis angularis, ipse est, abimo surgens.] Moi id corrigit subdend. [Si tamen in imo. Etenim origo fundamenti huius, summaturam tenet. Et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo est, sic fundamentum spiritualis fabricæ, in summo est. Si ad terram ædificaremut, in imo nobis ponendum erat fundamentum. Quia cœlestis fabrica est, ad cœlos præcessit fundamentum nostrum.]

516 Attexo egregium locum, quo id plenius expendit, ex term. 121. de diversis cap. 8. [Attendat (inquit) Charitas vestra ædificatione mirabile. Ædificia quippe ista tertena pondere suo terram premunt, totusque nutus pondere in ista structura, magnitudine ad terram nititur; & nisi contineatur, ad inferiora contendit,

contendit, quo pondus adducit. Quia ergo in terra ædificatur, in terra fundamentum præmititur; vt supra fundamentum securus instruit qui ædificat. Ergo ponit in imo firmissimas moles, vt idonee possint portare desuper quod imponitur, & pro magnitudine ædificij, magnitudo fundamenti preparatur: in terra tamen, vt dixi, quia & illud quod ædificatur, supra, vtique in terra collocatur. Hierusalem illa nostra peregrina, in celo ædificatur. Ideo præcessit fundamentum Christus in celum: Vbi enim fundamentum nostrum est, & caput Ecclesia: Nam & fundamentum dicitur, & caput; & reueraita est, quia & caput ædificij fundamentum est, non enim caput est quod finitur, sed unde incipit sursum versus. Territorum ædificiorum culmina subriguntur, caput tamen in terra soliditate constituantur. Sic & caput Ecclesia præcessit in celum, & sedet ad dextram Patris. Quomodo operantur homines, vt ad constitutendum fundamentum aliquid trahant, quod in imo stabilient proper securitatem superuentura molis in constructib; fabricæ futura: sic per omnia illa quæ configerunt in Christo, nati, cedere, comprehendendi, contumeliam pati, flagellari, crucifi, occidi, mori, sepeliri, velut attracta est moles ad fundamentum cœlestis. Posito ergo in summis fundamento nostro; ædificemur in eo. Audi Apostolum: *fundamentum, (inquit,) aliud nemo potest ponere, præter id quod possum est, quod est Christus Iesus.* ] Leges insuper in Psalm. 29, enarratione prima in fine. Hoc vocant fundamentum fundamentorum, Rabbini apud Galatinum lib. 3, cap. 21, intelliguntque eo nomine fundamentum perfectissimum. Huic ergo fundamento alta fundamenta Apostolorum & Prophetarum imponuntur, quibus super ædificantur cæteri, & ex omnium coædificatione confurgit ciuitas Dei, de qua dicta sunt glorioſa: quamque Deus, vt ab hostibus vindicunque imminentibus secura esset, munitam voluit.

*Munita muris, turribus, & arce.*

517 Planè munitam, & muris, & turribus, & arce. [ Murata est enim ciuitas Dei, ait S. Ambrosius in Psalm. 47.] Ideoque alibi dicit Dominus: *Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos.* Distincta est turribus, de quibus infidator posset, si appropinquare coepit, deprehendit. Habet ille exercitus suos quibus animas Dei oblidice confundit, admouere machinas, vt possit turres expugnare munitas. Sed vos (inquit,) prædicate de turribus. Est enim in turribus Hierusalem, abundancia. Prædicare futilitiam, monetæ custodiā. Sapientia enim in exitu canitur, & in murorum altissimis prædicatur. Et alibi iterum dicit: *in muriis tuis confitui custodes, diebus ac noctibus in finem non tacebunt.* ]

Rursus ferm. 22, & ultimo in Psalm. 118. ultimo, tractans illud Canticorum 8. si murus est, edificemus super eum propugnacula argentea, sic scribit de muris & munimentis ciuitatis Dei. [ Murus est anima sancti. Habet & Ecclesia muros suos, quia iam perfectior dicit, *ego ciuitas munita.* Hic est murus qui habet duodecim portas Apostolicas, per quas populo nationum

pater ingressus in Ecclesiam. Sed murus quamvis ambitus totius orbis includat, tunc tamen est munitor, cum receptacula haberet præparata, in quibus propugnatores urbis, turum petrandi ac tuendi possint habere subfidium. Sed quia rationalis haec ciuitas est, & omnis (pes eius in Dei verbo est non ferrea, sed argentea ei propugnacula requiruntur, eloquii celestibus magis quam corporis voluptatibus, hostiles impetus repulare confuta.)

Murus est Christus; iuxta S. Gregorium 20. Morarium cap. 22, tractantem illud lobii, quasi *rupto muro & aperto Lanca, irruens super me, & ad meas miseras deculvavit sicut.* [ Quid hoc loco *muri* nomine, nisi Redemptor humani generis appellatus? De quo pro tantæ Ecclesiæ ædificatione per Prophetam dicitur; *Ponetur in ea murus, & antemurale.* Ipse enim nobis murus est, qui ad corda nostra peringere malignotum Spirituum cursum vetat. Qui nostra quoque fidei, etiam antemurale possit, quia priusquam se per carnem ostenderet, predicatores sui mysteriū Prophetas misit. Redde quippe *antemurale* nomine vocant, quia dom sublequentem prædicauerunt Dominum, quos ante murum steterunt.]

518 Alter S. Bernardus ferm. 5. de Assump. [ Ponitur mutus continentia, ante murale patientia. Surgit autem hoc opus à fundamento fidei, & crevit per dilectionem proximi vipe ad Charitatem Dei, qua est in superiori tabulato, & in propugnaculis eiusdem muris: quia nimis nunc perfecta est virtus continentia, quando in unitate fidei cum proximi communiter viventes, non supplicij metu, vel humore laudis appetitu, sed solo diuini amoris obtemperant, à peccatis nos continemus. Vel certe id est charitas Dei, (qui scilicet nos diligit,) super murum esse videatur, vt pro continentia suo propugnare significetur, & quia continentia crebris validisque tentatoris ierbibus resistere non possit, nisi eius gratia protégatur. Idcirco enim antemurale patientia ponitur, ne ad impugnandum continentiam facilius Diabolo patet accessus. Qui ergo protegente patientia continentem vivum; ipsi benecum Apostolo protestantur & dicant; *Quis nos separabit a charitate Christi?* Tribulatio an angustia, an persecutio, an famæ, an nuditatis, an gladiis? Visus quām solidus sit continentia murus, quos neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque potestate, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliqua potest separare a charitate Dei quæ est in Christo Iesu.

Turres esse fortes animas, docet S. Ambrosius ferm. 4. in Psalm. 118. verbis illis. [ Forti animo dicit sapientia; sicut turris David, eternitudo que adficiata est in Thalpio, mille osta pendens in ea, omnia iacula potentium. Erecta enim ad Deum cervus, & iugo Christi habilis, que nulla in terram illecebrosa inflexione curvatur, sicut Christi regalis est turris, cui iugum suum Nabuchodonosor non possit imponere. Condidit enim turris illam David, ille manus fortis, & supra mutorum ædificauit excella, ut subfido parcer, & decori sit. Subfido quia hostem præuidet & repellit. Decori, quia non solum inter humilia, sed etiam inter excella supereminet]

ſupereminet. Ita tamen ſubſidio vel decorti, ſi habeat in ſe verbi dogmata velut quædam pharao rum monilia: habeat etiam iacula potentium Prophetatum, quæ aduersus omnem extollentem ſe altitudinem, laceris quibusdam fidei ditiguntur.] Non deest arx (ſapiencia) ædificata cum propugnaculis, præcinctaque foſſa profunda humilitatis, ut S. Bernardus Philoſophatur ſerm. 1. de pugna spirituali. Non eft igitur quod ciuitas huius incoleſ ſic diuinitus communiti, male ſibi metuant ab hostibus, qui circum eam affidue tremunt. Omnes enim eorum machine, ad tam firma propugnacula, irite cadent.

*Vici, plateæ, commoda insignia, ciuitatis à Rege Christo, conſtructæ.*

§ 19 Sunt in hac cæleſti ciuitate, domus & palatio, de quibus poſtea: ſunt vici & plateæ. Vi- cos, Religiosis arctam viam proficitibus, plateas, bonis ſecularibus confeſt Richardus Viſtotorius cap. 2. Cant. ad illud, per vicos & platos inquiram, quem diligit anima mea. Quæcumque verò ad bonam & felicem ciuitatem concurrere necceſſe fuerit, exquifitissimè in iſtam cadunt. Numerat ea Aristoteles 7. Po- lit. & Leo Albertus lib. 4. de Arch. cap. 2. re- ducuntque ad ætis puritatem, quo fœt pendet ex ſitu, non in palude, aut loco non per- fliabilis, ſed loco edito: facilem vnde cumque appulsum, & fluminis preter fluentis decursum. Nihil horum in ciuitate Dei deſideratur. Nam & ſupra montem eſt poſta, & commo- dum ad eam accessum prodiſ iugis affluſus po- pulorum, imitantur ſele ad eam, atque di- centium; venire, eſcendamus in montem Domini. Denique eam fluminis impetus laetificat. Audi S. Ambroſiuſ in Psalm. 45. [De corpore Domini flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & languis, quo laetificauit, animas vniuerſorum, quia illo flumine lauit peccatum totius mundi. Eſt & fluvius qui de Eden exiit, & circuit vniuerſam terram, verbum Dei quo padafilius intelligibilis irrigatur, & omnis ani- ma vocatur ad gratiam Christi, dicente ipſo Dei Verbo; Si quis ſtit, veniat ad me, & bibat. Cui ergo dederò aquam, flumina de venire eius ſuens aqua vine. Ex illo enim vnioco Dei Verbo, quatuor fluviorum prudentia, & fortitudinis, temperantia quoque & iuſtitia, fluenter manuant. Alij enim per Spiritum datur ſermones, alijs fides in eodem Spiritu; alijs gra- ciationum in uno Spíritu; alijs operatio viri- num; hec enim operatur omnia unus atque idem Spíritus, diuidens ſingulis provi vult. Hi ſunt impetus fluminis, cum le in gratiam minifte- rioum operationis atque virtutis, ſpontanea diuina transfundit. His igitur fluminis ſu- perni meatibus, ciuitas illa in qua Deus inha- bitat, irrigatur.] Inſtruat tantam huius urbis felicitatem, nomen quod à Rege ſuo eft con- ſecta. Fuit enim trinomia, ut obſeruat D. Hie- zonymus epift. 17. Nam primùm quidem dicta eft labus; ideſt conciliata, cum ſubfet Iabu- lis, & demoniorum ac vitiorum concilia- tionis pateat. Tum regnante in ea per fidem Christo, dicta eft Salem, ideſt pax in vir- tute eius, & abundancia intra turres. Ea ta- men pax non eft omnino aperta. Subſequen- tib⁹ Raynaldi de Aſſirib⁹ Chriſti

tur ergo in caelo, viſio pacis tuncque dicatur Hieruſalem.

*Anima queque iusta, & ſpecialiter Dei- para, ciuitas Christi.*

§ 20 Nec verò vniuerſalis tantrum Ecclesia, eft ciuitas Dei, ſed & partialis: atque adeo ciuilibet iuſti anima, ut latè prosequitur Innocentius III. ſerm. 2. de communi Apostolorum. Audi etiam auctorem libti de Spíritu & anima, perperam Diuo Auguſtino tributi, cum ſit ciuſidam Cisterciensis vi D. Thomas tradit. ſic habet cap. 37. [Nobilis creature eft anima. Ciuitas namque Dei eft, de qua tam glorioſa di- eta ſunt, quod ad imaginem & ſimilitudinem Dei facta eft. Hæc ciuitas, Hieruſalem merito appellanda eft, quia ad fruendum viſione illius ſumma pacis quæ fecit vitaque vnum, creata eft. Mens eius paradiſus eft, in qua cum ce- leſtia meditatur, quæ in paradiſo voluptatis delectatur. Domus etiam ſummi patriſ familiæ eft anima, per vnitatem motum, ſponſa Christi per dilectionem; templum Spíritus ſan- ti per ſanctificationem; ciuitas regis æterni per pacem & concordiam ciuium. Et quia nulla eft ciuitas abſque populo, diſpoſuit in ea conditor noſter, populum tripliſ gradus, id eft ſapienter ad conſulendum, milites ad pro- pugnandum, artifices ad ministrandum. Ciues huic ciuitatis, ſunt naturales & ingeniati animæ vigores tanquam indigenæ, quorum diſtin- ctæ ſunt gradus, quia alij ſuperiores, alij medi. Superiores quidem fuſt intellectuales ſenſus, medi rationales, inſimi animales. Quorum diſferentia hæc eft; Animis ſue ſenſualiſ, appetit ſenſibiliſ, ſue viſibiliſ; Rationalis diſcernit & diſcretionis oculo alſernatur ea. In- tellectuales perturbabit ad diuina. Intellectuales igitur ſenſus, ſunt tanquam animæ confilariae dicentes ei, Deum time, & mandata eius ob- ſerua: proper hoc enim eft omnis homo. Ratio- nales ſunt tanquam milites, qui hoſtes con- cupiſcentiarum impugnant per arma iuſtitiae. Ani- males ſeu ſenſualeſ, ſunt tanquam rustici & artifices, qui corporalibus rudimentis inſi- ſtunt, & corpori neceſſaria ministrant. ] Spe- cialiter, B. Virginem eft ciuitatem inſignem fuſtissimè prosequitur Richardus à S. Lauentio lib. 11. de ea, vbi in inuenitissime omnia ad ciuita- tem pertinentia, ſive quoad ſtrukturam, ſive quoad ornamenta, ſive quoad rectionem, ei accommodat. Similiter Deiparam, eft ciuita- tem inſignem, ex multis Patribus docent Ben- zoniūſ in Psalm. 86. cap. 19. & Spinellus cap. 5. num. 25.

*Nulla comparatio aliarum Regiarum ciuitatum.*

§ 21 Quæcumque ex propositis Dei ciu- tatis attendatur, non eft talis ciuitas ædificata in vniuerſis regnis. Romam indigetarunt mundi miraculum; mundi compendium, artem nationum ac Regum, cui par eft nihil, & nihil ſecundum. Cum ſole manus diſpergentem, quæ nihil in terris complextetur altius, cuius nec ſpatium viſus nec corda decorum, nec laudem vox villa capit; communem orbis pa- triam; aliisque gloriosis titulis honestatur,

H h quæs

## Sectio IV. Caput V.

240

quos congestos videre licet apud Lipsium lib. 1.  
de magnit. Romana cap. 2. De sua Babylone  
gloriabundus iactauit Nabuchodonosor, non  
ne hac est Babylon magna; quam ego adiscandi in  
domum Regni, in robore fortitudinis mea, & in  
Gloria decoris mei: Ninuem prouinciam ve-  
rius quam virbum, scriptura ipsa describit glo-  
riosissimam, & omni ex parte Megalopolim.  
Aduersus has & alias quascumque celeberrimi-  
mas ciuitates, idem iuris esse dixerint fortunae  
ideat mutabilitati, quod aduersus homines,  
ut est apud Senecam Epist. 91. qui ut cladem  
Lugdunensi vibri inexpeditato incendio illas  
leniret, adiunxit. [ Omnia istarum ciuitatum,  
quas nunc magnificas, ac nobiles audis, vestigia  
quoque tempus eradet. Non vides quemad-  
modum in Achaia clarissimum virgium iam  
fundamenta consumpta sunt, nec quidquam  
exstet, ex quo appareat illas saltem fuisse? Non  
tantum manufacta labuntur, non tantum hu-  
mana arte acque industria posita versit diestru-  
ga montium disfluum, tota desiderat regiones.  
Opera sunt fluctibus, qua procul à conspectu  
maris stabant, vastauit ignis colles, per quos  
elucebat, & quondam altissimos vertices  
solatia nauigantium, ac speculas, ad humilem  
arenam deduxit. Ipsius natura opera vexantur;  
& ideo a quo animo ferre debemus virgium  
excidia. Causa omnia extant, omnibus exitus  
manent, sive interna vi flatuque præcluso, vio-  
lenti pondus sub quo tenentur, excusserint;  
sive terrentium in abdito vis obstantia effre-  
gerit; sive flammorum violenta compaginem  
foli supererit; sive vetustas, qua nihil tunc est,  
expugnauerit minutating, sive grauitas celi eie-  
cerit populos, & situs deserta corrupterit. Enu-  
merare omnes fatorum vias, longum est: hoc  
vnum scio, omnia mortalia opera mortali-  
tate damnata sunt, inter petitura viuimus.] Ni-  
hil hic supra fidem aut per amplificationem di-  
ctum videri debet. Rome quantum de pristina  
maiestate decesserit, quamque multis partiali-  
bus funeribus subiacuerit, ut loquar cum An-  
tonino, docent ruderis. Cecidit Babylon; Nin-  
uem exclusis hominibus, latibulum omnis gen-  
eris bestiis præbuius tradit S. Hieronymus  
lib. 5. in Esaiam cap. 13. Sola Dei ciuitas, funda-  
ta est in aeternum. Nam & Dei adificatio est,  
ut ratiocinatur Zeno Veronensis serm. in pfal.  
126. caducitatem ciuitatum ab hominibus adi-  
ficatarum contestatus.

*Templi à Christo constructi, & Salo-  
monici, de magnificentia  
contentio.*

¶ 22 Est insuper magnificentissimum tem-  
plum Ecclesia, quomodo cumque spectata, &  
quidem viuuum. Idolis enim, (quippe inanimatis), templa inanima congregabant. Deo autem  
vivo & vero, tempora debentur viua, ait  
pulchre S. Zeno serm. de spirituali adificatio-  
ne domus Dei. Hoc templum, Christi Regis à  
quo exædificatum est, Gloriam contestatur.  
Quod autem nullum vsquam templum exæ-  
quarit magnificentia Salomonicum, non erit  
quod in Ecclesia templo magnificentissimo  
exhibendo, typum alium vel adumbrationem  
quæramus, quam templum illud quod ut Pro-  
prietate egregie norauit lib. contra Collat. cap. 25

magno mysterio structum est, non à Davide  
qui id ardenter optabat, sed à Salomone  
retur filius Dei & hominis, & quidem ex Da-  
vidis oratione, eique promissus: & per tem-  
perantibile, ad cuius condendam Imaginem,  
& voluntas David probata est, & opus in eum  
translatum est, cuius persona magis eidem ima-  
gini congruebat. Nec promissum David fa-  
ciat, de ædificando per Filium eius templum  
Domini, propriè & per se primò pertinebat ad  
templum illud materiale, quod à Salomone,  
carnali Davidis filio adificatum est, ut ceteri  
S. Ambrosius Apologia David. Verum ibi quo-  
que templum non corporale, non materiale  
promittitur; (neque enim Deus in manu factis  
habitat. Sed templum est Sancta Ecclesia: que  
utique non humana, sed cœlesti virtute funda-  
tur. Non est autem quod in hac Ecclesia &  
Salomonici templi contentionem facienda, dilige-  
mentia probemus: Efect enim res imminē  
operæ, & accuratè tradita à Beda, toto libro  
de templi Salomonis, nec non à S. Brunone  
de laudibus Ecclesiarum cap. 4. & à Gilberto cap.  
16. Alter. Item ac Eucherio 3. Regum 7. & ab  
Angelomo ibi c 9. Hagiis Victinoro in Alle-  
goriis 3. Regum plenèque ibidem ab aliis an-  
tiquis, ac inter recentiores à Riba lib. 1. de  
templo c. 19. ad 25. & à Villapomo tomo 1.  
parte 2. lib. 1. Isago. c. 10. Quare paucam  
generatim attingere, satis ad tem præsentem  
erit.

Malant quidem S. Chrysostomus in Pfal.  
14. ad illud quis habitabit in tabernaculo tu.  
Et S. Gregorius ad finem psalmi 50. templum  
Salomonicum quod stabile & in monte fuit,  
fuisse portus typum cœlestis Ecclesie quam mi-  
litaris. Hanc enim expressam portus ait ut per  
tabernaculum, quod mobile erat & peregrinatu-  
bus (cuicunque nos sumus), accommodatum.  
Tamen dempta instabilitate, & magnitudine  
minore, ac longè etiam minore magnificentia  
tabernaculi, quibus à templo discrepabat, in  
ceteris virtutibus ad eandem ideam Moli pî-  
mum propositam, & seruata quantum fieri po-  
tuit proportione virtusque, (ut notat Riba  
lib. 1. de templo cap. 7.) constructum est, ita  
ut tabernaculum, quod dixit Philo lib. 3. de vi-  
ta Moysi initio, aliud non fuerit, quam tem-  
plum ambulatorium. Proindeque salua manet  
quoad reliqua templi Salomonici, & Ecclesia  
à Christo constructæ, analogia: quam solam  
nunc placet attendere, dimissa analogia ipsa  
met Christi & tabernaculi federis, quæ institu-  
tur ab Anathafio Sinaïta lib. 4. de recte fidei  
dogmat. sive Oratione de Christi passio-  
ne & impassibilitate, sive in fine.

*Circumstantia adificationis versusque  
templi, librata.*

¶ 23 Ac primù area in qua adificatum est  
templum Salomonis, optimè refert Ecclesiam  
ut notavit Angelomus extremo libro 2. Re-  
gum post Bedam cap. 5. de templo & S. Hiero-  
nymum Epist. 17. sub initium quia in Ecclesia  
Dei pretioso Christi sanguine coempta, cre-  
dum est à verò Davide altare fidei, quo excita-  
to, confessum peccati impletari que vbique gra-  
tabatur

sabatur, cessauit. Et quidem grastata est pesta  
à manè vlique ad horam praudij : hoc est, vt S.  
Cyrillus lib. 3. de adorat tractans locum illum  
2. Regum cap. 24. interpretatur, à primis seculi  
temporibus, ad tempus usque Sanctæ illius ac  
mythicæ mensæ, in qua pane illo cœlūs dato  
etique vitali vescimur. Bellè autem quadrat in  
aream, ratio quam ibidem subiicit S. Cyrillus,  
cur Ecclesia dicatur area : nempe quod in ea  
tertianus spicæ, ut iis expurgatis, & palea sepa-  
rita, ac per ventilabrum cuius Baptista Lucæ 3.  
meminat, plenè purgatum triticum inferatur in  
horreum Dei. In ea area ædificatum est à Sa-  
lomone, vero Rege pacifico, templum Dei per  
annos septem. Quo nomine, totum labentium  
seculorum tempus signatur. Initium autem  
ædificandi, scilicet anno 4. Regis Salomonis  
mensie 2. & finitus eiusdem Regis anno  
11. mense 8. Inchoato enim anno 4. anno prædi-  
cationis Christi, fundata est Ecclesia, post pe-  
ractum Pascha, quod primo mense celebrabatur.  
Quamquam plerique Iudeorum, immundi su-  
per anima, id est ex contactu mortui, quia Christo  
necem intolerant, cum non celebrarent  
mensa primo Pascha, nec in vetum Dei agnum  
credidissent, celebrarunt Paschamens 2. iuxta  
legem latam Numerorum 9. Idest, crediderunt  
in Christum in Pentecoste : siveque ædificati  
exista est Ecclesia, & finita anno 8. Salomonis,  
& 8. mensie : quia octava Clauſulam mundi de-  
signat, ut Beda notat lib. de Templo c. 17. vnde  
& pro octava multi inscribuntur psalmi.  
Ædificatum portò est templum, non à solis  
Iudeis, sicut tabernaculum quod typus erat Sy-  
nagogæ, ut Beda ibidem ait c. 5. sed à Iudeis  
simil & Gentibus: Tyriss scilicet, Sidoniis, &  
aliis, à Salomone aduocatis : quia Dei Ecclesia  
sub Hebreis magistris, ad Gentes diffusa est,  
alter quam Synagoga, quam Iudeæ finibus  
mansit conclusa. Quo etiam spectat quod area  
in qua ædificatur templum, non Hebrei ho-  
minis erat, sed Iesus. Eratque ille ipse locus,  
in quo Abram filium Immolatus proce-  
dit: quia ut apud Apostolum 2. Corinth. 4.  
habemus eundem Spiritum fidei cum antiquis  
Patribus, eadem cum illis. Et credit & loquitur  
Ecclesia. Situs templi erat ad Orientem, ut ple-  
na lux per Ecclesiam à Christo iustitia & veri-  
tatis sole excipienda proderetur.

*Correspondentia variarum ususque  
templi partium.*

§ 24. Nam partes templi variae, diuersos Ec-  
clesie ordines notant, iuxta S. Hieronymum  
lib. 2. contra Iouinianum: ubi ex variis templi  
mansuiculis, & exteriore ac interiore atrio;  
nec non vestibulis & Sancto, & Sanctis, San-  
ctorum, (qua diversæ erat templi partes, aliae  
alii Sanctiores & venerabiliores,) colligit el-  
le varios metitorum ordines in Ecclesia. Beda  
lib. de templo cap. 7. tres ordines cellatum cir-  
cum domum Sacram, interpretatur ordines  
conjugatorum, continentium, & virginum. Ru-  
pertus in tertium Regum, tres ordines in iis-  
dem domum eius expressos, censuit esse tres or-  
dines qui apud Ezechiem c. 4. nominibus  
trium Sanctissimorum hominum; Iobi Noë,  
& Danielis notantur: Idest, ordinem sancte  
Deoservientum in coniugio, cuiusmodi fuit

Theoph. Raynaudi de Atris Christi

Iob: ordinem Praelatorum atque Doctorum,  
qui sicut Noë arcam Dei in flutibus regunt;  
Et denique ordinem contemplationi addicto-  
rum, qui verè sunt viri desideriorum, sicut Da-  
niel. Non multum hinc absit Petrus Blasensis  
serm. 2. agens de variis Trinitatibus, cuius hæc  
est oratio. [Sacerdos noster secundum ordinem  
Melchisedech, in Ecclesia sua, tres saluan-  
dorum ordines ordinavit; Conjugatos, conti-  
nentes, prælatos: tres scilicet viros, quos videt  
Ezeziel in spiritu saluandos. Noë, Daniel, &  
Iob, qui nihilominus etiam præcesserunt caput  
prius quam prodiret ad ortum. Ex hastili enim  
candelabri, tres hinc progrediebantur calamis,  
& tres inde; Hi tres sunt in domo summi pa-  
triæ familiæ, ministrantes secundum ordinem  
viciæ sue. Primus in mola, secundus in lecto,  
tertius in agro. Ecce quomodo Deus per Tri-  
nitates omnia dispensat in celo, & in terra,  
vt non minus verè, quam eleganter dictum  
sit, numero Dei impare gaudet.] Idem Beda lib.  
citat. c. 16. præmisso ex Cassiodoro in Pandek-  
tis ad psalmos, triplici ordine porticum &  
atriorum templi, quorum ordinum unum cum  
Pontifice in Sancta Sanctorum ingrediebatur  
& Sacerdotes ite expiat templo continerentur,  
occupabant Sacerdotes non expiat, Levitæ  
& cantores: alter verò Iudeis Loricis expiatis  
addictus erat: tertius denique gentibus & om-  
nibus promiscuè patebat; hoc inquam triplici  
atriorum ordine distincto in templo, Beda, per  
eam ordinum varietatem varios hinc Ecclesiæ  
status signatos agnoscit: Perfectos nimurum  
in atrio Sacerdotum, & carnales in atrio exte-  
riori; qui fide, spe, & charitate contenti altiora  
non querant; atrium gentium iis addicere  
possimus qui desituti charitate & extortis  
a Deo, per orationem tamen & implorationem  
nummis, accedere ad Deum satagunt. Itaque  
vnuerios Ecclesiæ militantis status & ordines,  
illa quas dicebam Salomonici templi partes  
adumbrabant. Quæ verò reliqua ex eo erant,  
beatos celites, qui unum cum Ecclesia militante  
perfectum corpus, & unum consummatum  
Dei templum efficiunt; ipsumque in primis  
Christum, qui verè Sanctum Sanctorum est, &  
totius Ecclesiæ caput ac vertex, præsignabat.  
Si manifestè impletum vides operique perfe-  
ctum, quod Prospet parte 2. de prædict. cap.  
27. in templi Salomonici ad Ecclesiæ apta-  
tionem tradidit: [Quia Deus non in manu factis  
templi habitat, Rex noster, vera pars Christus  
Dominus ex lapidibus viuis Domum struens  
spiritalem, fideliū corda suorum, non tantum  
singula tempia in singulis, sed unum ex omni-  
bus templum fecit.

*Fideles quique, Christi templa; &  
quanta in de Sanctitudinis  
necessitas.*

§ 25. Singula in singulis templo, ex quibus  
unum totale templum existat, constructa à  
Christo ait Prosper, alludens ad illud Apostoli  
templum Dei sanctum est, quod estis vos. Esse  
quæ hoc templum verius templum Dei, longe-  
que perfectius, quam sint omnia terreno opere  
construita docet egregie Otogenes hom. 20. in  
Lucam. Partes huius templi, proportionales  
partibus materialium templorum, accurate ex-

H h 2 libet

RAYNA

Tomus  
De Chris-  
tis  
Tomus  
De Atri-  
Christi

242

## Sectio IV. Cap. V.

Hic Hugo Victorinus serm. 2. de Eccles. De-  
dic. Ex loco portò Apostoli proximè adducto,  
S. Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli, ma-  
gnam necessitatem cuius iniicit, mundandi &  
integrum seruandi seipsum, quod templum di-  
rutum & fordens non inhabet Deus. Idem  
potenter serm. 16. de verbis Apostoli, argu-  
mentatur aduersus eos qui peccata quæ cor-  
pore admittuntur, negabant à Deo magni heri,  
quod templum Dei sit anima non caro, quæ  
potius in Scripturis *fœnum* dicitur. [ In felix  
interpretatio. ( inquit ) punienda cogitatio.  
Fœnum dictum est caro, quia moritur, sed quod  
ad tempus moritur, vide ut non resurgat, cum  
crimine. Vis nosse apertam inde sententiam? *Nescitis*, ( inquit idem Apostolus, ) *quia cor-*  
*pora vestra templum in vobis sunt Spiritus san-*  
*cti, quem habetis à Deo?* Contemnis corporal  
peccatum, contemnas quod peccas in templum;  
Ipsum corpus tuum, templum in te est *Spiritus Dei*. Iam vide quid facias de templo Dei.  
Si eligentes in Ecclesia facete adulterium intra  
istos parietes, quid te efficeret sceleratus? Modò  
autem tu ipse es templum Dei, templum in-  
tras, templum exis, templum in domo tua ma-  
nes, templum surgis. Vide quid agas, vide ne  
offendas templi habitatorem, ne deserat te, &  
in ruinam vertaris. *Nescitis*, ( inquit ), *quia*  
*corpora vestra, ( & hoc de fornicatione loque-*  
*batur Apostolus, ne contemnerent corporalia*  
*peccata, ) templum in vobis sunt Spiritus sancti*  
*quem habetis à Deo?* Et non estis vestri; *empti*  
*enim estis prelio magno.* Si contemnis seruum  
tuum, considera pretium tuum. ] Vide ibidem  
serm. 18. & serm. 52. de temp. Copiose & for-  
titer idem argumentum virget Chrysostomus  
homil. 18. in primam ad Corint. ad illud, *por-*  
*tare Deum in corpore vestro.* Tertullianus bre-  
vissime idem argumentum tegit lib. de cultu  
fœm. cap. 1. [ Omnes templum sumus Dei, illa-  
to in nos, & consecrato Spíitu sancto. Eius  
templi editua & autistes, pudicitia est, qua nihil  
immundum nec profanum inferri finat, ne  
Deus ille qui inhabitat, inquinatam sedem of-  
fensus derelinquit. ] Sancte luculenter S. Chry-  
sostomus hom. 26. in ad Rom. *immediata ante-*  
*partem moralem*, violatores Charitatis maximi  
sceleris reos agit, ob violatum in proximo Dei  
templum. [ Si enim Ecclesiam suffodere graue  
est & sceleratum, multo magis si hoc templo  
spirituali fiat. Augustior quippe est homo, magis  
quam venerandus, quam Ecclesia. Non enim  
proper parientes mortuus est Christus, sed pro-  
pter ista *Spiritus sancti templo*. ] Omnes alios  
peccatores, tanquam sacrilegos violatores tem-  
pli Dei, reos similiter agit immani sceleris  
Gul. Paris. tractatu de Sacrament. penitent.  
cap. 21.

*Ara, statua, templa, Christianorum, iuxta*  
*Origenem, p[ro]p[ter]e quique.*

526 Sed quod singulos fideles, pro singu-  
lis templis Christi Regis manu construēs, ha-  
benti volebam cum Prospero, posset illustrari  
expensione plurium huiusmodi singularium  
templorum. Quād enim Augustini Dei tem-  
plum, sanctissima Deipara: quod latissimè pro-  
sequitur Richardus à S. Laurentio lib. 10. de  
ea, à pag. 622. Sancti denique omnes singula-

res, templa Deo sacra fuerunt; & hoc esse tem-  
plum verum quod Deus querit, affirmat Se-  
neca apud Laetantium lib. 6. cap. 15. Tradit  
idipsum Origenes planè luculenter lib. 8. con-  
tra Celsum; vbi cum obieceret Celsus, Chris-  
tianos aversari templo, & aras, ac statuas Dio-  
nisi, vt ea se fuisse, occulti feceris fidem  
fancient, respondet. [ Pro aris, nobis esse  
mentem suam cuique, ex qua sursum feruntur  
verè ac intelligibiliter suaveolentes suffici,  
piece è pura conscientia; quapropter dicitur  
apud Ioannem in Apocalypsi: *Iustus autem*  
*futus oratione sanctorum;* Et in hymnis Da-  
vidis, *statu oratio mea sic ut incensum in confecta*  
*tuo Domine.* ] De statuis vero, sic respondet  
Origenes. [ Simulachra Deo dicanda, sunt, non  
fabrorum opera, sed à verbo Dei dedolata, for-  
mataque in nobis; videlicet virtutes ad imita-  
tionem primogeniti totius creaturae, in quo  
sunt iustitia, temperantia, fortitudinis, sapientia,  
pietas, ceterarumque virtutum exempla.  
Haec sunt statua Deo dicata, in animis iustitiae  
iuxta præceptum Dei, & fortitudinem, & pi-  
tatem, reliquaque virtutes exercentur, quibus  
decenter honorari credimus omnium hu-  
iusmodi statuarum archetypum primum, ima-  
ginem inuisibilis Dei, Deum vnguentum. Quia  
& hi qui exuti veterem hominem cum operi-  
bus eius, induiti sunt nouum qui renovauit in  
agitionem iuxta sui conditoris imaginem, re-  
cepta hac imagine, simulacra in te ipsi faciunt  
qualibus elecentur Deus Optimus Maximus.  
Et quemadmodum inter simulacrorum ambi-  
ces, quorundam vñque ad miraculum excellunt  
opera, vt verbi gratia Phidias, aut Polycletus  
inter Pictores Zeuxis & Apellis; aliorum mi-  
nus bona sunt, ac rursus aliorum deteriora; in  
summa plurimum interest inter apparatum sta-  
tuarum & imaginum: ad eundem modum  
sunt qui faciunt simulacra Dei rerum omnium  
Domini egregia, per absolutissimam sci-  
entiam, ad quæ collatus nullius pretij videtur pol-  
lit Phidias, Iupiter Olympius, si specie pulchrit-  
us representatam Dei conditoris imaginem. Sed  
in tota creatura nemini hoc contingit feliciter  
& excellentius quam Seruatori nostro, cuius  
vox est hac; *Pater in me est.* Vnde quicunque  
meni qui eam imitatur pro viribus, simula-  
chrom est iuxta conditoris imaginem, quod  
absolutitur, dum quis imitatur eum puto corde  
intuens. In summa omnes Christiani conan-  
tur, dedicare aras & statuas quales diximus, nos  
sensu & anima vacuas, nec luconibus Di-  
monibus animalium seductoribus infessa; sed  
Dei Spíitu inhabitatas, proper virtutes quas  
diximus, & conditoris imaginem agnoscere  
suum domiciliū, si etiam Christi Spíitus  
infidet suis, vt ita loquac conformibus.

Tandem de templis sic statuit post aliquā  
conformiter omnino ad ea quæ ex S. Augusti  
alijsque præmisimus. [ Quod si etiam templo  
temporis conferenda sunt, vi dñe Celsi fan-  
tores non obstat nos, quominus templo con-  
dantur convenientia iam dictis aris & statu; cauere tamen ne omnis vita largiori templo  
struamus exanimia: audiat qui vult, nostram  
doctrinam quod corpora nostra templum Dei  
sunt, & quod si quis per intemperiam, aut  
per peccatum aliud corrupti templum Dei, is  
peribit vt in verum templum vero impius;  
omnium

omnium autem huius generis templorum longiorissimum erat sacrum illud & putum corpus Seruacotis nostri Iesu: qui sciens posse quidem ab initio infidias strui templo quod in se erat, hanc tamen sceleratam voluntatem initiatorum non præalituram contra ædificatricem eius templi Deitatem, ait ad ipsos: *Soluit templum hoc, & ego intra tria dñe excitaabo illud, hoc autem dicebat de templo sui corporu.* ] Et post nonnulla, [ Sicut fit de istis vulgaribus templis prophaniis ut suum quæque ciuitas iæceret apud alias, & vehementer sibi placet, si contingat habere præstantius, velut arguens aliorum populorum in hac parte negligentiam, qui se superari finierint: sic obscientibus nobis quod non colamus numen in templis sensu carentibus, nos vicissim nostra tempora offertamus: & docemus eos, modo non ipsi quoque more suorum Deorum sensu careant, quod nullo pacto conferri debeant, vel nostra simulachra cum simulachris gentium, vel altaria nostra suffitulque cum iplorum cruentis aris & nidoribus: ac ne templo quidecum nobis probata, cum sensu carentibus templis insenatorum hominum, quibus ne in mentem quidem venit, quid sentiendum sit de Deo, & de eius statuis, templis, altariis.]

*Iudem, lapides viui, coædificati, & quales lapides.*

327 Sic porrò singuli tempora sumus, vt ad uniuersale ex omnibus existens templum (quod aiebam cum Prospero esse Ecclesiam,) singuli se habent ut lapides coædificandi, vt loquitur Apostolus Ephes.2. Et idem habetur 1. Pet.2, & Isaia 14. ac 54. quæ loca sic illustrat Origenes lib. 8. contra Celsum. [ Vnusquisque confirantur in veram pietatem per verbum Dei, lapis est pretiosus in fertu strætura templi Dei; quemadmodum Petrus dicit; *Vos autem ædificati estis lapides viui, & domus Spiritalis in Sacerdotium sanctum offerre Spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.* Et Paulus; *adficati super fundationem Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu Domino nostro,* huc pertinet etiam illud Elaia oraculum mysticum, alloguentis celestem illam Hierusalem in hanc sententiam; *Preparo tibi carbunculum lapidem tuum, & fundamenta tua, Saphirum, & propugnacula tua Iaspidem, & portas tuas lapides Chrystillinos, & mania tua lapides lectissimos, & omnes filios a Deo doctos: & in multa pace filii tui, & adficaberis in iustitia.* Sunt igitur quidam iustorum, lapis carbunculus, alij saphirus, alij iaspis, alij chrystillus, & sic omne genus electorum preiosorumque lapidum, iusti sunt.]

In coædificandi porrò voce, quam adhibet Apostolus citato capite, cum ait, & *ipsi ut lapides viui coædificant,* vt acutissime deprehendit S. Augustinus serm. 13. de verbis Apostoli, cap. 12. & diuinæ gratia ad iustificationem necessitas, & liberti arbitrii cum gratia cooperatio, infinita egregiè est. Tractans enim Augustinus illud Christi, sine me nihil potest facere, subdit, [ Iam nunc cum auditis, quicquid Spiritu Dei aguntur, bi filij sunt Dei, nolite vos demittere. Neque enim templum

suum sic de vobis ædificat Deus, quasi de lapidis qui non habent motum suum: levantur ab strætore, ponunturque. Non sic sunt lapides viui; *Et vos tanquam lapides viui coædificant in templum Dei.* Ducimini sed currite; & vos ducimini, sed sequimini; quia cum sequi fueritis, verum erit illud quia sine illo nihil facere potestis. Non enim volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. ] En quomodo lapides qui coædificantur in templum Dei, & à Spiritu Dei aguntur, & tamen non se habent ut quid materiale, sed præcunie Deo, ipsi quoque se agunt & mouent, adiuvante semper & cooperante Deo per Christi sui merita. Quod pulcherrime expressit Antiochus hom. i. initio, cum crucem qua Christi pro nobis merita maximè continentur, describit tanquam admirabilem machinam, funibus Spiritus sancti applicatis, sustollentem lapides viuos in ædificium Dei. Verba eius sunt. [ *Qui quis perfectè credit, lapis est templi Dei, lapis est soletti apparatus laevigatus, & exæquatus in substructionem Dei Patris;* lapis in sublime cœlus machina quipiam admirabilis Iesu Christi, quæ crux eius est; præsidio adiutori funiculi, qui Spiritus sanctus est: Fides hominis, prædux via est: Charitas, ipsa via est, ad Deum vlique subueniens hominem. Qui eiusmodi est, Theophorus sit, sive Christophorus; templum insuper Dei & sanctorum sedulus iustrator locorum. Nulla non sui parte per obseruationem mandatorum Iesu Christi peropolitus & adornatus.]

328 Idem haber Methodius, fragmento de uilitate crucis, in fine, apud Gretserum Tomo 2. de Cruce: præiueraut S. Ignatius epist. ad Ephel. dicens, [ Christianos, ut lapides viuos, subuehi fuisse per Christum pro nobis crucifixum, fidè subductos à terra, elatos charitate, perpendiculari vlos Spiritu sancto. ] D. August. non dissimiliter serm. 121. de diuersis cap. 7. actiones Christi quibus operatus est salutem nostram in medio terræ, vocat machinas huius ædificij, sic scribens. [ Archiectus ædificat per machinas transfigitas domum mansuram. Nam in isto tam magno & amplio quod videmus ædificio, cum instrueretur, machina fuerunt, quæ hic modò non sunt; quia quod per eas ædificabatur, iam perfectum sat. Sic ergo fratres, adficabant aliiquid in fide Christiana, & perfecta sunt quedam machinamenta temporalia Dominus enim noster Iesus Christus, quod resurrexit transfactum est, neque enim adhuc resurgit: & quod ascendit in celum, transfactum est; neque enim adhuc ascendet. Quod autem in illa vita est, vbi iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur, quod vivit in æternum, etiam ipsa in illo natura humana quam suscipere, & in qua nasci, & in qua mori, & sepeliri dignatus est, hoc ædificatum est, hoc semper manet. Machina autem per quas ædificatum est, transierunt. Non enim semper in vtero virginali concipiuntur, aut semper de Maria Virgine nascitur Christus, aut semper comprehenduntur, aut semper iudicatur, flagellatur, crucifiguntur, sepeluntur. Omnia hæc machinas deputantur, ut ædificaretur, per has machinas, illud quod manet in æternum. ] His igitur machinis, subuehantur lapides ad ædificiunt templi Dei.

Dolatōs però hos lapides atque perfectos,

H h 3 prius

## Sectio IV. Caput V.

244

prius quam ædificio templi Dei inferuntur, id est pœnitentia ac mortificationis instrumentis expositos, sustollit necesse est. Non in hoc templo, Dei valet quod de Salomonico dicitur 3. Regum 6. *malleum, & Securis, & omne ferramentum non sunt auditæ in domo, cum ædificaretur.* Nimirum quod ad priscum illud templum attinet, quia ut Scriptura immitate ante præmittit, dominus cum ædificaretur, de lapidibus dolatis arque perfectis ædificata est. Non placet subtilitas singularis Martini de Roa lib. 2. Singul. cap. 3. Cui præiux Genebr. in Psalmum 17. verlu 38. quod non sit auditus in templo malleus ferreus, quia omnia instrumenta illius temporis erant ærea. At hoc pugnat aperte cum ratione quam Scriptura adhibet, cur malleus runderis petras, & ferramentum non sint auditæ in templo: nempe quia lapides tam apti ac dolati affercebantur. Præter quām quod, malleus æreus est verè malleus. Unde si malleus æreus auditus fuisset in templo cum ædificaretur, verum esset dicere, malleum auditum ibi fuisse, contra Scripturæ assertiōnem. Idecirco ergo, (vt contra ludicas quorundam Rabbinorum imaginationes disserit Pineda lib. 5. de Salom. cap. 5. num. 92.) lapides tunisonibus nouis nonne gebant, vt in ædificium templi disponerentur, quia expoliti prius erant. Quod Angelomus 3. Regum 6. Potho lib. 3. de statu Domus Dei in iisso. S. Greg. 3. parte Pastor. ad moinit. 1. 4. S. Ambrosius lib. 2. in Luc. cap. 31. Blefensis in cap. 42. Iob. & psalmus alij, referunt ad coelestem Hierusalem, vbi cessat dolor & gemitus que prima abiectunt. Beda tamen lib. de templo cap. 4. ad praesentis templi Dei ædificium referit, vt nos fecimus. Ibi ergo dolati & perfecti lapides à commentario quem trulla operantem vidit Propheta suis coaptantur locis, & Christo fundamento fundamentorum (vt cum S. Augustin. in psal. 86. supra loquemur) superstructi crescunt in templum Sanctum in Domino: cuius constructio & perfecta est ab initio xii. Christiani, & semper durabit quādū mundus superstes erit. Potens omnino adhortatio, vt sic conseruantur in templum Dei habetur S. Bernardus serm. 2. de Eccles. dedicat.

*Encaenia, & illata in utrumque semplum proportionalia ornamenta.*

319 Constructum plenè Templum, dedicat Salomon, & illaris in illud Sacris omnibus tabernaculi vasis & ornamenti, arca præfertim & candelabro septenpli, sanctificauit, ex indeq[ue] in eo est Sacrificatum; sive dirutum est & abiectum tabernaculum antiquum, quod stererat illucusque. Omnia hæc longè verius & sublimius in templo per Christum construō, videte licet. Nam dedicationem quidem Ecclesiæ, celebravit summus Pontifex Christus, demissò in eam Spiritu Sancto, qui est interna eius Santitas, longè potior extrinseca quavis Sanctitate, cuius solius capax erat antiquum templum. In singulati verò, quoties singulatim aliquem lapidem ad hoc ædificium adiungit, ipsa adiunctione consecrat & dedicat Deo, vt bene attigit Gul. Par. tract. de sacramentis in genere cap. 2. Quomodo

tamen ipsa adiunctione, omnes titus factos quia but templa hodie consecrantur myticè continet, pulchre prosequitur Petrus Blefensis serm. 36. & eleganter Gul. Par. lib. de legibus cap. 29. & ultimo, nec non S. Bernardus serm. 1. de dedicat. Ecclesiæ Hugo viatorius lib. 1. de sacramentis per decem prima capita, & Partium ac Tractatuum plerique, exponentes Ceremonias Ecclesiasticæ consecrationis, quo desforauit Durantius lib. 1. de ritibus cap. 24. num. 8. Fulbertum Carnotensem egredie in eo argumento versatum, laudat Petrus Damiani serm. 69. & fusè quoque integro sermone idem profecutus est Ivo Carnotensis.

Iam verò illatio ornamentorum antiqui templi in Dei Ecclesiam, his paucis verbis comprehensa est invita S. Pachomij cap. 30. ex eius sententiâ. [Tabernaculum veteris Testamenti, & Sancta Sanctorum, ad novos refrebat populos, ad circumcidionem scilicet atque prepucium, dicens quod exterius tabernaculum figuram gereret prioris populi Iudeorum, interius autem quod est Sancta Sanctorum, vocacionem præfigaret omnium gentium, & Sacrae ritus aditus meruisset accessum, & maiorum mysteriorum particeps exitisset. Pro homini enim animalium, & pro arca in quaerit manna, & virga Aaron que frondet, & tabulae testamenti: pro thribulo quoque, & mensa, & candelabro, in propiciatorio Deus verbum nobis in sua incarnatione clementer apparuit, & illuminauit nos lumine sue presenti, nostrorumque factus est propriatio peccatorum, & pro manna, Corpus proprium legitus est ad edendum.]

320 Perspicua hæc erunt, si attendamus, in antiquo templo hæc fuisse decota: In oraculo quidem aream, propiciatorio concectam, & in ea tabulas lapideas, itēmque vel in ea, vel cum ea, aut iuxta eam, (pro variis modis conciliandis dissidentia in specie loca extero Regum 8. & ad Hebræ. 9.) virginem habentem manu. In secunda verò templi parte, sive extra oraculum, erat paries separans, & velum: ad metidiam, sive dexteram, candelabrum. Ad finitimum verò, sive ad aquilonarem partem Sanctæ, et mensa propositionis, & circum eam aliae mensæ ad excipiendia varia vasa, vt habeat 2. Pat. lib. cap. 4. & 5. In medio autem erat aereum altare thymiamatis. Nec enim quod aliqui hoc altare inferunt oraculo, est teuta probandum, vt recte statuit Beda lib. de templo cap. 12. Abulensis in cap. 30. Exodi q. 6. lib. 1. Regum cap. 6. q. 16. Ribera lib. 2. de templo cap. 8. num. 7. videaturque conceptis verbis traditum Exodi 40. tandem in atrio Sacerdotum erant columnas due Iachin & Booz, marenzeum, labráque ærea fusilia, sive luteris bulbis operosissimis impositi, & altare holocaulitorum, sic dictum à digniore ablatione quamvis aliae quoque victimæ in eo offerrentur. Ad horum principalius ornamentorum templi cumulatum vsum, minutiora vasa pertinabant, vt lebetes, forcipes, fuscinulae, ad altare holocaulis, acetabula, phialæ, thribula, Cyalis, ad mensam propositionis: & sic de ceteris accelerationibus vasorum, statuendum est cum Ribera supra cap. 25. Hæc enim excutere hoc loco, non est huius instituti sed tantum monstrare, nullum horum templi Salomonici ornamento-

## Item reliqua templi supellex.

rum templo Christi deesse quod variè perficiunt varij, & plenè Beda lib. de templo, post Originem in Exodum & Leuiticum, & aliis plerisque locis, ac S. Cyrrilum in opere de adoratione, & Glaphyris, Hesychium, Badulphum, & Procopium in Leuiticum à quibus aliisque Patribus spiritu mysteria loquentibus, petendam esse harum rerum enodationem, & veram ad res Christianas accommodationem, rectè monuit eam iniens Greg. Nyssenus, in opere de vita Moysis. Neque tamen recentiores qui hæc acutæ pertractant omitemus annotare; Sed ne in argomento immenso infiniti simus, indicare utroque sufficeret.

## Area utroque.

Aream habet templum Christi Christum ipsum, ait S. Gregorius hom. ultima in Ezechieli, & latè ac pulchre S. Cyrrillus 4. in Ioan. cap. 28. Optimè item Petrus Cellenensis lib. 1. de expositione tabernaculi & Giselbertus cap. 9. altercat. Vel Deiparam vlt ait Gregorius Thaum. orat. 2. de Annunc. & præclare S. Maximus apud Ambrosium serm. 25. de S. natis. Ispem Ecclesiam esse arcam Sanctificatiōnis quatuor circulos, quatuor facies Euangelis; vertes verò de lignis. Sechim iisdem circulis, infertos, ad arcam portandam, Sacris Doctoribus respondere, eleganter & fusè prosequitur Petrus Damiani serm. 14. Ex Beda ac S. Gregorio, cædem expositionem pulchre refert Cellenensis in fine expositionis mysticæ tabernaculi. Aliam in' tem minutiæ concisam, adducit Sandius in Theol. Symbol. lib. 6. commentator. 3. exercitat. 5. Animam Christianam cum arca conferre, facile est ex iis que dicitur Cassianus collatione 14. c. 10. Scio Riberam lib. 2. de templo cap. 3. & lib. 1. cap. 20. num. 6. ex Apostolo contendere, arcum significare celum. Verum Apostolus Hebræo 9. (quem locum adducit Riba.) id tantum affirmat de oraculo, sive Sancto Sanctorum; at Christus in terra degens, in calo erat per gloriam: Et ibidem quoque degunt iam ex hac vita Sancti, quantum conuersatio est in celis. Itaque rectè constitutum videtur, de area templi Christiani.]

Est etiam in eo propitiatorium. Hoc de Christo interpretatur Apostolus Roman. 3. verbis illis, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius. Vocem illam propitiationem, adhuc interpres pro gracia voce idem apud quam idem Apostolus Hebræo. 9. & semper 70. adhuc, cum propitiatorium volunt exprimere. Riba Christum esse propitiatorio denotatum, latè explicat lib. 2. de templo c. 5. & optimè Isidorus Pelus. lib. 4. Epist. 73. Itemque Petrus Cellenensis lib. 1. de tabern. Cherubim super propitiatorium, sunt duo testamenta, vel Angel. administratori Spiritus, & unum templum cum hominibus conflantes. Ita Riba lib. 2. cap. 7. & latè Alcazar in cap. 4. Apocal. Ver. 7. Notat. 9. iuxta Giselbertum cap. 16. Alterationis, sunt corda Sanctorum, plena sapientiæ Dei.

531 Tabulas legis arca conclusas, manifestè habet Dei Ecclesia; non iam lapides, sed carreas, vt Apostolus dixit, ad exprimendam earum molitudinem, p̄t durtie legis antiquæ. Virgam Aaronis arca item immisauit in portæ Ecclesiastica retineri, docet bene Turrianus lib. 1. de Hierarch. Ordinat. c. 21. Deniquevrna in qua reconditur manna, est Deipara iuxta Amedeum Laujanensem, hom. 1. de Deip. in fine: vel Eucharistia qua alimus in deserto, hoc peregrinantes, iuxta Riberam lib. 2. de templo cap. 3. num. 13.

Velum & paries sciungens ab oraculo, sunt obstacula & remora beatitudinis, quandiu hic exulamus, Riba fusè libro 1. cap. 21.

Candelabrum sempiternum egrediè à variis Patribus exponit Cyrillo Alexandriano est Christus lib. 4. in Ioan. cap. 28. itemque Rupertio lib. 4. in Exod. cap. 8. & Giselberto cap. 9. altercat. At iuxta Anastasiū Nyssenum q. 58. in Script. deipara. Nam de ea expavit candelabrum de quo Zacharias, quod templi candelabrum referet, iuxta Riberam lib. 2. cap. 13. significat fontem lucis spiritualis, siue Doctrina Ecclesiastica & Sacra. Doctores varij apud Alcazarium in caput 1. Apocal. vers. 12. Notat. 10. autem candelabrum significasse Sanctitatem Ecclesiæ, & viros in ea virtutibus splendentes.

Mensa iuxta S. Cyrrillum, est typus corporis Christi. Ita ille lib. 4. in Joanne in cap. 28. De corpore Christi in Eucharistia id accipiunt Hieron. in cap. 1. Malach. Cyrrillus catech. 4. Mystag. Damascenus 4. fidel. cap. 14. Etiple Cyrril 13. de adorat. Eadem mensa, iuxta Alcazarium in cap. 1. Apocalips. v. 12. notat. 12. multos ad id Patres proferentes, significat doctrinam Ecclesiæ. Iuxta Riberam lib. 2. cap. 11. designat viros operibus misericordia deditos, qui alii pacendis & subleuandis, luctantes exponunt esse.

Altare thymiamatis, denotat spirituales qui sum in Ecclesia, Beda lib. de templo c. 12. Riba l. 2. c. 9.

Columnas duas, Alcazarius in cap. 3. Apocal. parte 2. vers. 12. Notat. 1. Ecclesia Sanctitatem & doctrinam significare voluit. Riba lib. 2. cap. 15. exponit de fortitudine Sanctorum, ut prosperis & aduersis.

Mare æneum, notat Sacramentum penitentiarum, ex S. Gregorio hom. 17. in Enarr. Iuxta Bedam lib. de templo cap. 19. signat Baptismum.

Luteris idem sonant quod mare æneum, sed cum accessione libertatis gratia, & copiose redemptiois apud Deum nostrum.

Altare holocaustorum, Riba lib. 2. cap. 21. designat penitentes, ex corde puros offertentes Deo vitulos labiorum suorum Turrianus lib. 1. de Eucharistia cap. 22. ex Apostolo & Dionysio, monstrat altare significare ipsum Christum. Sacrificia, quæ in hoc altari offerebantur, significabant principaliter quidem Sacrificium Christi, ut holocaustum vituli, de quo ita latè Origenes hom. 1. in Leuit. & Riba lib. 4. de templo cap. 3. à num. 3. secundariò vero Sacrificia Martyrum cruentorum, ex Riba

Ribera lib. 4. cap. 3. à num. 9. Hostia pacifica minus perfectos signat, ex Radulpho lib. 2. in Leuit. cap. 1. Hostia pro peccato, sacrificium Christi. Iugo sacrificium, oblationem Christi in cruce, perpetuatam in Eucharistia ex Ribera lib. 4. cap. 9.

Vasa sacra minutiora, fereque accessiones principalius vasorum, iuxta Bedam lib. 2. de tabernaculo cap. 11. denotant diuersas fideliū personas: vel tertē multifariss ipsorum actiones, sive cogitationes in famulatum sui conditoris dispositas: Item Sacraenta Ecclesiæ, vt de Phialis quæ victimarum sanguinem excipiebant, sentit Ribera lib. 2. cap. 23. Vel orationes sanctorum, vt de thymiamateriis & phialis plenis odoramentorum, habet Ioannes in Apocalypsi.

*Maior gloria templi Christiani, quam Salomonici.*

532 Hactenus obiter & in transitu, de ornamentis antiqui templi in Ecclesiā Christianam illatis. Sicut ergo in tabernaculum, ex quo post templi constructionem illata sunt ornamenta eius in templum, amissi pristinum decus suum, nec fuit ultra domus Dei, ita Synagoga ex quo spoliata est suis illis ornamenti, facta eorum translatione in Christianum Dei templum, desit esse sacra. Ideo enim lex antiqua confertur tabernaculo: lex autem gratia, templo Salomonico, utrinque varias tabernacula & templi mysticas significaciones quas enumerat, attigit S. Chrysostomus in Psalm. 14. Liquere porro ex dictis potest, tanto auctiōne esse templi Christiani gloriam quam templi Salomonici, quanto Spiritus præstat corpori, & celestia terrenis. Nam & Apostolus, quæ ad templum antiquum spectabant, tenebra; quæ verò ad Ecclesiā Christianam, celestia pronunciat in epist. ad Hebræ. Quamquam ne si in corporeis quidem & exteris ornamenti sistamus, concesserit Christiana Ecclesia templo Salomonico: quod vnicum etat prota gente Hebræa. At si Gazas & diuitias per Christiana templa variis locis dispersas quis collegerit, non dubium quin mole sua templum Salomonicum oppresuræ viderentur. Nec desunt insignia ædificia sacra, mole & magnificentia cum prisco templo certantia: qualia sunt nonnulla ex iis quæ annotarunt qui magnificas Christianas ædes collegerunt, vt Ioannes Stephanus Durantius lib. 1. de ritibus cap. 2. num. 4. Stapletonius lib. 2. de magnit. Romana Ecclesiæ cap. 12. Boissius lib. 11. de signis cap. 3. Sed præter cæteros in hanc rem legendus Procopius, describens ædificia Justiniani. Hunc ferunt, ædificato, vel potius instaurato magnificentissime templo S. Sophia, Salomonem effigi cutasse specie admirabundi, tanquam qui non æquatus modò in templi fabrica ab ipso Justiniano, sed & superatus esset. Sed ablandiebatur sibi Justinianus. Nam & mole & opibus, longè vicit Salomonicum templum, cædem S. Sophiae. Salomonico autem, superioris innumeris partibus est, templum à Christo constructum. Quanto magis eidem cœidunt alia quæcumque antecilia, quæ nidi aur

tuguriola videbantur? Multo ergo magis abstinendum est, facienda contentione templorum quorumvis cæterorum, cum templo Christi.

*Dolor de vastatione & profanatione templi Christi.*

533 Quam dolendum, sic constructum, sic ornatum Dei templum; quæ in Regnū & Prouinciis integris per hæretum aut inidelitatem; quæ in particularium animabus per lethalem culpam, profanari, vastari, ac diriri. Sed de cladibus huiusmodi, presertim regnum & Prouinciarum, alihi gemendum est. Hic obiter dicendum est, cum Origene tractatu 24. in Martha, ad illud non relinguatur hic lapis super lapidem qui non defrauerit, verè destrui tempora Dei in animalibus piis constructa, sed non destrui uno modo. [Sicut illud templum ( inquit Origenes ) non simil est dirutum, sed paulatim tempore procedenti; Ita & omnis homo qui suscipitur le verbum Dei, templum est. Et si quidem pot peccatum, non ad plenum decidit à verbo Dei, sed adhuc saluat ex parte vestigia fidic & religionis in se mandatorum Dei, templum est ex parte destrutum, & ex parte confitens. Qui autem postquam peccaverit, curram sui non haberit, sed semper à fide decurrit, & à vita quæ est secundum Euangelium, paulatim minuitur, donec ad plenumcedat à Deo viuenti; hic est templum in quo non relinquitur lapis dogmatis, super lapidem mandatorum Dei, qui non destruantur. Nos ergo prospicere nobis debemus, vt omniæ ædificatio pietatis, in nobis integra perseueret, vt & lapidibus salutarium dogmarum adornati, & donis honorum opatum decorati, capiamus in nobis Dei virtutem & gloriam, & Christum qui est verbum & sapientia Dei.] Praeclarè item S. Chrysostom. hom. 74. in Matth. Stomachatus de profanitate Iudeorum, qui foris mundabantur, interius vero erant supulchra, subdit. Sed Pharisæos quidem ac Scribes tales fuisse, quamus grave illi non tamen ita malum videtur. Sicut & penitus intolerabile est, vt nos qui templum Dei per gratiam effecti estis, sepulchra rursus fulgentissima facti esse videamini. Extremè certè id ego duco miseria. Nam ubi Christus habitat, vbi Spiritus sanctus operatus est, in quo tot mysteria peracta sunt, id sepulchrum facies? Quo fleu, quibus lacrymis, quo planctu id persequendum est, cum membra Christi ad immundissimum sepulchrum transformaueris. Cogita quo modo natus sit, quibus dignus factus, quem amictum acceptisti, quo pacto templum constiturus es quod denuo aliunde non poteris, quo pacto ornatus es, non auro, neque gemmis, sed Spiritu qui omnium rerum pretiosissimus est.]

Flagrabat zelo seruandis in se hanc Dei domum, seu templum, integrum & intactum ac ornatum, David Psalm. 118. Nam ubi nos habemus in vulgata, tabescere me fecit zelus meus, S. Hilarius & S. Ambrosius, legunt tabescere me fecit zelus domus tua, hoc est, mei ipsius, ne habitationem te indignam me efficerem. Verba S. Ambrosij, sunt digna annotatione. Non

{Non solum locum Ecclesiæ zelare debemus sed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei, ne sit domus negotiationis, aut spelunca latronum. Si enim lucra quæstus pecuniae, & emolumenta auctupemur, domum negotiationis fecimus. Si inuidamus alias possentes, fines viduae vel minorum, fecimus speluncam latronum. Veniat ergo Verbum Dei, & de hac domo pro ieiis futes, diteptores, caupones, ut mundum sit cor tuum, peccatum tuum. Hoc erat de quo grauitate expostulabat S. Basilius hom. de Ebreis in fine, quæstus Christianos qui per inhabitantem Spiritum Sanctum erant templo Dei, factos Tempa Idolorum per sua scelerata. Tempa sibi dicata Sancta esse iubet Deus: at numquid de parietibus cura est Deo, ait Bernardus serm. 3. de Ecclesiæ dedicatione.

*Domus Regia, à Christo Rege  
gloræ, fructu,  
Ecclesia.*

534 Prodit se insuper Christus Dominus Regem gloriæ, supra quosecumque gloriissimos Reges, qui hoc decus ex Basilice seu palati regi amplissimi & magnificissimi constructione captarunt. Idque non minus quam circa ædem Sacram, seu templum proclue sit præstat; sive Ecclesiæ vniuersam à Christo constructam, sive domos spirituales particulares vniuersiusque inquam iusti animam attendamus. Sunt enim due illæ basilice Dei, ac regie, domus in Scripturis celebres & à Patribus saepe descritæ. Ecclesia enim dominus Dei est, quam decet sanctitudo, ut Psaltes dixerunt. Et vniuersusque ite iusti peccatum, domus est spiritualis, ut S. Petrus docuit. Ex virtute huius palati divini constructor & ornator, est Rex gloria Christus Dominus. Sed dicamus pauca distinctius, recisis innumeris, ne vastiores insultim, in protrito hoc argumento, dum declarandum suscipimus ex tam multis capitibus manifestate Regis gloria.

Ecclesiæ vniuersam regio palatio collatam in Canticis cap. 1. & quidem unico versiculo, Sanctus Bernardus sermone 46. in Cantica egregie docuit. Versiculus est iste. *Lestulus nofloridus, tigna domorum nostrarum Cedrina, laquearia nostra cypresina.* Quibus paucis verbis, non comprehensum omnem Ecclesiæ statum; auditorum se habeat Prelatorem, Cleri decus, populi disciplinam, monachorum quietem: atque adeo Ecclesiæ planè vniuersam, Adseritur quæ præmisserat ad horum illustrationem & confirmationem S. Bernardus. [In Ecclesiæ quidem, locum in quo quesicitur. Claustra exstimo esse & monasteria, in quibus quiete à curia vivunt seculi & sollicitudinis vita. Atque is lector, floridus demonstratur, cum exemplis & institutis Parum tanquam quibusdam benévolentibus respsa floribus, fratrum conuersatio & vita refilget. Porro domos populares, conuentus intellige Christianorum, quos hi qui in sublimitate positi sunt Christiani, utique virtusque ordinis principes, quasi tigna parientes iustis impositis legibus fortiter stringunt, ne sua quicunque lege vel voluntate, viuentes, tanquam parietes inclinati, & macterie depulsi, diffundant à semetipuis, & sic omnis structura edificij cornuta, dissipetur. Laquearia vero

*Theoph. Raynaldi de Atrib. Christi*

quæ à tignis firmiter pendent, & domos insinuator ornant, puto bene instituti Cleri manuetos & disciplinatos mores, ritèque administrata officia designare. Quomodo námque stabant ordines Clericorum, & administratores eorum, si non principium tanquam signorum beneficio & munificentia sustententur; & protegantur potentia? Quod autem tigna cedrina, & cypressina laquearia describuntur, natura absque dubio habet in speciebus lignorum quod congruat præfatis ordinibus. Et cedrus quidem quæ imputibile est nec non & odoriferum altæque proceritas lignum, satis indicat quales oporteat assumi viros in vices signorum. Ergo validos & constantes necessarie est esse, eos qui super alios ordinantur, nec non & longanimes in spe, atque ad superna mentis verticem attollentes, qui etiam bonum fidei suæ & conuersationis vbiique odorem spargentes, dicere cum Apostolo possint; *Christi enim bonus odor sumus Deo in omni loco.* Cypresius item boni æque odoris, & imputibile similiter lignum, incorruptæ vita & fidei, etiam quamvis de Clero debere esse demonstrat, vt merito decori domus, ac laquearium ornatum deputetur. Scriptum est enim, *Domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem diem.* Vbi sanæ & sanctimoniae decus, & indecidentis gratia expressa perseverantia est. Oportet ergo virum qui ad ornamentum & decorum afflumitur domus, bonis ornatum moribus esse: & quamvis semper ipse sit intus, bonum tamen testimonium habere, & ab his qui foris sunt. Sunt & alia in natura signorum horum, competenter his quæ spiritualiter differuntur. Sed brevitate causa prætereo.] Expostiam esse verbis illis Regiam Dei, docet ad eundem locum S. Greg. nisi quod partes domus, tigna inquam, laquearia, & lecedom sive conclave re-cubitorium, paulo alteri accipi.

Audiendum vero insuper est S. Chrysostomus hom. 10. in ad Ephes. sic describens Ecclesiæ, domum Dei. [Nihil aliud est Ecclesia, quam ex nostris animabus constructa domus. Non est autem ipsa domus eiusdem honoris in omnibus, sed lapidum ex quibus est perfecta; quidam quidem splendidi sunt & illustres; quidam vero minoris gloriæ, & obscuriores. Et autem hic melius multo videste, quam multi sint qui aut locum ac dignitatem obtinentes, teatum exornant; quomodo alii eum re-presentent ornatum qui est à monumbris. Videre est etiam hic, multos columnatum instar stare. Nouis enim Ecclesia & homines vocare columnas, non virtute ac robore duntaxat, sed venustate quadam, quam ex deauratis capitibus habent, plurimum ornatus exhibentes. Videre est hic & multitudinem, ut plenumque est interstitium, & capax septorum ac ambituum latitudo. Plurima enim illa Ecclesia multitudo, in ordine est eorum lapidum è quibus construntur. Immo ad illustriorum aliquanto imaginem transendum est. Ipsa Ecclesia non ex his lapidibus adificata est, sed ex auro & argento, lapidibusque pretiosis, & plurimum vbiique aurum in illa dispersum conspicitur.] Pulchriè Porro Origenes hom. 1.4. in Genes. sub initium, Ecclesiæ domus sicut Basilice, Synagogam vero tabernaculi specie descriptam censet, ob huius temporariam

I durationem

duracionem; illius vero perpetuam & immobiliter fixam stabilitatem. Disputat plenè ac latè de hac modo Dei Porho prumiensis lib. 2. de statu domus Dei, Breuus, nec male Sandrus lib. 1. de Clave David cap. 1. confessus Ecclesiam cum domo.

*Domus spirituales particulares, iustorum anime.*

335 Iusti vniuersiusque animam, esse dominum spiritual. m. ratum est ex iuris etis scripturis. De necessar iis eidem confluendis impensis, de fundamento fidei, parietibus spei, & techo Charitatis, differit breuiter Theodosius Studia, serm. 45. Catech. & August. serm. 14. ex additis è Cartusia. Latè Porho lib. 1. de statu domus Dei. Quomodo Deo locus detur ad edificandam in nobis similem domum, tradit Origines hom. 24. in Iosue, in fine. [ Sed quoniam (inquit) ad Dominum & Salvatorem nostrum, ea qua de Iesu scribuntur, referre consuevimus; fortassis etiam noster omnis hic populus, dat patrem aliquam meo Domino Iesu, & velut locum quandam habitationi eius habuit. Sed ne iniurio sum esse videatur quod dicitur, requiramus quomodo ei damus, nos servi eius habitationis locum. Ego si possem bonus fieri, darem locum filio Dei in me, & acceptum locum à me in anima mea. Dominus Iesus edificaret eum, & adornaret, & faceret in eo muros inexpugnabiles, & turres excelsas, & edificaret in me mansionem ( si mererer) dignam sc & patre. Et ita adornaret animam meam, & capacem eam sua sapientia & scientia, & torius Sanctorum efficeret, in tantum ut etiam faceret Deum Patrem secum intrare, & in ea facere mansionem, & cænare etiam apud talen animam, cibos quos ipse donaret.]

Est hoc palatium, capacissimum & sibi à Deo exadlocatum, verèque castellum habitare tanto & tali opifice dignum. Sanc frequens est, vt cor humanum specie, castelli sue, atc ipsa latera cuiusmodi sunt habitaciones Regum ac Principum exhibeat à nonnullis Patribus. Imo ipsa corporeta cordis comparatio id praefert apertissimè disertaque Theodoreetus serm. 3. de prouid. materiali cordis structuram expendens artis speciem in corde obseruat. Eodemque recedit, quod Gregor. Nyssenus lib. de hom. opif. cap. 30. describit cor, [ In ista munera domus, omni ex parte comprehensum aprissimè, & circumdata ab offibus durissimis. Nam à tergo est spina dorfi, quam vtrique parte tutam scapulae reddunt; latus autem vtrinque costæ complexæ, quod inter eas medio loco continetur, ne quid aduersi patiarunt efficiunt. Parte denique antica, pectus, & bina clavicularia cor muninunt, vt hoc modo tutum vndeque forer]. Alterum monumentum vndeumque cordi appotitum, vt contingit Regis domibus, gemino circumdati septimento, est pericardium, cuius fundo immissa aqua, specimen exhibet fossa muralis. Nec deest ductaria publicæ pons, vt constat ex Epiglōride, nunc depresso ad cibæ & potus transvectionem, nunc data ad aeris in cor transmissionem. Præsidia huic arti tutanda & seruanda imposita, Philo lib.

de Sacerdotum honoribus, sit esse al. das appetitus irascibilis, in corde stabulans. Itaque nihil cordi deest, quominus speciem arcis palatinæ, & regij castelli representet. Id quod D. Bernardus serm. 5. de Allump. pulchre prosequitur, versans illa Lucæ verba Intravit Iesus in quoddam castellum. Biudem et illis admittatio lib. de interiori domo cap. 6. quod cor nostrum, adeò exile vt vix possit buccam vnam suppeditare accipitri, omnia tamen in eo natent; Tanta est eius capacitas. Omnia ibi sunt (at S. Macharius hom. 43. Sed pulchrit. Origenes hom. 11. in Lucam, his verbis. [M]agnum est cor hominis, & spaciosum, & capax; si tamen mundum fuerit. Vis eius magnitudinem, latitudinemque cognoscere! Vide quantum d' uinorum sensuum magnitudinem capiat. Ipse ait; Dedit mihi eorum quæ sunt notitiam, actionem mundi sive, & opera elementorum, principiam & finem & medietatem. Seculorum, temporum varietatem, & translationem mensium, annorum circulū, & siderum sedes, naturas animalium, & fatus bestiarum, Spirituum violenter, & cogitationis nomina, diuersitates ab horum & vī radicum. Vides nos parvum esse cor hominis, quod tanta capiat. Neque in corporis quantitate, sed fortitudine eius intellige, quæ tantum scientiam capiat veritatis. Ut autem & simplices quoque quotidiani exemplis ad cendendum adducam, quod grande sit cor hominis, videamus. Quacumque vibes trahimur, habemus illas in animo, & qualitates, & situs platearum, muto rūnque & zodiacorum, in corde nostro versantur. Viam quam ingressi sumus, in memorie picturas descriptione retinemus; māre quod nauigavimus, tacita cogitatione amplectimur. Non tamen parvum (vt dixi), cor hominis, quod potius tanta capere.]

Quid quod Deo quoque ipsi, est in eo spiritum ad inambulandum. Merito id sufficiunt S. Greg. Nyss. hom. 2. in Cant. sub primi, & S. Ambros. serm. 10. in pfal. 118. ad 8. & probant ex loco Leuitici 26, allegato per Apostolum 2. Corinth. 6. quo Deus proferit se inhabitarum & inambulatum in nobis. Tale ferè cor Apostoli Pauli exhibet Christof. hom. 32. in Rom. in Mer. [Cordis (inquit) illius politerum videt velle]; quod si quis totius orbis cor dixerit, inuincibilis que bonorum fontem, & principium & elementum primarium nostræ salutis, certè non errauerit. Hinc enim spiritus virg. in omnia suppeditatus est, membrisque Christi datus, non per arterias emissus, sed per bonorum voluntatem ac propositum. Cor istud adeò fuit latum, vt in se suscepit & intregas vibes, & populos, & gentes. Cor enim nostrum, (inquit) dilatatum est. Verumtamen vt scelatum fuerit, tamen se penitentio occupauit & prefillillad que ipsum dilatabat dilectio. Ex malis emperibulatione, (inquit,) & anxietate Cordis Scripti vobis. Et dissoluimus etiam velle videre cor istud, erga vnumquemque percutiū accensum & ignitum, secundò partatiens filiorum abortus, Deum videntis (mundi enim corde) Denique inquit, (inquit,) hodiernum factum, (hostia siquidem Deo efficitur, Spiritu constrictus): Cœlis ipsis sublimius, otio-

RAYNA

Tomus  
De Chris  
et  
Tomus  
De Attric  
Christi  
A. VI

# Christus, Rex Gloriæ.

249

latius, radiis solaribus exilaratis, igne feruentius, Adamante solidius, fluios emittens (fluius) siquidem fluens ex venere eius, (inquit,) aqua viuis, ubi erat fons exiliens, & tigans, non terræ superficiem, sed animas hominum; vnde non solum fluij, sed & fontes lachrymarum, noctes atque dies emanarunt. Cor inquam quod nouam vitam, non hæc nostravixit, vnu ego (inquit,) iam non ego, vnius verò in me Christus. Cor itaque Christi erat, cor Pauli, tabulaque Spiritus Sancti atque charitatis volumen. ] Comparatio eiusdem cordis cum propitiatorio a celo, extat apud eundem Christostomum hom. 13, in primam ad Corinth. ad illud *Imitatores mei effete. Cum mari ac celo, idem Pauli cor componit homil. 55, in Acta, in morali*

*Inuictio, & expilatio earundem spirituallium domorum, per Satanam;*  
*Instauratio verò & exortatio per Christum*

536 Hoc palatum pro multiplicitate iustificationum multiplex, sibi (vt aiebam,) à Deo exadificatum, à tyranno & ciuato hoste Dei inuasum, & fermentuum confusum purgatumque, Christus Dominus instaurari desiderat, ac exornari. Audi S. Macarius hom. 19. [ Cum cor infinitam profunditatem habeat, ibi sunt triclinia cubicula, fores, vestibula, ministeria multa & exitus; Ibi est officina iustitiae, atque iniustitiae: ibi mors ibique vita: ibi bona negotiatio & contraria. Quemadmodum si palatum si amplum quod deseratur, & omnis genetis graueolentia repleatur, ac cadaveribus multis: sic quoque. Cor palatum Christi est, abundat omnimoda impunitate, & plurimus turbis prauorum spirituum. Oportet igitur id restaurari, & redificari, ac preparari promptuaria & cubicula. Illic enim rex Christus cum Angelis, & Spiritibus Sanctis veniet ut ibi requiescat, habiter, & inambulet, atque collocet regnum suum. ]

Eam sui palati instauracionem & redificationem in magnificissimam & Deo dignam domum, verè Basilicam, Christus ipse molitus est argue perficit: multo dignus Deo quam Philo, utpote Iudæus lib. de Cherubim, tametsi in id multum annis, depingere cogitatione poterit, sacerdibus præter cetera de Deo inhabitante domos has luteas. [ Quoniam insufficiens subit has noxias animas, parvus ibi locum ita ut decet futurum Dei habitaculum; Quod nisi fecerimus, clam migrabit in aliam domum, quæ videbitur & dicata melius. Si enim quoies Reges excipendi sunt magnificientius excolimus ædes proprias, nihil negligendo quod ad ornatum pertineat, sed omnia benignè & liberaliter adhibemus, ut holpitum quamvis cundissimum repondeat dignitati holpitis; Regi Regum, & huius vniuersit mundi rectori Deo, comitatus arque humanitatis causa dignatio suam Creaturam misere, & à summo cœlo ad terram, ut generi humano beneficia sua conferret degresso, qualem tandem dominum oportet instruere? Absit enim lapideam, ligneam, quod vel dictu nefas est. Nam etiam tota terra autem aut si quid auto pretiosius repente fieret, mōxque per opificum artes in porticus, vestibula, aulas, areas, & dēsque Sacras impen-

Theoph. Raynandi de Atrib. Christi

deteret, ne scabellum quidem eius pedibus posset fieri. Dignum tamen eo domicilium anima est modò sit idonea. Ergo quia domum in terris animam inuisibilem invisibilis Dei dicimus, rectè legitimèque loquimur; que ut fiat firma & ornatissima, fundamenta eius iacentur, generosa indoles & institutio, quibus virtutes honestæque actiones superstruantur. Eius aedificij prima ornamenta sunt, p̄æ exercitamentorum ad encyclopædiā pertinentium tractatio. Nam bonam indolem sequitur sedulitas, & memoria: institutionem verò discendi facilitas & attentio, quasi quadam radices arboris à qua mites fructus in futurum expectantur, sine quibus absoluti mentem est impossibile. Ceterum ex virtutibus, earumque actionibus munimentum firmum atque securum accedit aedificio: ut quicquid animam ab honestate dimouere alienare conatur, nihil contraria tantam munitionem valeat efficere. A disciplinis autem encyclicis, pendet totus ornatus animæ, que sunt quasi quedam dealbationes, picturæ, tabellæ, marmoratae incrustationes, quibus non patietur solùm, sed & pavimenta ornantur, & id genus alia, nihil ad similitatem conferentia, sed tantum ad delectationem inhabitantū. Eodem modo encyclopædia, totam animalem domum illustrat ornamentis variis. Grammatica quidem, dum Poëtarum Securatur carmina & p̄fiscorum gesta consequatur in historiis. Geometria verò proportione aequalitatem afferens, & quicquid in nobis enormè immodicum, inconcinnum est, per rhythmos, mensuras, modulosque musicæ civilis recurrans. Rhetorica autem verborū gravitatem examinans, & quibusvis rebus elocutionem accommodans, pronunciationemque, ac vim monendorum affectum, Præterea laudationes, ceteras voluptates quas facunda honoraque lingua solet adhibens. Tali domo instructa apud mortale genus, benè sperandum est terrestris omnibus, expectandumque fore, ut in eam descendat Deus.]

537 Vides lector, quām magnificentius ac dignius aptauerit ei in nobis domum Christus Dominis, per cognitionem & virtutes altioris longè ordinis, quām quas hic Apella somnauit Deum dicere. [ In rebus ( inquit S. Macarius) visui parentibus, si ad domum quandam inhabitandam Princeps se accingat ac paret, quæ sordibus quibusdam contrahit impura sit, preparatur illa, ac vario ornatus genere instruitur effusis aromatis, quanto maiori, domus anima in qua Dominus requiescit, ornata indiget, ut illam ingredi possit & ibi refrixiere, is qui reprehensione nulla nec macula, nec labe, seu nœvo notari potest. In huiusmodi corde, cum Deus, tum vniuersa cœlestis Ecclesia requiescit. ] Præsertim verò placet Deo in domo sua, humiliatis ornamenti, ut his verbis docet S. Augustinus in pfal. 92, ad illud *Parata sedes*. [ quæ est sedes Dei? Vbi sedet Deus? In Sanctis suis. Vbi est sedes Dei? Para locum in corde tuo ut sedeat. Quæ est sedes Dei nisi vbi habita Deus? Vbi habitat Deus, nisi in templo suo? Quid est templum eius? Nunquid parietibus instruitur? Absit. Mundus ipse est fortè templum ipsius, quia valde Magnus est, & dignat res quæ capiat Dominum? Nec capit eum à quo factus est. Et vbi capitur? In anima quieta,

I i 2 fratres

## Sectio IV. Caput V.

250

fratres. Certe magnus est Deus. Fortibus gravis est, at infirmis leuis est. Quos dixit fortis? Superbos, qui quasi habent presumptiōnē virium suarum. Nam infirmitas illa in humilitate, maior fortitudo est. Audi Apostol. dicentem. *Quando infirmor, tunc potens sum.* Hoc est quod commendauit Euang. quia Dominus p̄̄cūt̄s est fortitudine, quando humilitate docebat. Ergo ipsa est sedes Dei, quā aperte alio loco in Prophetā dicitur, *super quem reuictus est Spiritus meus:* id est ubi requiesceret Spiritus Dei, nisi in sede Dei? Audi quomodo describat istam sedem. Forte auditus eras marmoratum domum amplam, spatiōsam atriorum magnitudine, & fulgore rēctōrum, Audi quid sibi paret Deus, *super quem reuictus est Spiritus meus?* *Super humiliē, & quietum, & iumentem verba mea.* Ecce humiliis esto, & quietus, vt in te habitat Deus. Altus est Deus, non in te habitat si altus esse volueris. Certe altus vis esse, vt habitat in te Deus; humiliis esto & tremens verba eius, & ibi habitat. Non timet tremorem domum, quia ipse illum fitmat. ] Non plura vniuersitate Spiritualibus Dei dominibus, partialibus ut sic dicam.

*Sigillatim de domo Incarnatae Sapientiae,  
atque Deiparae.*

538 Eminet inter omnes huiusmodi singulares domos, magna domus quam adificauit sibi sapientia excisā columnis septem. Hęc est sanctissima Christi humanitas, in qua Deus habitauit tamquam in natura, quam sibi vniuersi, fecit suam. Describit fusē magnam hanc domum, Potho lib. de magna domo sapientia, *per totum; septem columnas, interpretatas septiformen Spiritus sancti plenitudinem, domus vero adificationem factam absque malto, securi, & ferramento, compactionem Christi esse docet, à Christo ipso propt̄ Deo, & à Spiritu sancto, seclusa virili opera perfectam.* Addit, fidem Deiparae sc̄ilicet huius domus fundamentum. Et ceteros autem esse sursum paries, cum Christus ætate & sapientia profecit. Summum autem fastigium fuisse domui impositum, Christo facto sicut passere soliterio in tecto per Ascensionem. Post domus huius adificationem, attingit exortationem ab anno Christi 30. eductis & palam expositis diuinis Christi charismatis. Tandem dedicationem de qua in Psalmi 29. titulo, celebratam monstrat in Resurrectione. Quia omnia eleganter & plenē apud Pothonem tradita, quia nimis multa sunt, ibi legantur. Fenestrā domus Raab, vnde dependit vitra coccinea signum salutis, ad hanc incarnati Verbi domum sc̄itē accommodat Origenes hom. 3. in Iosue. Vide etiam S. Bernardum serm. de paraboli nuptiarum vbi Christum confert fenestra, quia ex parte & vacuo constat, perque eum videntur bona Dei. Omnes pios, fenestrā vitris sc̄itē depictis concinne confert Hugo Victorinus serm. 18. Institut. Monast.

Secundum Christum, Deipara, domus est Dei & Christi Regis Basilica, quam adificauit sibi sapientia. Ut enim optimè de hac domo Regis nostri disserit Richardus à Sancto Laurentio lib. 10. de Deipara, sapientia,

Prius adificauerat Angelis celum, & hoc est domus gloriae. Luke 2. gloria in altissimis infernum; est hęc domus iustitiae; hominibus lapsis mundum, qui est carcer misericordie. Genesis 3. Emissit Dominus Adam de paradiso ut operaretur terram de qua sumpsus est. Idem tamen carcer, patria est bestiarum. Piscis etiam posuerat in aquis, aues in aere, felias in firmamento, qui autem prius hospitatus fuerat cetera, nunc proprio fibi intendente domum. Et numquid tantum fibi? vete domum sibi soli, in qua solus habaret; sed ramen Angelis data est in restauracionem; hominibus & naturae nostrae in reparacionem; inferiori creaturae in liberationem; fibi in matrem; Dæmonibus in hostem; detentis in limbo, in exceptionem. ] Dissent in sequentibus plenissime de materia, forma, & ornato huius domus, idem Richardus, quem adest studiosus decorum canit Matri. Hoc vere opus grande est, non enim homini preparatum habitatio sed Deo. Domus huius septem columnas; tres sc̄ilicet Cardinales, & quatuor Theologicas virtutes, exhibet pulchritudinem S. Bernardus serm. 9. de parvis.

*Item sigillatim de Religio domo.*

539 Inter singulares item domos, qui Rex gloriae Christus in regno Ecclesia susstruxit ab initio, & construere pergit in dies strata admodum ei et huius religiosi hominis; in quam rem non habeo quod apostoli proponam, quam quod laudatus proxime Richardus à S. Laurentio lib. 10. de Deipara, egregie tradit his verbis. [Religio domus Sapientiae, de qua domo dicitur, *Domus qui inhabitat facit unius moris in domo.* Psalm. 61. Item *Domum tuam decet sanctitudo.* Psalm. 92. Item *eligi abieclis esse in domo Dei.* Psalm. 83. Pandimentum huius domus paupertas. Quandaenam immobiliter stetit hoc fundatum, tamdiu stabit firmiter religio. Sed sicut necesse haber domus coruere, vacillante fundamento, sic corruit Religio in oculis Dei, quidquid apparet exterius, paupertate fugita. Ideo dixit quidam Sanctus, quod Religio suffocauit marrem suam, id est paupertatem. Vel aliter, sc̄ilicet quod diuina sufficiunt materem suam, id est religionem. Sed ad nihil aliud student modò multi qui religiosi apparent, nisi vt destruant hoc fundatum, volentes adificare sine fundamento, quod est impossibile. Quadratura huius domus, sicut domus religiosi debet esse quasi quadrata, quatuor illa quae resignanda sunt iis, qui subintran religione, vt sifiant quadrati, vel quadrati, vel quadranguli. Primum carnalia delicia; secundum mundi concupiscentia, tertium voluntas propria, & quartum carnalium parentum, carnalis amicitia, quia Spiritualiter debent eos diligere, sed non carnaliter. Vel quadratura illa quam docet ipsa sapientia Sapien. 8. *fabriquerat enim & prudentiam docet, & insitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.* Sobrietatem appellat temperantiam, virutatem vero fortitudinem; prudentiam & iustitiam non

RAYNA

TOMVS  
De Chris  
tis  
Dominis  
De Attric  
Christi  
XVI

# Christus, Rex Gloriæ.

251

nominibus suis. Bona profecta quadratura, qua utilius nihil est in vita hominibus, quia ipsa vita est in hominibus, vita scilicet non carnis sed Spiritus: vita vitis & multo vitiior quam vita carnis. Ostium quo verè intratur, potest dici obedientia, per quam quisquis non introierit, quidquid ei videatur, semper tamen foris est merito, & si sit inrus numero. Alleres huius ostij, proprietates obedientie. Duo ostilia, obediens in adiutis, & prosperis; superliminare & limen quod est inferius, obediens pro honore Dei, & utilitate propria. Ferratura, firmum propositum rendendi votum, obedientia. Incastratura allatum, Charitas fraterna. Ianitor sollicitus, timidus, praecavens quoque sibi; timor Dei, timor mortis, timor iudicij & gehennæ. Clavis eius, assida recognitio gehennalium, vbi sunt mallei percutientes patati stultorum corporibus. Paries orientalis, spes æternæ beatitudinis. Occidentalis, timor æternæ damnationis. Meridionalis, temperantia in prosperis; & Aquilonaris, patientia in aduersis. Hæc quatuor instar patietum noxiæ excludunt, nec sua contraria permitunt ingredi, quæ sunt desperatio, præsumptio, superfluitas, & impatientia. Fulcitur hæc domus septem columnis. Prima due, obedientia & reverentia superioribus; tertia & quarta consilium & auxilium coequalibus; quinta & sexta correptione & disciplina subiecti; Septima iudicium veræ confessionis ad seipsum. Huius domus ostium, discrecio, quæ admittenda, quæ repellenda. Fenestra, pietas & misericordia, quæ ferunt nos extra ad proximum. Tectum, patientia vel contemplatio, quæ ascendit superius. Thronos, 3. Lenabie superse. Profundum, timor: superius spes, latum, dilectio, id est charitas. Longum, perseverantia in bono, sine qua nemo salvatur.] Hanc domum innenit sibi passer, prouidente Deo ut absque horre oportet. Herodij dominus, passeribus & avibus cœli, quomodo sit viu, videndus Rupertus in vita S. Heriberti cap. 12. benè monstrans hos passeris esse Religiosos. Hi sunt quæ edificant sibi soliditudines, verè Confuses terræ ut est apud Iobum, ex S. Gregorio interpretatione. De cœnobio collato cum domo Dei, & qui cœnobite sint illius domus lapides, qui tigna & laquearia, videbis Philippum Abbatem lib. 3. in Cant. cap. 17. Cœnobite item domus patres omnes, mystice aptat Albertus Magnus lib. de muliere forti cap. 18. §. 1. à litera T.

Etiam in seculo, tales aliquæ domus.

540 Ex aliis qui extra claustrum in seculo lobeti, iuste, ac piè viuunt, nemo est qui non possit artifice Christi, qui id maximè expedit, in Dei domum edificari, & ad id diuina destinatione quisque deligitur. [ Domum Dei Spiritualem, ( inquit S. Bernard. serm. 46. in Cant.) leipsum quisque agnoscet, qui tamen iam non in carne ambulet, sed in spiritu. Templo enim Dei ( ait ) Sanctum est, quod estis vos. ] Subtexam hoc loco ad omnes non incommodum, quod idem S. Pater ad suos specialiter, ex hac occasione dixit. [ Curate ergo fratres, spirituali huic edificio ( quod vos

estis, ) ne forte cum in superiora proficeret, vacillet & corrut; si tignis fortibus non fuerit subnixum & colligatum: Curate inquam illi ligna dare imputribilia, & immobilia, timorem videlicet Domini illum castum qui permanet in seculum seculi: patientiam, de qua scriptum est; quia patientia pauperum non peribit in finem: longanimitatem quoque, quæ sub quoque structuræ ponderi inflexibilis perseverans, in infinita seculi vita beatæ proterendit. Salvatore loquente in Euangeliō, Qui perseveraverit usque in finem, saluus erit. Magis autem super omnia charitatem, quæ nunquam excedit: quia foris est, ( inquit, ) ut mors dilectio, dura scis infernus amulatio. Studete deinde his tignis substructure & alligare ligna alia, & quæ pretiosa, & pulchra: cui tamen illa ad manum fuerint in opus laquearia ad decorum domus, sermonem scilicet sapientiæ, sive scientiæ, prophetiam, gratiam curationum, interpretationem sermonum, & cetera talia quæ magis noscuntur sicut apta ornata, quam necessaria fore salutis de his preceptum non habeo, consilium autem do. Quoniam quidem istiusmodi ligna, constat & laboriosè queri, & difficultate inneniri, & periculis elaborari: ( nam & rata ea, præsertim his tempocibus terra nostra producere reperitur; ) consulo sine & moneo, non multopere ista requiri. Magis autem ex lignis alii laquearia præparari, quæ & similes apparetant splendida, non minus tamen valida esse probantur, insuper & facilius possidentur & tutius. ]

Nidi, pra hū domibus, Regia quævis palatia.

541 Præ his tam magnificis, tam ornatis, Deoque ipso artifice & inhabitatore dignis palatis, piget vel referre, nedum a facienda cum illis contentionem adducere, celebria palatia à quibus Reges aut Principes viri gloriam magnificientiæ suæ sunt auerpati. Generatim eam magnificientiam sic describit Nyssenus hom. 3. in Ecclesi. [ Voluptas cogit hominem præterire fines viuus. Perinde enim ac si non quereret quod est viuus corpori, sed oculis procurares oblectationem & delicias, dolore proptermodum afficitur, quod eccliam in suo testo non fecerit, nec ipsos Solis radios in eo possit fabricare. Quoniam vndeque quidem dilatat ædificiorum circumscriptram amplitudinem, & ædium ambitum, tanquam aliquem alium orbem sibi constituens. Extendit autem parietes in maximam longitudinem. Variat autem internarum habitacionum extremitatibus, internorum habitaculorum apparatu mutuam ex se & per se inter se præbens virtutem. Deinde Laca demoniæ, & Theßalus, & Caristius lapis explicatur, & ferro ad incrustationes Nili, & Numeris metallorum quærontur. Quinetiam ad hæc efficienda, petra quoque lydia assumitur, quæ marmoris candori purpureum vbi accidit, inserens colorem, auidos oblectat oculos, multis formis figurisque præditam in albo depingens coloris suffusionem. Quæ multum in hæc conferunt studium: Quot sunt figure, & quæ multa artifex; cum alij quis-

li 3 dem

## Sectio IV. Caput V.

252

gento auroque obductæ , solium ex auro & gemmis , & eidem æquali corona aurea superne de catenis pendente obrectum : tota domus tot distincta lucissimis gemmis, ut nocte nullo admoto lumine splenderet. De Regia Persatum , aurea, testis Dio orat. 2. de Regno Persatum pag. 66. Magnificenissimam Salomonis regiam , Villalp. fusè tomo 2. & Pineda lib. 5. de rebus Salom. cap. 5. aliquæ exhibent.

Sic fatui mortales , ab ædificiis pleniusque & molibus immensis. Gloriam querentes, famam sibi potius conciliant. Qua ratione accipit S. Chrysostomus illud Psalm. 48. *exultum eorum veteras et in inferno gloria eorum;* quæ postrema verba sic vertit & expedit. [ *A gloria sua exurbatis sunt.* Quod maximè desiderabant , propter quod omnia faciebant , & nihil non moliebantur, nempe vi post mortem , magnam sibi pararent gloriam, per pecunias , per ædificia , per sepulchra , per nomina inscripta in sepulchris , ab eo (inquit,) excedunt , quod eos maxima molesta afficiebat dum viuerent , & hac secent. Talia enim ædificia , sunt accusationes mortuum. Nam & si corpus terra tegatur, lapides tamen vocem emitunt, eorum crudelitatem & impudentiam quotidie accusantes , communis eos hostes proclamantes, eos qui pizeteunt, ut eos diris & maledicis, prosequantur & accusent , inuitantes. Quænam est ergo hæc gloria , accusatorem relinquent non sentent , sed solo aspectu ora omnium appetientem , & apud omnes qui vident , & accidunt , eos qui ædificant gravissime increpantem : Quidnam potest cum haec confititia ? Quando ea faciunt de quibus puniuntur , pro quibus ignominia afficiuntur, pro quibus accusantur , propter quæ etiam post mortem ; à multis effodiuntur : ex quibus execrationes , reprehensiones , & crimina innumerabilia in eos intenduntur, tam ab eis iniuria affecti sunt , quænam qui non affecti sunt. ] Quamvis autem daretur hæc magnificentia in slana ostenta nunquam probò veris quæ tamen ea est magnificentia , cum hæc omnia ut de Regis domibus materialibus dicit S. Chrysost. homil. 2. in ad Colosseos ad illud , *primum genitus uniuersa creature,* nihil sint aliud , quænam nisi ex luctu & festucis compacti , nihilque ab hirundinum domunculis discrepant : formicarum opera sunt , ut idem ait ferm. de vanitate vita & homil. 15. in primam ad Timoth. in moral. Dei domus ab artifice Christo extracta Spiritualis est & viua , ideoque supra omnem comparationem est pretiosior & dignior. In dies autem à Latoto eius exornatus studiosius , & dignius Deo , ut Nyssenum hom. 5. in Ecclesiastem , pereleganter prosequi memini.

*Malignitas diruezium, aut profanazium, tam sacras Christi domos.*

543 Quænam ergo ingratus diuinæ beneficentiaz , qui domum Dei lupanar , aur gurgitum , vel sterquilinium commutat? qui dominum Dei , facit dominum negotiationis , in mea facit sceleris multa? quænam lucubrum est domum

RAYNAI  
Tomus  
De Christis  
et  
Tomus  
De Auctri  
Christi  
A. VI

dem aqua & ferro materias secent; alij vero hominum manibus noctu diuque laborantium efficiant dissencionem? Nec hæc quidem sufficiunt iis qui in vanum ornatum laborem conferunt: sed & viui puritas venenis inquinatur, & variè tingitur, ut ad excogitatae inventionis luxum & delicias, ex eo quoque aliquid adiungatur. Quomodo autem narrari possent teatorum opera supervacanea, in quibus ligna quæ sunt ex cedris, artis subtilitate ita rufus conuertuntur, ut pueretur arbores ex cælaturis ramos, folia, & fructus producentes. Taceo aurum quod in æreas membranas dissecatur, & in iis ubique illinitur, ut auidos oculos in se conuertant. Ebur autem quod adscissum ad vestibulum & atriorum superfluos ornatus, & quod eorum cælaturis illinitur aurum, aut quod clavis eliditur argentum & quæ sunt eiusmodi, quis dixerit? Domorum pavimenta quæ variis coloribus: Ut etiam eorum pedes in splendore lapidum luxuriant, & in eiusmodi domorum multitudine, nimis ambitiosam magnificenciam, quarum non vita vobis necessariam facit constructionem, sed cupiditas per eos qui sunt amentes procedens, eorum inuenit importunitatem. Nam ex domibus alias quidem eportet esse paratas ad cursum, alias ad deambulandum, alias ad ingressum, alias ad vestibulum, alias quæ portis sint impositæ. Neque enim satiæ esse putant ad scopum portas & vestibula, & amplum quod est intra portas spatiū, nisi ingrediētibus eiusmodi quid prius occurat, quod statim ingredientem videndo possit stupefacere. His accedunt lauacra quæ vobis præbent simul cum magnificencia, in silentium abundantiæ totis fluuiis irrigantia, & que ante ea sita sunt gymnasia, eaque variis marmoribus splendide & affabre ad ornatam constructa, & vnde circa aedes porticus Thessalæ & Ägæniticæ innixa columnis, & æs in statu, quod in mille species effingitur, nempe in quocunque curiosi & supervacanei operis desiderium fundit materiam, & quæ sunt ex marmore simulachra, & quæ in tabulis picturæ, per quas etiam fornicanter oculis arte aperierte per imitationem, ea quæ aspici nequeunt, & quæcunque licet videre in iis quæ sunt eiusmodi affabre facta ad admirationem & pulchritudinem.] Satin' de mortalium falsis in hoc genere insaniis generatim?

542 Plaque in eam rem , sigillatim, va-  
tiis omnino locis prosternuntur. De Romani palatiis magnificissimis adeundus Suetonius in Nerone cap. 31. & Lips. 3. Admirand. à cap. 4. quibus addendum quod de Romano palatio Regis Magalbini narrat (an fabulator.) Beniaminus Tudelenſis pag. 20. *Itinerarij.* Galbi-  
num , vel Galienum, esse quem Magalbinum Beniaminus dixit, suspicatur Arias interpres. In eo uno palatio , trecenta ac sexaginta palatiola , ex numero dierum anni abs le visa scribit. Ambitus vniuersus palatijs, tribus millibus passuum protendebatur. Intra illud visabantur ossium acerui , ex pugna intra palatijs ambitum commissa , qua mortaliad ad centum millia ceciderant. Idem Hebreus palatiuum nouum Emmanuelis abs se vobis memorat pag. 30. cuius muti & columnæ , ar-

dorum Dei incendio conflagrare cum tot opibus & thesauris? [ Adeo sapere numero (siebat Chrysostomus hom. 10. in ad Ephes.) magnarum ædiuum incendio: videtis quomodo ad cœlum usque fumus ascendar, & dum nemo malum extinxerit prodit, sed quisque quæ sua sunt spectat, ignis ille magna vi cuncta depascatur. Et circumstet plerumque ciuitas tota, circumstet vero spectatores tantum, non opitulatores, aut adiutores. Et videte est iste quæcumque nihil faciant omnes quotquot circum incendium adstant, sed quique illorum extensa manu, recenter aduentanti vel locum ostendat, vel flammam & floribus indefinenter exilientem, vel trabes decessas vel vniuersum culmum ambitum deuersum ad terramque ruentem. Sunt autem plurimi audacium, inque pericula seipso proficiunt, qui quæ proximè ad ædificia illa ardentia usi sunt accedere, non ut manus illis portigerent, malumque extinguerent, sed ut lucidius haberent spectaculum, & ut vicino cuncta diligenter spectare possent, quæ fortis positos, antea plerumque latuerant. Si vero splendidis istud & magnis contigit ædibus, miserabile videtur esse spectaculum, & multis lachrymis dignum, & est reuera miserandum spectaculum, vide columnarum capita in puluerem redacta, plutes etiam ex illis in frusta communatas: has quidem igne vastatas, illas vero etiam eorum manibus sæpenumerò qui ædificauerant, impollas ac demolitas, ne latius reliqua depascetur incendium. Videte est hic & monumenta, qua multo ornata, imposito teatro stabant, iam sublato culmine in lucem detexta, multoque dedecore in patulo prostantia. Opes vero quæ natus erant recondite, quis trahat? Vetus videlicet deaurata, valaque argentea, & locum illum quo non facile herus ipse cum coniuge sua ingrediebatur, ubi multorum erat vestimentorum, aromatum, lapidumque pretiosorum depositorium. Hic omnia in vnam pyram conflantur, & balnearij, & sterecoriarj, & serui fugitiui, & quocunque intus sunt. Omnia in his ædibus iam nihil aliud sunt quam aqua infusa, ignis, lutum, & fumus, cenis & semiusta ligna. Sed quamobrem hanc imaginem adeo fuse extendi? Nolo simpliciter domus aliquis incendium describere. Quæ enim mihi esset illius cura? Sed Ecclesiæ mala oculis vestris, quantum licuerit, subiicie voles. Non enim aliter illa reuera quædam delapsum, ita in ipsum Ecclesiæ culmen deuenetunt: & tamen neminem excitant, sed paternis ædibus incensis, profundo quadam & insensibili pressi somno, altum dominus omnes. Quem enim hic ignis, quasque columnas in Ecclesiæ stan tes non corripuit? Subdit hunc igoem esse superbiam, & vanam gloriam; sed sunt & alii ignes qui iuxta Apostolum, Dei aduersarios consumunt, id est omnia vitia.

*Rufiana Salomonis veri opera, magnificientiam eius prodentia.*

§ 44 Attingenda restat ea Regis gloria magnificientia, de qua abs te in rusticano ope-

re prodita, non sicut Salomon Ecclesiasticus 2. Inter cetera enim quæ ibi recenset, regis suæ magnificientia argumenta, *Magnificans* (inquit) *opera mea, edificauit mihi domos & plantauit vineas, feci hortos & pomaria, & confavi omnia generis arboribus, & extraxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium. Addit de ammentis, & gregibus ouium. Quibus verbis partes omnes culturae complexus est. Nomine quippe vinearum, iuxta receptam in Scriptura phrasim, non nudum vineum, sed ut in plerisque regionibus assolet, campum vineis interstrum designauit: ita scilicet ut inter duos quoquis ordines, interponatur agri pars, ad frumentationem. Neque vero est in re agraria, vel hortensi, aut pastoritia curanda, quod regiam maiestatem dedecet, ut intelligitur ex his quæ Theophilus orat. 2. de paterna agricultione differat: & ex multo pluribus quæ ad sensat Tiraq. in opere de Nobilit. cap. 32. Hortos ergo, pomaria, vineas, agros, piscinas, ouilia, & armenta, nec non aluearia Regis nostri, attingamus: sed obiter, nec ferè nisi indicatis his, quæ immensum peterent, si iusta tractatio vel mediocriter diligens adhiberetur.*

*Ecclesia, hortus Spiritus.*

Hortum descripturus amoenissimum priscus auctor lib. 2. veter. epigram. sic cum exhibet.

*Hortus salubres corpori præbet cibos,*  
Varisque cultus sapè cultori referunt:  
*O'ru suane, multiplex horti genua,*  
Quæ nitentes, arque furvis arborum.  
*Non desit hortus & volupas maxima,*  
Multisque mixta commoda incundit.  
*Aqua strepens vires lambi liquor,*  
Sulcoque ductus irrigat riuis sua;  
*Flores nitecent discolore gramine,*  
Pinguitque terras gemmes honoribus:  
*Apes susurro murmurant grata leui,*  
Cum summa florum, vel nonos rores legunt.  
*Fœcunda vitiis, coninges vlmos granat,*  
Textafus inumbrae pampini arundine:  
*Opaca prabent arbores umbracula,*  
Prohibentque densi ferruidum solem comis.  
*Aues canoros garrula fundunt sonos,*  
Et semper aures cantibus mulcent suis:  
*Oblectat hortus, aducat, pascit, tenet,*  
Animoque magno demit angores graves  
Membris vigorem reddit, & visum caput,  
Referit labori plenioram gratiam,  
Tribuit colenti multiforme gaudium.

Nec aliter hortum Ultrogothonis Reginæ, Childeberti Regis manu constitutum, exhibet Venantius Fortun. lib. 5. poëmatum. Talem hortum esse Ecclesiæ, ac impliò etiam amoenitatem, quæ subiiciam perspicuum efficiens.

§ 45 Horto ergo frequenter Ecclesia comparatur, quæ diuersorum habet poma meritorum, floresque vigutum, ait S. Ambros. lib. 10. in Lucam, exponens Christi in horto sepulturam. Rufusque lib. de bono mortis cap. 5. censet ex his scripturæ locis, Platonem & alios Ethnicos, commentos esse hortos Louis.

Sectio IV. Cap. V.

254

Iouis. [ Anima ( inquit ) ingreditur in hortos , & inueniens illico sponsum sedentem & disputantem cum amicis, ait ; Quid sedes in hortis vocem tuam insinua mihi . Mihi ( inquit ) non amicis . Fuge frater meu . Hocatur ut fugiat sponsus , quia iam sequi potest etiam ipsa terrena fugientem . Dicit ut similis sit dampnum , quæ euadit de cibis . Vult enim & ipsa fugere , & euolare supra mundum : Hinc hortum illum sibi plato compositus , quem Iouis hortum alibi , alibi hortum mentis appellavit . Iouem enim & Deum , & mentem totius mundi dixit . In hanc introisse animam , quam venetem nuncupat , vt se abundantia & diuitiis horti repletet , in quo repletus potu iaceret , purum qui nocte effundaret . Hoc igitur ex libro Canticorum compositus , eo quod anima Deo adhaerens , in hortum mentis ingressa sit , in quo esset abundantia diuersarum virtutum , floresque sermonum . Qui autem ignorat , quod ex paradi so illo quem legimus in Genesi , habentem lignum vita , & lignum scientie boni & mali , & ligna cætra , abundantiam virtutum pauauerit transferendam , & in hortum mentis esse plantandam ? Quem in Canticis Canticorum , Salomon hortum animæ significavit , vel ipsam animam . Sic enim scriptum est ; Hortus clausus , soror mea sponsa , hortus clausus fons signatus , transmissio nes uia paradisi . Et infra ait anima ; Exurge Agnus , & veni Auster , perfia hortum meu , & defluant unguentu mea . Descendat frater meu in hortum suum . Quantu hoc pulchrius , quod anima ornata virtutum floribus hortus sit , vel in se Paradisum habeat germinantem ? In quem hortum inuitat Verbum Dei descendens ; ut anima illa verbi imbre coelestis , & eius copiis irrigata fructificer . ] Est ergo Ecclesia , hortus Domini . [ Christus Rex ille coelestis , ( verba sunt S. Macarij homil. 28. ) ac verus agricola , veniens ad desolatam per uitium humanitatem , assumpto corpore , ac pro instrumento crucem porrando ; excolluit animam desertam , ex eaque decerpit spinas , & tribulos prauorum Spirituum , & zizania peccati euulsi ; atque fœnum omne peccatorum eius , igni combusit ; cumque sic exercuisse illam ligno crucis , plantauit in ea pulcherrimum hortum Spiritus , omnis generis suauissimum & gratissimum fructum , Deo velut Domino producentem . ] Idem Deus Christus , vt est apud Chrysologum serm. 98. sub finem . [ Misit in hortum suum , sponsam : Huius horti sapem inveniunt in Canticis Canticorum , dicendo ; Hortus clausus . Hortus est Euangeliu vomere , orbe toto diffusa cultura , clausus , stimulis disciplinæ , ab omni pessimo gramine Apostolico labore grauatus , fidelium plantariis , liliis uirginum , rosis Martyrum , Confessorum viriditate amarus , fragrans floribus sempiternis .

Flores , horti Ecclesia , & aromata .

346 Distinctionis propositæ florum huius horti , meminerunt sapè alij Patres . S. August. serm. 37. de diuersis cap. 3. habet hortus ille dominicus , non solùm rosis Martyrum , sed & lilia Virginum , & coniugatorum

hederas , violasque viduarum . Hieronymus epist. 27. martyres rosis & violis , virgines li- liis componit . S. Cyprianus epist. 9. Rosarum nomine , Martyres ; quosvis piis illorum ap- pelatione donat , gratulans Ecclesiaz quod an- sit in Martyrum cuore purpurea ; siveque eius floribus , nec tosse nec lilia defint . Concionem more suo S. Ambrosius lib. 7. in Lucam , ad illud , considerate lilia agri , cum Angelos di- xisset esse verè istius mundi flores , quod co- rum claritatibus mundus ornetur & bonum odorem sanctificationis aspirent , subdit de horto Ecclesiaz , in quo Confessorum viola , lilia Virginum , Rose Martyrum sunt , & Ma- tyres idcirco cum rosis conferti notat ; [ sive enim spinæ Rosarum , quia tormenta sunt Martyrum . ] Flores omnes Christiani , iuxta S. Zenonem serm. 1. de Paschate ; [ Fons ( in- quirit ) ver sacrum , cuius diuite ex auro , fa- vonio non vento , sed Spiritu sancto genera- te odorem diuinum , Ecclesiaz flores classifi- mi , & dulces nostri funduntur infantes . ]

Omnis hos flores horti Christiani , plan- tationem Christi esse , docet pulcherrime S. Ambrosius serm. 6. in Psalm. 118. ad versum 3. sic glossans locum ex Cant. 2. [ Hyacin- tiis , imber abiit , dilectis sibi , flores suni in- via . Ante adventum Christi , hyems era reuit Christus , fecit æstatem . Tunc omnia erat Horum indiga , nuda virtutum : piauit Christus , & omnia excepunt nouz grata fecundant germinibus . Imber abiit luxurie profluentes , & nobila terris orta flagitiæ , æstiu iam puræ conscientie serenitate lati- tur . Ideo non evadunt , quorum fuga hyems fit , quia non sequuntur Domini passionem , non collunt cruxem suam , & Christum se- quuntur . Imber impedit flores ; at nunc flo- res videntur in terra . Boni flores Apologeti diuersorum Scriptorum atque operum suorum , fuderunt odorem . ] Pulchre idem Nyfo- nius hom. 5. in Cant. [ Cum venisset ( inquit ) qui ver in nostris animis indidit ac procreauit , qui cum malus ventus mare aliquando ex- rasset , & ventos increpauit , & dixit man. ne , compescere , & ad serenitatem & tranquillitatem tedaeta sunt omnia ; & tursus incipi no- stra natura propriis ornatu floribus . Vira no- stra flores , virutes , nunc quidem flo- rem , suum autem fructum præbent suo tem- pore . Propterea dicit ; hyems abiit , se recipit . Flores uiri sunt in terra , tempus patiacionis adua- nit . Vides ( inquit , ) pratum florens virtutibus ? Vides temperianam ? hoc est splendi- dum , & summe olenis lilium . Vides pudicum , rosum ? Vides violam , Christi bonum odorem : ] Nimirum vernante Christo eius flore , succido in Passione , per Resurrectionem te- florescente , hortus Ecclesiaz grata illi ame- nitare ex tot florum varietate , dilinitus est & exornatus . Inter eos Paulus mundi liliam , & Ecclesiaz pulcherrima rosa , ( vt loquitur Adrianus I. epist. ad Episcopos Hispan. ) in Psalmm 118. ver. 1. quidicebat , bonuador Christi sumus Deo . Et verè flos , qui potent noua & vetera de sui cordis proferte thlauro . Pulchrit etiam lilium dicitur Ecclesia . Sic etiam lilium fulget , ita etiam splendent opera Sanctorum .

Sanctorum pulcherrimè etiam dictum est liliū conuallium, quia in humiliis magis elucet gratia. Sed hoc liliū in medio spinarum, hoc inter Iudeos & hæreticos, hoc inter solitudines huius seculi, que mente hominis, animumque compungunt. Possimus etiam alter accipere, quia sicut liliū inter spinas eminet, ita super omnes conuentus, Ecclesia Dei resulget.] Ipsemet S. Ambrosius, Judice Pelagio apud S. Augustinum lib. 1. de nuptiis cap. vitiimo [Scriptorium inter Latinos flos quidam speciosus enituit.]

§ 47 Nec oculi duntaxat grata illa colorum varietate pascuntur: Odor quoque inde afflatur suauissimus, quo totus hortus verè flagrat. Sadant ibide balsama, & omnis generis aromatum plantæ, è quibus flante auctro flui celestis fragrantia vberitas. Ideo sponsa ( vt commentatur Nyssenus hom. i. in Cantica.) Accedit spiritum meridianum qui est calidus, & semper lucidus, quem nominat Austrum, per quem fluit tortens deliciatum, dicens; & veni aufer, perfia hortum meum, & fluant aronia mea: adeò vt violento spiritu, sicut audimus factum fuisse in coenaculo discipuli, plantas inspirans animatas inoueat Dei plantationem ad atomatum productionem, & efficiat ut per os fluat odorifera propheta, & salutaria fidei dogmata, per omne genus lingue effundens circa impedimentum, bonum odorem documentorum. Si centum viginti Discipuli, qui plantantur in domo Dei, flatu huius Austri, que per linguis traditur doctrinam, fecerunt efflorescere. Propterea ergo huic Auctro dicit sponsa; perfia orum meum; quandoquidem horto fuit mater, à voce sponsi qui ipsam fecit, sicut idem continet fontem. Quamobrem vult sum hortum, nempe Ecclesiam, quæ scatet arboribus animatis etiam perflari, vt ex eis fluant aromata. Nam Prophetæ quidem dicit, fub Spiritus eius, & fluens aqua. Sponsa autem regis ornata diuinitus, mutat fluenta ad maiorem amplitudinem & magnificientiam, faciens aromatum fluios effluentes, per vim Spiritus ex arboribus horti. Qd fit, vt per hoc dicamus veteris Testamenti à novo differentiam, quoniam communis quidem fluius propheticus, impletus fuit aquis; Euangelicus autem atomatus. Talis fluius aromatum ex horto Ecclesie fluenus per spiritum, erat magnus Paulus, cuius fluentum erat Christi bonus odor. Talis alius fuit Iohannes, Lucas, Mathæus, Marcus, & alijs omnes, irrigantes plantas horti sponsi, qui perspirati lucido Austro meridiano, facti sunt fontes aromarum, factere facientes bonum odorem Euangeli. ] Est huic horto, ( vt vides ex proximo loco, & confirmat Chrysostomus hom. in Eutropio) pro fauonio, Spiritus Sancti aura; pro sepe autem spinosa vallant, diuinam prouidentia, vt idem Chrysostomus admonet.

Pie queque anima, hortus Domini.

§ 48 Sed quod non Ecclesiam modò vniuersam, sed figillatim quoque piam quamque animam, hortum Domini esse Ambrolio attingebam, declaro ex eodem vberius lib. 1. de Virginibus. Com enim Christum vt florem

Theop. Raynaldi de Auriib. Christi

descripsisset, Sacra virginis subdit. [Scrutare diligentius tam bonum florem, nec ubique eam in pectoris tui conuale reperies: humiliis enim frequenter inhalatur. Amat generari in hortis, in quibus cum Susanna dum deambularet inuenit, mori prius violati parata. Qui sint autem horti, ipse demonstrat dicens; Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons figuratus: eo quod in hortis huiusmodi, impressam signaculis imaginem Dei syncreti fontis vnde respendeat, ne volutabitis spiritualium bestiarum, sparso cœno fluenta turbentur. Huic ille murali septus spiritu pudor clauditur, ne pateat ad rapinam. Itaque sicut hortus furibus inaccessus, vitem redollet, fragrat oleam, rosam renidet, vt in vite religio, in olea pax, in rota pudor sacras virginitatis inolecat. Hic est odor quem Iacob Patriarcha flagravit quando meruit audire; Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Nam hec plenus omnibus ferè fructibus, Patriarche Sancti fuerit ager; ille tamen fruges maiore virtutis labore generauit, hic flores. ] Pulchre item Guerricus ferm, ad excitandam psalendi devotionem. [Hei mihi quām citò defecetum dies mei, quām citò sicut scēnum arii: qui quāndiu fuit in horto cum illo, sicut Paradisius Dī virū & florū. Cum illo hortus voluptatis, sine illo locus horroris & vasta solitudinis. Existimo enim qui in hortum illius intrat, quod & ipse hortus fiat; sitque anima illius velut hortus irigatus, vt & sponsus in laudem eius dicat Hortus conclusus soror mea sponsa. An non sunt hortus, in quibus si quod ipse hortulanus loquitur, plantationi quām plantauit pater suus? audi me ( inquit ) diuini fructus, & quasi rota planata super rīnos aquarum fructificate. Quasi libanus odorem suauitatis habet. Florete flores quasi liliū, date odorem, & frapdate in gloriam. O Domine Iesu verus hortulanus, operare in nobis quod exiges à nobis. Nam sine te nihil possimus facere. Tu enim verus es hortulanus; idem Creator qui cultor vel custos horti tui, qui verbo plantas, spiritu rigas, virtute incrementum das. Errabas Maria, quæ eum astimas hortulanum illius horti pauperis & exilii, in quo sepultus fuit. Hortulanus est totius mundi, hortulanus est cœli, hortulanus est Ecclesia; quæ hic plantat & rigat, donec incremento consummato, transplanteret eam in terra viuentium.] Agnoscit id ipsum Gulielmus Paris, tractatu de Sacramento Baptizimi cap. 3. notans, quod quia anima cum Deo coniungitur, [hortus dominii] hortus voluptatis, & paradisius deliciarum eadem significacione, quæ prius erat desertus & solitudo Infernalis, efficitur: merito signum crucis quod est veluti formido, & expaenitaculum volucrum & bestiarum Infernalium in eo erigetur.]

Distingui etiam in huiusmodi horto possunt variae areolæ, & flores varij. Tres Patres in expositione cap. 4. cant. ad illud, hortus conclusus soror mea, retrahunt hunc hortum ad inferiorem anima partem, ibique & externos & internos flores fecerendos esse animaduertunt. Eiusdem horti clausuram, S. Gregorius in cap. 4. Cant. ita exposuit. [Vnaquaque anima sancta, etiam hortus conclusus esse intelligitur: quia dum virtutes nutrit, flores gignit, & dum virtutum exhilaratione se reficit, fructus quos ge-

K K genuerat

nuerat, eadem custodit. Conclusus enim hortus esse dicitur: quia dum bona sua, intentione vita æternæ abscondit; dum humanas laudes omnino contemnit; ipsa bona intentione se circumsepit nè ad interiora rapienda, hostis antiquus irrumperet possit.]

*Deipara, hortus conclusus.*

549 Nolo singularium huiusmodi hortorum enumeratione & expressione, producere orationem. Illum tamen specialem voluptam hortum præterite nefas fuerit, quem tortes hoc nomine Scriptuæ, interpretibus plerisque Patribus adumbrarunt; Beatam dico Mariam, hortum verè conclusum. Audi Ekebertum Abbatem, in deprecatione. [ Hortus conclusus tu es Dei genitrix, ad quem deflorandum, manus peccatoris nunquam introiuit. Tu Sanctorum arcœla aromatum, à celesti confita pigmentatio, virtutum omnium speciosis floribus delebitabiliter vernalis: Inter quos pulcherrimos flores tres miramur in te ò excellentissima. Hi sunt quorum odore suauissimo totam domum Domini repletæ, ò Maria viola humiliatis, lilyum Castitatis, rosa Charitatis. Meritò de Dei arcœla flos ille speciosus p̄r filii paradisi eleitus est, super quem requieuit Spiritus Domini.]

Nec minus piè ac verè Alanus de Insulis in cap. 4. Cant. sic enim scribit de Deipara horto concluso. [ *Hortus* in quo non rosa patientia nec lilia virginitatis defunt; in quo rosa Dominicæ corporis & sanguinis, in quo lilyum castitatis. *Conclusus*, quia utrobius clausus, studio bonæ intentionis, & consideratione rationis, *Hortus conclusus soror mea sponsa*, quia vallo charitatis signatus, nè irrumperet possit malignus. *Conclusus* quia Angelorum custodia circumspectus. *Soror mea* per dilectionem, sponsa per naturatum unionem, *hortus conclusus* hic idē repetitur, vt perfectio Virginis in actione & contemplatione notetur, vel in duplice virginitatis specie: Conuenit horto, vt sit æqualis, septus, fatus, distinctus, rectus, & ubi. æqualis, vt rigetur, septus, vt seruetur; fatus, vt fructificet; distinctus, vt delecat; rectus, vt capiat aërem; ubi, vt p̄beat copiam. Et tu Virgo Dei genitrix, cuius ubi hortus copia plenitudinis. ] Hæc vt est apud Bernardum Tract. de Passione dom. cap. 17. verè de se dñe potuit. [ Tota flore, nullius floris expersa, quia nulla virtute careo, cum tota speciosa sum, & macula non sit in me. Habeo lilyum castitatis, quia prima votum conferuanda virginitatis vovi Domino. Habeo rosam Charitatis, quia si non vtique ad dñm dilexissem Dominum, vnde mihi tanta fiducia, vnde mihi tanta audacia, vt nouum aliquid puerilla, tenera, & verecunda, & adhuc sub parentum iure & præceptis legis constituta, inchoarem? Sed vt verum fatear, audacem faciebat amor, coegerit rosa ardens seruilem timorem devorans, vt faceret nouum votum, & singulare lilyum, vt possem quandoque dicere dilecto meo: Candida sum & rubicunda, sicut & tu candidus & rubicundus. Habeo & alios quouscumque flores, sed nullum horum tanta dignitas prælativa respexit in me Dominus, vt florem vio-  
gz meæ.]

Quomodo verò hic hortus, florem leonis, murum sine sarculo defodiens, & manu hominis levigante, prorulerit; dictum alibi ex S. Augustinos serm. 2. de temp. quam exscripti S. Bern. serm. 47. in Cant. apud quem Author Tractatus de Pass. dom. cap. 46. addit de nexus floris & fructus in hoc horto, contra quā semper alibi vñuenient. Qualis verò flos Christus? Fuit Christus lilyum, vt ipse prodic de se Cant. 1. fuit rosa; Opinmè id tradunt Innoc. III. & Alex. III. cum de rosa aurea. Alla profero 1.3. sc̄t. 3. c. 12. Plenissimum de hoc horto Richardus à Sancto Laurentio toto 1. 11. de laudibus Deiparae. S. Ephrem in magni Basilij laudatione, initio, præter flores leonis, murum, statuant quoque Cœnobium rel. giotom, iuvat id confirmare verbis Sancti Basilij (stamen ipse auctor habetur enim ea lucubratio apud Petrum Damiani Opus. 11. cap. 19) homilia de laudibus Eremi initio. Eremum enim pro cœnobio & vita monastica lede, aperte visurpat. [Eremus (inquit) est paradiſus delictum (id est hortus amoenissimus & florulentus, vt sequentia monstrant, ) vbi tanquam redolentum species pigmentorum, vel tutillæ flores aromatum. Sic fragrantia, spirant odoramenta vittatum. Ibi siquidem rosa chantus, igneo rubore flammescunt. Ibi lilia castitatis, nüeo candore candescunt, cum etiam humiliatis viola dum imis contente sunt, nullis floribus impelluntur. Ibi myrra perfecte mortificationis, non solidum carnis, sed quod glotiosus est, propriæ voluntatis, exundat, & thus alfidus orationis indefinitè remanat, & igne diuini amoris suauiter ardet. Et eur quaque lingua memorare, quandoquidem omnia illi diuersarum virtutum gemina, diversi venusta coloribus rutilantur; & perpetua virilitatis gratia, incomparabiliter vernali. ] Itaque non tantum Religiosi in hortis habitant, vt dicit Guericus serm. ad excitandam devotionem inter psallendum, sed etiam horti sunt. Consulant qui in hanc rem plura volum, centiores plerique Cantici cantorum Tractatores. Hunc esse hortum nucum ac amarum, dinem penitentiaz, ac Honorios in cap. 6. Cant. Itaque quadrat bellè in huiusmodi animam a seculo extorrem, quod S. Ambrosius lib. de Isaac cap. 8. circa illum nucum annotat, dicens [Avima sponsi amore vocata, ait; Hortum nucis descendendi videre in nascituræ torrentu. Vbi enim est Ecclesia, nisi vbi virga, & grata flore sacerdotalis? Ibi est frequenter, vt in amaritudinibus & tentationibus probetur. Per nucem amaritudines intelligimus, per torrentem tentationes, sed tamen tolerabiles, quia scipione est; Torrentem pertransiit anima nostra. Itaque descendit in locum amaritudinis, vbi flore vitis & malorum granatorum specie diversis, & multiplex

*Religio, hortus nucum.*

550 Quod verò tres Patres apud Theodoretum, exponentes illud ex cap. 3. Cant. qua habitas in horto, horum manu Christi conditum, statuant quoque Cœnobium rel. giotom, iuvat id confirmare verbis Sancti Basilij (stamen ipse auctor habetur enim ea lucubratio apud Petrum Damiani Opus. 11. cap. 19) homilia de laudibus Eremi initio. Eremum enim pro cœnobio & vita monastica lede, aperte visurpat. [Eremus (inquit) est paradiſus delictum (id est hortus amoenissimus & florulentus, vt sequentia monstrant, ) vbi tanquam redolentum species pigmentorum, vel tutillæ flores aromatum. Sic fragrantia, spirant odoramenta vittatum. Ibi siquidem rosa chantus, igneo rubore flammescunt. Ibi lilia castitatis, nüeo candore candescunt, cum etiam humiliatis viola dum imis contente sunt, nullis floribus impelluntur. Ibi myrra perfecte mortificationis, non solidum carnis, sed quod glotiosus est, propriæ voluntatis, exundat, & thus alfidus orationis indefinitè remanat, & igne diuini amoris suauiter ardet. Et eur quaque lingua memorare, quandoquidem omnia illi diuersarum virtutum gemina, diversi venusta coloribus rutilantur; & perpetua virilitatis gratia, incomparabiliter vernali. ] Itaque non tantum Religiosi in hortis habitant, vt dicit Guericus serm. ad excitandam devotionem inter psallendum, sed etiam horti sunt. Consulant qui in hanc rem plura volum, centiores plerique Cantici cantorum Tractatores. Hunc esse hortum nucum ac amarum, dinem penitentiaz, ac Honorios in cap. 6. Cant. Itaque quadrat bellè in huiusmodi animam a seculo extorrem, quod S. Ambrosius lib. de Isaac cap. 8. circa illum nucum annotat, dicens [Avima sponsi amore vocata, ait; Hortum nucis descendendi videre in nascituræ torrentu. Vbi enim est Ecclesia, nisi vbi virga, & grata flore sacerdotalis? Ibi est frequenter, vt in amaritudinibus & tentationibus probetur. Per nucem amaritudines intelligimus, per torrentem tentationes, sed tamen tolerabiles, quia scipione est; Torrentem pertransiit anima nostra. Itaque descendit in locum amaritudinis, vbi flore vitis & malorum granatorum specie diversis, & multiplex

quplex fructus, qui velut uno tegmine, totius corporis fide & charitate munitur.]

*Ad Christi hortos, ceteris saltus & terea. Florum in eis conductas.*

§ 1 Nulli tales horti ab illa confisi, vel exculci, Horti Adonis, tesaqua præ his videri possint. Est quidem cælum quasi hortus, tot floribus quot astris distinctus, vt pulcherrimè tradit S. Ambros. 4. Hexam. c. 2. verbis illis, [Per luna Stellarumque fulgorem, cælum velut quibdam floribus coronatum, ita ignitis luminaribus micat, vt Paradiso putes vernante depictum, spitantium rosarum viuis monili bus rendire &c. Et idè à plerisque ornamentum celi est nuncupatum eo quod sit stellarum monile pretiosum.] Concinit S. Chrysostomus hom. 10. ad Pop. qui aërem quoque, hortum conserf. [Inferius pratum, (Græca vox, οὐρανός Locus florigerum atque adē hortum sonat:) superius, pratum. Et enim in terra pratum, & in celo pratum sydetur varijs flores; inferius rosa, superius Iris.] Basilius item Seleucia Orat. 1. Astorum in celo infigit lumina, & firmamentum luminosiss floribus conserfit eorum in gratiam & vsum conductibus, qui in terris agunt. Insuper mundi paupimentum pratis benè floribus variauit. § Astra igitur luminosi flores sed marce scibile. Nam ex Eclipsibus & obnubilationibus veluti afferuntur, & decident tandem aliquando.

En alios flores promptius & perfectius marcentes, in horto terreno. Nec enim ratione eorum tantum qui passim fore dicuntur, hortus est mundus; Sed & ratione hominum. Quippe & homines, flores sunt horti mundani. [Matrimonij flores (inquit Clemens Alex. 2. padagogi cap. 8.) amborum coniugum liberi, quos carnalium pitorum diuinus colligit agricultura.] At quanta florum huius horti caducitas? Audi S. Basilius, hom. 5. in Hexaëmeron. [Primùm ut herbam sponi consperxeris atque florim, in mente tibi veniat humana natura; ac sapientis Esaiæ imaginans similitudinem in memoria habeto, *Omnis caro, dicentis, vi facit et omnisque gloria hominis, veluti faniflos est Breuitas enim temporis istius ac dicidua vita, obtestamentumque prosperitatis humana, atque hilaritas, ex quo tempore persistens accommodatissimum est apud Prophetam similitudinem sortita. Hodie florulentus corpore, propter delicias obesus, & florente colore prædictus, ob ætatis viritudinem efflorescentem lascivens, vehemens, imperio intolerabilis, nec quoquam secum consistens: cras idem ipse mel miserabilis, aut tempore marcidus, aut morbo forsan dissipatus, senioque confesus. Et quispiam ob amplitudinem patrimonij, illustris ac suplicendus, & adulatorum hominum Copia & satellitum circa ipsum versatur, septiūque est factis amicis qui gratiam ipsius venantur: magna quoque catena sanguine propinquorum, & ipsa simulata stipatus: innuita denique sequitur illum eorum hominum multitudo, qui partim alimoniae emerenda gratia comitantur, aut propter alios vñs ei adsum; quos abiens domo seque recipiens domum secum trahens, intiodiosus est occurrent-*

*Theoph. Raynaldi de Autrib. Christi*

tibus. Adde diuitias si volueris, & ciuilem aliquam potestatem, vel etiam honores ex Regibus, curam & administrationem gentium, Imperatorum munus exercitus ducenti, præconem præstantem, & antembulonem, ipsius qui exerta voce reboet, feruligatos liiores quæ vel ipso progressu terrorem accertrimum incutiant subditis imperio, plagas ingerant, & irrogant facultati publicationes, abiectiones catceres, & quibus intolerabilis subditorum metu, emergit atq; accumulatur. Quid post haec quælo? Noxvafebris, aut certe pleuritis, sive peripneumonia, abreptum hunc è medio hominum cœtu abit secum abducens hominem omnī profusus quæ eundem circumstabat scena spolians in vestigio ac nudans. Splendor illi maiestatis & gloriae ad insomniū imaginem momento disparuit. Quare hoc Propheta oraculum, gloriae humanae similitudo ad debilissimum hortem appositè videtur accommodata.]

§ 2 Ex cōspicit Basilium, & florulenta sua oratione, idem amoenissime tradidit S. Ambrosius lib. 3. Hexam. cap. 7. Nec aliter ferè S. Gregorius moral. cap. 27. [Tendamus (inquit) oculos cordis in hanc latitudinem mundi præsentis: & ecce quasi tot floribus, quorū hominibus plenus est. Vita itaque in carne, flos in sceno est. Vnde bene per Psalmistam dicitur, *Homo fecit scuum dies eius, & sicut flos agri, ita floredit. Esaia quoque ait; omnis caro sanum: & sicut flos agri. Homo etenim moris procedit ex occulto: & subito appetit in publico: qui statim ex publico per mortem retrahitur ad occultum. Carnis nos viriditas ostendit: Sed ariditas pulueris ab aspectibus retrahit. Quasi flos apparuimus qui non eramus, quasi flos arescimus qui temporaliter apparebamus. ] Hieremias eodem actus Spiritus quo Iob insinuans humanæ cuiusvis venustatis in mundo hoc horto celestem defluxum, aiebat, *date florem Moab, quia florens egreditur, & civitates eius defera erunt, & inhabitabiles. Itaque tecum Chrysostomus hoc, i. in 2. ad Corinthi: a flore faciei muliebri auertens iuuenilem oculum; [Illi cogita (inquit), id quod cernitur nihil aliud esse quam phlegma & sanguinem, & alimenti putrefacti humorē. Exhilarat, inquis, floris aspectus. At nihil magis quam flores ē terra nascentes: quamquam & hi patrescent marcescuntque. Proinde nec hic attende flori, sed animo interiori penetrā & cogitatione, de tracta formola illi pellicula curiosius inspice quæ sub ea latent. Nam & aqua intercute laborantium corpus teluet ac splendet, nec superficies quicquam habet malum: sed dum cogitamus tumorem intus reposum, perculsi non possumus amare tales. Sed liquidus est oculus & acer, pulchrè porrecta supercilia, nigrae pupillæ, placida ceruix, purus & serenus aspectus. At vide rufum, hoc nihil aliud esse, quam neruos ac venias, hymenes & arterias. Tu vero mihi cogita formosum istum oculum, agrotantem, senescentem, ac præ dolore inacidum, præ ira tumentem, quam deformis, quam celebriter pereat, citiusque quam scriptura delectatur. Ab istis abduco mentem ad veram formam. ] Idest ad veros animi flores: hoc est virtutes. Cetera enim, sunt non amaranthi & flores perpetui, sed hemerocalli, cum Apostolorum orgo Principe i. Epist. cap. 1. concludendum**

K 2 omnis

*omnis gloria eius; hominis & mundi & rei cuiusvis mandatae, quantumvis in huius mundi horto speciosa eni cat, tanquam flos fæni. Exar- cuit fænum, & flos eius decidi, & iuxta prouer- bium Africanum à D. Augustino usurpatum, lib. 2. contra Liber. petit. cap. 72. flos, cintis. In Christi, horto, flores æternum vernal; eoque semper ameniores aspectui, & odoratu fra- grantiores, quo magis prouehuntur ætate, sunt que annosiores.*

*Paradisus Christi, frugiferis omnis generis plantis confitus.*

553 Pomaria, sive paradisum, à Rege Christo constitutum, describit in hunc modum S. Gregorius in cap. 4. Cant. tractans illum locum eiudem capitis. *Emissiones tua paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Quid emitit sancta Ecclesia, nisi cum sanctis operibus sancta verba, quibus filios gignit & nutrit? Quorum dum alios vñque ad martyrium perduxit, alios in sancta conuersatione erudit, hos sanguine martyrii rubentes ad æternam patriam transmittit, illos vero in sanctis operibus viuentes, proximis in exemplum sanctitatis tradit, quid aliud quam mala punica, & pomorum fructus emitit? Mala punica enim, sub rubore cortice multitudinem granorum continent. Fructus vero pomorum, in se refectio- nis dulcedinem habent. Sic sic martyres, dum sub igne tribulationis laborant, dum pro Christo sanguinem exterius fundere non dubitant, multitudinem virtutum interius sibi congregant in mente. Sancti etiam quique, qui in pace Ecclesie viuunt, fructus pomorum gerunt: quia dum sancta opera faciunt, proximi exempla tribuyunt, quorum exhibitione, se, qui volunt reficiunt. Quotquot enim sunt in Ecclesia sancti, sive igne passionis ardentes, sive in pace Ecclesie quietentes succrescant, sanctarum virtutum odorem, tanquam paradisum suauitatis & deliciatum, construere in se, dum viuunt, non cessant. Cuius paradisi vberatatem Scriptura demonstrat, dum sub voce sponsi, per arbustorum nomina quasque virtutes designat, dicens: *Cyperi cum nardo, nardus & crocus, fistula, & cananomma cum uniuersis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis unguentis. Quid enim per has diuersas aromatum species designatur, nisi sanctarum virtutum odor, & profectus qui in sanctis habetur? Ex his quippe speciebus regalia ynguenta conficiuntur; ex his corporum sanitates inueniuntur. Benè igitur virtutes animarum designant, quibus & confessis, & bonus odor opinione egreditur, & ægri animabus competens sanitas reparatur.]* Pulchritudo item Optatus in Leuit. lib. 2. ante medium. [ Nec illud prætereo, quod ore tuo, & sensu nostro, Ecclesiam paradisum, esse dixisti: que res sine dubio vera est. In quo horto Deus plantat arbustulas. Et tamen Deo diuitias suas denegatis, cuius hortum in angustias cogitis, dum vobis solis immersit omnia vendicatis. Undique plantationes Dei sunt diuersa semina, per diuersa præcepta. Iusti, con- tinentes, milites cordes, & virgines, spiritualia sunt semina: hatum terum arbustulas in para- disum Deus plantat. Concede Deo, vt hortus eius sit longe lateque diffusus.]*

554 Hunc suum paradisum variis plantis perpetuè exornat prouidus colonus, euallis non bonis plantationibus vt Origenes homi. 13. in Iose, pulchre aduerit. [ Primum opus (inquit) verbi Dei, est eradicare præcedentia mala, spinas ac tribulos vitorum. Dum enim istæ male radices occupatam continent terram, non potest semina bona & sancta suscipere. Neccularum ergo, & primum hoc opus verbi Dei est, plantam eradicare peccati, & omnem plantam quam non plantauit Pater celestis euellere, ignique consumere. Secundi iam operis est plantare: Quid est quod plantat Deus? Moyses dicit, quia paradisum plantauit Deus, & quotidie plantat in animalibus creden- tium. In anima enim de qua exedit iram, man- suetudinem plantat; & de qua exedit super- biam, plantat humilitatem; & de qua exedit lasciviam, pudicitiam plantat; & de qua ex- edit ignoriam, inferit scientiam. Non tibi videtur talis esse plantatione quam plantat Deus, magis quæm infensibilium terrorumque li- gnorum.] Et homo, vnica in lib. Regum initia, præfatus, Deum nunc quoque vt in mundi exordio plantare paradisum, iubet. [ Deus ergo plantat, & est quædam propria Dei agi- cultura; & necesse est quod ager ille quem Deus colit & plantat, non vnam habeat abru- rum speciem, sed tanquam rus diuitis & poten- tis agricola, omnibus fit virgultorum gene- re referunt. Quomodo autem omnia habeantur in agro Dei, consideremus ex huius terra agri quos homines collunt. Numquid in agro suo paterfamilias agricola, totum vineas habet, aut rotum ficus, aut rotum mala, vel palmas? Sed qui diligens & industriosus est colonus, ex his omnibus agrum constitutus habet, & refa- tum.]

Sed optimè hom. 16. in Leuit. [Habemus ar- bores intra nos sive bonas, sive malas; & que bonae sunt, fructus malos afferte non possunt, sicut que male sunt, fructus non affert bonos. Vis tibi & arborum ipsatum que intra nos sunt vocabula, & appellations expediam. Non est ficus, neque malus, neque vñs, sed una arbor iustitia vocatur, alia prudenter, alia fortitudo, alia temperantia nominatur. Et si vis maiorem adhuc arborum multitudinem, dice, quibus fortassis dignus parabitur consi- tus, etiam paradius Dei. Est enim ibi arbor piætitatis, est & alia arbor sapientia, est & alia disciplina, est & alia scientia boni & mali. Super omnia vero est & arbor vita. Non tibi videtur magis quod Pater, certe sapientia, huiusmodi arbores in anima tua excolat, & huiusmodi planaria in tua mente constitutæ. Sic ergo dicit Salvator: Non potest arbor mala, bona fructus facere, neque bona fructus mala facere. Hoc est quod docet. Arbor pudicitia bona est, non potest afferte fructus impudicitie. Arbor iusti- tiae bona est, & afferte fructus iniquitatis non potest. Sic & è contrario, si habens male arbores radicem in tua mente plantatam, bonos red- dere non potest fructus. Si enim sit in te radix malitiae, fructus non dabat bonos. Si sit intra cor tuum stultitia planta, nunquam proficer sapientia florem. Si iniquitatis, si iniquitatis arbor sit, nunquam huiusmodi ligna gaudere bonis fructibus possunt. Si ergo secuerimus man- data Dei, suscepimus pluia verbi Dei, de qua-

periū diximus, etiam arbores quæ in campis animæ nostræ, & cordis nostri latitudine plantatae sunt, lœtum & bone suavitatis afferent fructum. Vis autem tibi de Scripturis ostendam, arbores vel ligna appellari possunt singulas quasque virtutes, quas superius memorauimus? Ad hibeo testem sapientissimum Salomonem, dicentem de sapientia; *lignum vita est,* (inquit) *omnibus qui amplectantur eam.* Si ergo sapientia lignum vitæ est, sine dubio & aliud lignum est prudentia, & aliud scientia, & aliud iustitia. Neque enim consequenter dicitur, ex omnibus virtutibus solam sapientiam metuens, quia lignum vitæ dicatur, ceteras autem virtutes nequamquam similiis sortis suscepisse vocabula, ligna ergo campi dabunt fructum suum. Hoc credo de se sentiebat, & Beatus David, cum dicebat; *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei.* Ex quo manifestè ostendit, lignum olivæ, iustum & sanctum hominem dici.

Inter ceteras paradisi illius arbores, palmae florentes non defunt. Iusti enim ut palmae florant, plantati in domo Domini in atris domus Dei nostri. Hoc quid sit, ex Nysseno accipere orat de Thaumaturgo. [ Propterea ab initio ostendit qualis in ætate perfecta futurus esset. Ac quemadmodum germina generosa, cum à primo incremento in directos ramos excrescent, per præsentem pulchritudinem agricolis futurum decorum præmonstrant, eodem modo etiam ille, quando ceteris propter ignorantiam erroribus obnoxius, & lubricus est animus ad res vanas & inutiles, iuuentile plerumque probalente: tunc per primam vitæ insituti electionem, ostendit in Iesu, verum esse illud verbum Davidis dicentis, *Iustus ut palma florebit.* Sola enim nimis hac arbor, perfecta crassitudine cæcuminis, à terra surgit & excrescit. Cum proceritatem incrementum prægrediatur, nullam in latitudinem à tempore accipit accessionem. Sic etiam ille, à primo germine floruit, & electione vitæ instituta, protinus perfectus, & eminentibus frondibus conseruans & excrescens.]

*Christus ipse, paradisi sui arbor primaria.*

§ 55. Quām incundum, tot in hoc pomario, sine paradiso, plantationes, bonas atque frugiferas omnes, animaduertere: Et quamvis [ad Christum, salutis est, omne quod dixeris,] vi recte pronuntiavit Origenes hom. 2. in Caut. & optimè quoque Philippus Abbas lib. 2. in Cant. cap. 21. tractans illud, *Sicut malus inter ligna silvarum, sic delectus meus inter filios;* tamen alia quoque in Christi pomario sunt, bona in se ac frugifera plantæ. [ Bona Angelorum plantatione (air. S. Ambrosius,) bona sanctorum: Sancti enim sub sicca & vite ducuntur in illo pacis futuro tempore, in quibus typus est Angelorum. Ergo paradisi est plurima ligna habens, sed ligna fructifera, ligna plena luci, atque virtutis, de quibus dictum est; *Exultabunt omnia ligna silvarum.* Ligna semper florenta viriditate meritorum, sicut illud lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, cuius folium non defluet, quia totus in eo fructus exuberat. ] Agnolit Ambrosius, Christum esse huius paradisi ac pomarij prima-

riam arborem, vereque lignum plantatum secus decursus aquarum. Breuiter idem habet Clemens Alexandr. lib. 5. Stromatum. Id ipsum plenius & dilucidius sic tradidit S. Chrysostom. in Psalm. 1. [ Ipse est etiam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod pater absque vilo intercessore, ferax, frugiferum, bello germinans, alticomum, frondosumque prægenuit. Hoc lignum sponsa desiderans, dicit in Cantico cantorum, *dixi ascendam in palmam, & tenebo ramos eius:* Palmam quidem ipsum vocans, propter carnis turpitudinem, infra: fertilitatem autem diuinitaris, supra. Huic ligni eum cum recusasset Adam, in contrarium incidit. Nos autem nunc mystice comedentes, transgressionem ex ipso exterminamus: lignum enim vitæ est Christus, lignum mortis Diabolus. Hic enim hominem expellit ex paradiiso: ille vero latronem dicit in paradiuum. Ramos enim habet Apostolos: fructus eos qui salvi sunt: follorum comam, orationes: radicem baptisnum: Agricolam patrem, qui ipsum & supra, & infra, absque intercessione peperit. Vis etiam videre eius fructum, quem dedit in tempore suo? Vide eum crucifixum, & latus eius compunctum, ex quo sanguis & aqua scaturit, sanguis quidem ad repræsentandum martyrium, aquam verò in signum baptismi. Quoniam enim compunctum latus, Adam supplicauit, necessariò punctus quoque latus, cum regenerauit. Humidum lignum vim dedit: lignum autem siccum, mundum rursus erexit. Eius illius mortem peperit: eis huius, vitam fecit rursus germinare. De illo enim dictum est, non comedite ex illo; de hoc autem; gustate & vide quod benignus est Dominus. Speciosus est ut malum: suavis est ut vitrum, fructifer ut olea: multa habet tegmina, sicut malum punicum: fructu abundans, ut palma; maturus ut bottus: gustate & vide. Fructus crucis floruit in Patriarchis, germinauit in Prophetis, dedit odorem in aduentu, maturauit in passione, comedunt post resurrectionem. Gustate ergo & vide, quām sit suavis, quām solidus, quām maturus, quām floridus, quām omni specie ac decore plenus.]

*Aliæ ibidem arbores, & Christi circa eas labor.*

§ 56. Qualis item arbor Deipara, fructum præsentim vitæ baiulans? Eleganter de ea Author sermonis de Nativitate Christi apud Cyprianum. [ Vt (inquit) inaurus ab arbore baiula fructus, elapsus est, nec oportuit vellicari quod sponte prodibat.] Conformatur his plantis primariis, quantum licet; ceteræ vulgares huius paradisi arbores; & rigata aquis in vitam æternam salientibus, fatigant ferre fructum in tempore suo. De his arboribus plenè ac concinne Hugo Victorinus in Monasticis Institut. scim. 6.

Eas inoculanten Christum agricolam, omnique studio excolentem exhibet pulcherrimè Anastasius Sinaita lib. 8. Hexaem sub finem. Audi & illius lib. 7. fere in fine. [ Sequentes Theolog. & oratorem Gregorium, qui dixit, Adam eis agricolam plantarum immortalium & diuinarum notionum in paradiiso, ascendamus a litera quæ occidit, ad spiritum qui vivificat.

K x 3. Sanpes

Semper enim sacra litera simul ascendit cum ascendentibus. Et exorti fecit Dominus Deus adhuc ex terra omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Hoc conuenit diligenter querere quid sit orus, qui Græcè est ἀνάτολη & quid exortus qui est ἀνατολὴ in iis quæ est terra sunt & nascuntur. Dicitur quidem ories, nempe ἀνατολὴ quod statim primum apparet: Exortum autem ne tempore ἀνατολῶν quod cum emarcuerit, & exsiccatur fuit, rursus exortus secundo ordine, per aquam & agriculturam diligentiam & industria. Quamobrem dulicet admodum & apostolè dicitur eis Propheticè de Ecclesia, exordiri fecit adhuc Dominus Deus ē terra, omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Nam orta quidem est in initio Ecclesia, quando facta fuit viridis, & bene germinans, densaque habens suas arbores; exsiccata autem fuit ab æstu maligni Solis, qui transfiguratus in Angelum lucis, cum in eam pēs sibyllæ serpens, & eam exsiccasset per idolatriam. Cum ergo venisset caelestis fluvius Deus Verbum, & eam irrigasset per aquam & fluvium, exorta est, & rufum germinavit; & iterum viuiscauit ratione prædicta eius ligna; de quibus dictum est, & exordiri fecit adhuc Dominus Deus ē terra; hoc est postquam mortua & exsiccata esset, adhuc secundo ordine rursus germinavit ratione prædicta Christi terra, omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. In quibus lignis, non dicit Scriptura frēnum, non paleam, non virgulum, non herbam, non lignam pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Et lignum infertile, & frēnum, & stipula, & palea excidunt, & in ignem mittitur. Sed nihil est eiūmodi in his lignis, sed dicit in iis omnia pulchra ad videndum, omnia bona ad comedendum, omnia benè germinantia, omnia à Deo pullulantia. Non enim iussu exorta sunt ē terra, sed ipse Deus, ipse met opifex, complantatus & corporaliter & eorum cognatus factus, ē terra genitus tanquam propria membra ea fecit gerinante ē terra.] Addit alia bene multa in hanc sententiam. De riuiis intelligibilibus & fluentiis spiritus sancti ad rigandas omnes prædictas arbores, bene S. Cyrillus lib. 4. in Esaiam, sub initium.

*Paradisi eiusdem poma, & gratius  
auium concentus.*

557 Poma ex hoc paradiſo, sunt sancti Martires ait D. Augustinus Psalm. 78. ad illud in pomorum custodiam. Et aquæ idem dici potest de Sanctis omnibus. Ipse Christus pomum est eximium. Egregiè S. Ambros. serm. 5. in Psalm. 118.v.1. [Huiusmodi pomum, odorem gratum habet, vt careretur pomorum fragrantiam vincat. Christus ergo affixus ad lignum, sicut malum pendens in arbore, bonum odorem, mundanæ fundebat redemptoris, quæ peccati grauis deterret fatorem, & vnguentum positus vitale effudit. Tanquam malum, ( inquit, ) in lignis sylva, ita conservans meus in medio sylvarum, eo quod super Prophetas & Apostolos intima corda hominum, verborum suauitatem mulcebat. Sed non solùm odor, verum etiam cibus, suavis in malo est. Ergo cibus suavis, est Christus. ] Et infra.

[Constitue, mihi aliquos ex circumcisione credentes, in lege doctos, obseruantia sollicita viros, & nunc Euangelij agnitione illuminatos, spirituali laginatos gratia: Dicit in his Ecclesia, qui videt Christum, que sponsum recipit, qui cibo eius paſcitur; in umbra eius concipiunt & fructus eius dulcis, nisi Prædicatio Dominicæ filii merces, fructus ventris; Qui enim dulcedo fructus potest esse in fauibus nostris, quam remissio peccatorum? Et bene flos est Ecclesia, qua fructum annunciat, hoc est Dominum Iesum Christum de quo dictum est Marie, benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Ergo ubi gustauit fructum suavitatis impatiens ad perfectiora festina dicens; introduce me in domum vini, constituite me in dilectionem, confirmate me in vnguentu, stipule me in malu: quia vulnerata charitatem ego sum.] Tandem infra vulnerata est Ecclesia, sed vulnera charitatis. Vulnerum enim est quod Christuscepit, sed vnguentum est quod effudit. Pommum est quod peperit. Hoc pommum gustauit Ecclesia, & ait: Et fructus eius, dulcis in fauibus meis. Et vt scias quia pommum est Domus, legisti supra; tanquam malum in lignis sylva, ita confitruimus mentem. Nos quoque vulnerum fatemur, cum prædicamus Christum Crucifixum; sed bonus odor sumus Deo, quia Crux Christi scandala, Cræcis stultitia, nobis autem virtus Dei atque sapientia est. ] Scite vero Nyfensus, ad Christi constitutionem ex eame & sanguine, nomen ponи Christo tributum accommodat hom. 4. in Cant.

Nec qui supradmodum amenas paradisi delicias, canorarum auium gattus, deest in Ecclesiæ paradiſo. Concinne, enim Damascenus 4. fidei cap. 18. horum seu paradisum pulcherrimum scripturarum in Ecclesia confutum describens, hortatur ad illum subeundum, quem vocat suauissimum, dulcissimum, venustissimum, omnigenis intellectuum volucrum cantibus circumsonantem. Quam vero canora auis Dionysius Areopagita volucru cali, nomenclatore Chrysostomo hom. de pseudo prophetis, quia velut Manicodiata, quam idcirco *anem paradiſi* nominauit, nunquam humi repetit? Refert Chrysostomus & approbat, Anastasius Bibliothecarius epist. ad Carolum Caluum, qui eam homiliam vocat *vulnus monum S. Chrysostomi*. Quam item suavis modulatus Basilij, quem Nyfenus frater ora, de S. Ephrem auream doctrinam insciatum apostolus nominauit. Hic voces turturis audiuntur, quia Ecclesia inuenit sibi nidum. Ecclesia enim dominus est castitatis, ait S. Ambrosius serm. 6. in Psalmum 118.v.3. Quid regia & vocalissima cicada Paulus vt loquitur Daniel Monachus in vita S. Climaci initio. Pij denique omnes, sunt aues canora. Quod enim Abraham Genes. 15. aues non diuinit, sed tantum animalia S. Augustinus serm. 5. ad significandam indubitate piorum omnium cum Deo & inter se ipsa coniunctionem referens, bene monstrat, eos esse aues. Itaque vniuersali Ecclesiæ, ad rationem veri perficit que paradiſi, & pomarij amoenissimi, deest omnino nihil.

Paradisi

Paradisus mysticus in pia quæ-  
uis anima, &  
claustro.

558 In pia item quavis anima sigillatim, pomatum omnis generis frugiferis platis constitutum agnoscunt laxe patres. Macarius de periculis valetationis animæ differens, hom. 43, pulchre id tradit. [Perinde ac si sit hortus (inquit) arboribus fructiferis, & aliis fragrantibus plantis, constitutus, atque per omnia benè excultus & exornatus, munitus quoque exiguo pariete, pro vallo qui conservet eum; Contingat verò fluvium rapidum illic transcurrere, licet modicum aquæ allidat parieti. Corrumpt fundamentum sumptuosa reductione paulatim dissolutum fundamentum, atque itruens effingit & extirpat omnes plantas, vniuersam culturam delet sterilem reddit: sic quoque Se habet cor hominis. Possidet cogitationes honestas; appropinquat verò cordi perpetuo fluij vitorum volentes illud deiecte, atque in suam partem prostrahere.] Agnoscit aperte Macarius, animam quæcumque piam esse paradisum mysticum. Idem habet Gisbertus in Altercat. cap. 5. [Animam (inquit) fructu iustitiae floridam, die Paradisum, quæ semen diuinitatis acceptum multiplicat, dum virtutem virtuti accumulat. Subdit de gemino pictum Paradiso, celesti & terreno, insignia. Et alia ex eodem, in eam rem, paulo post dabo.

Specialiter Beatanum Virginem, Paradisi amoenissimi specie exhibit Amedeus Laufanius, verbis illis. [Maria præsentia, gratiam venis temperie exhibebat, & quo fauens se verteret, Paradisus erat. Emisione tua ait sponsus, Paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus, Cypri cum nardo, nardus, & crocus fistula & cinnamomum, cum vniuersis lignis Libani. Myrra & aloës cum omnibus primis vnguentis. Fons hortorum, puteus aquarum vinen- tium que fluunt impetu de Libano. Habet quippe Paradisus gloriose virginis mala punica in varietate virtutum, fructus pomorum in perfectione operum. Habet & cyprum cum nardo, illam fertiliem vuarum, hanc miri odoris herbam aromaticam, ob sobrium ebrietatem sensuum, & suave fragrancem opinionem virtutum. His adductior crœsus latitiae, fistula expolitionis carnis, cinnamomum suauitatis cum vniuersis lignis Libani, per quo virtutum vniuersitas figuratur. Myrra quoque mortificationis, & alocës incorruptionis, cum omnibus primis vnguentis effusis in oratione ab illo vnguento, quod consistens in capite, descendit in barbam, barbam Aarom, non illius veteris & significantis, sed noui & significantis. Descenditque in oram vestimentis eius, quod est Ecclesia; ipsi verò Aaroni, iuxta Paulum exhibita sine macula & ruga. His ergo tantisque bonis exuberans sponsa, sponsa mater vniuersitatis, & charissima in deliciis ut fons horum rationabilium, & puteus aquarum vniuersum & viuificantium, quæ fluunt impetu de Libano, à monte Sion vique ad circinifusas quaque & exteriores nationes, pacis flumina, & gratiatum emanationes calice infusione derubabat.]

De Paradiſo Clauſtri ita Petrus Damiani

serm. de S. Nicolao. [verè Clauſtrum est Paradiſus. Hic prata virentia Scripturarum, præterfluens lacrymarum vndositas, quam de purissimis affectibus amor ille celestis eliquat. Hic sunt arbores erectissimæ choris Sanctorum, nullaque est qua non multa fructus gaudeat vberitate. ] Sed in vita seculari pleraque eiusmodi sunt Paradiſi ceteros in quam varijs probatum. Quod si interdum in eo solo arido & macro arbores tenuantur, non omitit bonus Agricola Christus, iuxta illum de Euangeliō villicum, simi ac steroris copinum iniiceret: quæ ratione solabatur, verè pius, verè humilis in oculis suis S. Paulinus Epift. 3, ad Aprum, [ Potens est enim (inquit) ipse Dominus qui interpellat pro peccatis nostris, & qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sint facere, & de nobis egredi, & aridis arboreis fructuofam & animam inanem, adipe verbi sui tanquam copino steroris opinare. Quia Scriptum est; De ipsis gracia pinguiscent fines deserti. Copinus autem hic steroris, qui de sterili fertili arborem facit, specialiter mihi videtur humilius spiritualis, quæ contribulantes cor nostrum penitundine præterit evanitatis, euacuamus inania, & succum virtutis accipimus; quæ qui operibus iustitiae steriles eramus, reddimur fructuosi.]

Terrestris olim Paradiſi, expressio in Ecclesia.

559 Non vulgaris dantaxat cuiusvis Paradiſi, sed illius amoenissimi quem plantauerat Deus ab initio, speciem & expressam imaginem, in Ecclesia agnoscunt grauissimi patres; alia quos id inlinantes, iam protuli. Sed suppetunt qui id tradant disertissime. S. Augustinus 13. ciuit. cap. 21. [Possumus haec etiam omnia in Ecclesia intelligi, ut ea melius accipiamus tanquam Prophætica indicia præcedentia futurorum, Paradiſum scilicet ipsi Ecclesiæ, sicut de illa legitur in Cantico Canticorum: quatuor autem paradiſi flumina, quatuor Euangelia: ligna fructifera, Sanctos: fructus autem eorum lignum, vita Sanctum Sanctorum, utique Christum: lignum scientia boni & mali, proprium voluntatis arbitrium.]

Nysenus Orat. 3. de Resur.] Tunc unum morti locum introeū dedit, per unum etiam nunc contra, vita introducitur. Tunc per mortem vita excidimus: nunc per gloriam, ligno vita apportionamus. Tunc propter inobedientiam, ex Paradiſo expulsi sumus: nunc per fidem in Paradiſum admittimur. Rursum fructus vita, ad delicias nobis propositus est ad arbitrium. Rursum fons Paradiſi quadripartitò diductus per Euangelicos annes vniuersa faciei Ecclesiæ potum præberet, adeò ut etiam sulci animarum nostrarum inebriantur, quos is slementem sermonis facit, arato doctrinæ proscidit, ac multiplicantur germina fructuque virtutis.]

Autor sermonis de ablū pedum apud Cyprianum ferè initio. [Ornata & honorata est Ecclesia quasi Paradiſus, in amplitudinis sue vmbilico, fontem continens gratia singulatis; flumina creans in vitam aeternam salientia, viuam habens originem & decursum perennem: hinc egreditia quatuor Euangeliū flumina per vniuersum mundum secundū regenerationis eu-

hunc

humani lauacrum , & de abdito & secretissimo  
Spiritum Sancti munere , huius gratiae liquor  
emanat , sic lavans quos parentalis labes infec-  
cerat , ut nec actualis , nec originalis macula ali-  
qua sui post ablutionem illam vestigia dere-  
linquit . ]

Plenè & concinè Anastasius Sinaita . Qui  
lib . 9 . Hexam . sub initium , Christum agricolam ,  
omne genus studij & rusticæ operæ , suo huic  
Paradiso impendente , Egregie describit his  
præter cetera [ Licit videre hunc secundum  
Adam , nempè Christum , aperte operantem ar-  
bores ratione prædictas , & eas quidem quæ sunt  
immundæ , mundantem . Quibus etiam dicebat ,  
volo mundare , siccas autem humectarem . Ex  
quibus erat etiam illa arbor , qua aridam suam  
habebat manum tanquam ramum . Ad quam  
exclamauit bonus hortulanus ; extende manum  
tuā ad Dei operationē . Sic etiam tāqā vita , etiam  
morte affectos viros mortificauit . Ex quibus  
erat mortua & arida arbor Lazarus , lachrymæ  
aqua irrigata , & qua statim germinauit ex ter-  
ra . Supernaturaliter autem scit quoque hic  
agricola Iesus , inoculare , vt qui instar hortu-  
lani luto & aqua inoculans eum qui erat cœ-  
cus ab ortu , vt qui esset lux de lumine , cœci  
oculis visum reddiderit . Quod si etiam ipsum  
velis videre irrigantorem , audi eum dicentem ;  
Si quis sis , veniat ad me & bibat . Sic enim se-  
dens ad puticum pulchra illa vita , nempe  
Samaritana irrigata , eam reddidit ferti-  
lem . ]

560 Nolo Giselbertum omittere , qui in  
Altercat . Synagoge & Ecclesiæ , (cum de argu-  
mentis ex Euangeliō) cap . 19 . tres Paradisos  
secreta , accommodatisimè ad rem presen-  
tem Philosphatur , his verbis . [ An ignoramus tres  
esse Paradisos , primum terrestrem , floribundum  
in primordiis seculorum plantatum ; & omni  
iunctitate amænum , cuius incola protoplastus : secundum Ecclesiæ Sanctorum , quem  
fundauit & inhabitat secundus Adam cœle-  
stis , id est Christus ; tertium etiam celestem ,  
quod est regnum Dei & vita æterna , inuisibilis ,  
Sanctorum Patria ? In primo Paradiſo lignum  
vitæ est , arbor materialis : in secundo lignum  
vitæ , humanitas Salvatoris : in tertio lignū vitæ  
est sapientia Dei fons vita , verbum Dei &  
origo boni . Et lignum vita quidem quod erat in  
Paradiso terrestri , tantummodò vitam corpo-  
rale sine defectu date potuit : lignum vero  
vitæ quod Christus est , in carne & sanguine  
suo vitam eternam promittit & habuit . Hoc  
est vere lignum vita , verbum Patris in excelsis ,  
sapientia Dei qua in cordibus Sanctorum tan-  
quam in Paradiſo inuisibili per timorem semi-  
natur , per gratiam rigatur , per dolorem mori-  
tur , per fidem radicatur , per devotionem ger-  
minat , per compunctionem oritur , per deside-  
rium crescit , per charitatem conualecit , viret  
per spem , frondet per circumspectionem , ra-  
mos expandit & floret per disciplinam , fructi-  
ficat per vitutem , per patientiam maturescit ,  
per mortem carpitur , cibat per contemplationem . Et hoc semen & lignum vitæ cum floribus & fructibus suis . Porro fons ascendebat  
de terra , irrigans vniuersam superficiem terræ ,  
qui exinde dividitur in quatuor capita ; Ma-  
gnum planè tam in ligno Paradiſi quam in  
fonte mysterium . Igitur Paradiſus Ecclesiæ est ,

agnum habens in se , & genus etiam electum ,  
regale Sacerdotium : fons Paradiſi Christus , li-  
gna voluptratis , Sancti sunt , diuino charismate ,  
spiritualibusque disciplinis delicioſi : aquæ qui  
Sanctæ Charitatis , & emanationes Spiritus San-  
cti , qui sic illos suaui dulcedine implevit , vt  
recte dicantur ligna voluptatis proper emi-  
nentia diuinæ suauitatis : Verum duos aduer-  
te rationalis creatura esse Paradiſos , unum  
scilicet societatem Sanctorum Angelorum , &  
alium Ecclesiæ electorum hominum ; & ho-  
rum vtriusque de quo loquuntur , tertium Pa-  
radiso , imaginem vel similitudinem . Erenim  
sicut in isto lignum vitæ plantatum est ,  
& lignum per quod mors in tristia in  
mundum ; sic in celo , contra au-  
rem vitæ Deum Diabolus , caula monis  
exitus : sic nihilominus in genere humano li-  
gnum vita Christus , & contrarium eius lignum  
mortis Antichristus erit , qui iam dudum per  
membra sua mysterium operatur iniquitatis . Item  
sicut de hoc treno paradiſo fons ascen-  
debat irrigans vniuersam superficiem terra-  
e omnemque terram reddit aptam frugibus ale-  
ndis : sic & de illo celesti Paradiſo , fons manu  
dignatus est , id est gratia Spiritus Sancti , tanta  
copia rigans maslum humani generis , vt com  
Sanctorum & electorum omnium cedris , oli-  
uis , aut vineis , vita quoque lignum id est Chi-  
ristum Deum & hominem , fecerit de terra nati  
Virginæ carnis . Circa qua diuina , Scriptura  
rum fontem in quatuor capita divisa , que  
Propheta in quatuor animalium diversas facies  
distinguit , scilicet hominis , vituli , leonis , aquila  
volantis . Non enim solummodo quatuor Evan-  
gelia , sed & omnis Scriptura diuinis inspi-  
rata , certam habet intentionis sua hanc qua-  
drifidam faciem , vt eundem Dominum nostrum  
ostendat mansuetum nobis , vt vere hominem ,  
fortem contra Diabolum , vt leonem ; id est ,  
Deum omnipotentem ; immunitum pro nobis  
vt vitulum electum , & saginatum ; reurexisse  
& in celum ascendiſſe , vt volantem aquilam .  
Itaque fons ille in quatuor capita diuīlus , vni-  
uersam irrigat terram , & sicut leuc in corpore  
animalis , quod dicunt Physici fontem sanguis  
cunctis venis sanguinem ministrat , vitam  
que animantis hoc ministerio retinet ; sic ille  
fons Paradiſi , vniuersam terram per venas oc-  
cultas vegetat , & in multos redundat fontes &  
flumina . Sed eorum omnium ita sunt capita ,  
id est principalia flumina , Geon , Phison , Tigris ,  
& Euphrates . Hunc igitur typonum Paradiſum ,  
ad exemplum celestis Paradiſi suffit , conditum , attende : in quo quasi ligna pulcher-  
tina angelica fortitudines fuere , lignum vite  
Dei , cuius felices Angeli beata tempore  
visione stuuntur . ] Legendum in hanc rem , idem  
Autor , eiusdem operis cap . 1 . & 5 .

Item in Sanctis singulis ,

561 Notant plerisque , antiqui illius Para-  
diſi & animæ cuiusvis pia analogiam , in non  
paucis sub Christo agricola . Sed nominatim  
Sanctissimam Deiparam , cum illo Paradiſo  
componit imo anteponit Theodosius Ancyr-  
ianus Orat . de Nativitate Saluatoris , qui habetur Tom .  
6 . Concilij Ephesini editionis Pelatiani appen-  
dice

dice s. c. 2. **O** virgo (inquit), quæ ipsum viciisti deliciarum Paradisum: Ille namque sine semine omni plantationum genus protulit, ex Virgine terra exortis plantationibus. Hæc autem Virgo illa terra melior est. Non enim pomorum prorulit arborem, Sed virginem Iessæ, fructum salvatorem hominibus afferentem, & illa terra virgo erat, & ita virginitas illius quidem arborei nati præcepit Deus; huius autem Virginis, ipse Creator, secundum carnem factus est getmen: Neque illa terra ante arboris frondes sulcepit; neque hæc ex partu virginitatem laesit. Virgo Paradiso gloriösior facta est: Ille enim Dei cultura factus est; hæc autem secundum carnem Deum coluit eligentem hominis copulari naturæ.] De aliis Sanctis cum Paradiſo terrestri collatis, in hunc modum loquuntur Theodorus Studita serm. 41. cathech. [Ii sunt Dei in Edene pomarii, non materialis stirpibus, sed Spiritus tangam fructibus pictum & ornatum ubi fragrat vitalis odor, ubi serpens non vulnus intulit, sed accepit, non exigit, sed ut par erat proscriptus est.]

*Vtrobique fons vite.*

§ 62. Est hæc quoque fons vite Christus Dominus, ut obseruat & fusissime prosequitur S. Ambrosius lib. de Paradiſo cap. 3, quadri fidam fontis illius diuisionem, & fluenta quatuor primariaſom virtutum inde dimanantia per viuieras animæ partes, late perfecutus. Breuius & optimè in Psal. 45. verbis illis. [De corpore Domini flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & sanguis, quo læſificauit animas viuierorum; quia illo flumine lauit peccatum totius mundi. Est & flauui qui de Eden exit, & circuit viuieram terram, verbum Dei quo paradiſus intelligibilis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiam Christi, dicens ipso Dei verbo: si quis sit, veniat ad me & bibat. Cui ergo dederis aquam, flumina de ventre eius fluent aqua vine. Ex illo enim unico Dei Verbo quatuor fluiorum, prudentia, & Fortitudinis, Temperantia quoque & Iustitia, fluenter manant. Alij enim per spiritum datur ſapientia, alij fides in eodem ſpiritu, alij gratia curationum in uno ſpiritu, alij operatio virtutum. Hæc enim operatur omnia viua aque idem ſpiritus, diuidens singulis prout vult. Hi sunt impetus fluminis, cum ſe in gratiam ministeriorum operationis atque virtutis, spontaneæ diuisione transfundit. His igitur fluminis ſuperiori meatibus, ciuitas illa in qua Deus inhabitat, irrigatur; & ſanctificatur altissimi tabernaculum, omnis omnia qua inhabitatur à Christo.] Egregie item, fontem vite è Paradiſo manantem, infert singulis Sanctis tanquam Paradiſis quibus Christus infidet S. Bernardus, serm. 2. de Natiuit. Dom. qui est de fontibus ſaluatoris. [Paradiſum (inquit,) habemus multo meliorem, & longè delectabiliorē, quam primi parentes habuerunt. &c; In quo tres quidem fontes iam inuenimus, quartum queramus. Habemus de fonte misericordiae ad diluendas culpas, aquas remiſſionis: habemus de fonte ſapientia ad potandum ſitum nostram, aquas diſcretiōis: habemus de fonte gratiae ad irrigandas plantas bonorum operum, aquas deuotionis. Queramus ad deco-

*Theoph. Raynandi de Atrib. Christi*

quendos cibos, aquas feruentes, aquas amulatōis. Ha nimirum condunt & decoqua t affectiones nostras, & ebulliunt de fonte Charitatis.] Insigniter & latè idem versat Drogō libro nuper edito de creatione & redemptiōne primis hominis, *sub medium*, legendus quoque in hanc rem Petrus Cellensis lib. de Panibus cap. 12. Non extant Sermones de Paradiſi fluminibus Christo aptatis, quos per totum tempus ſacri aduentus ab effeſe habitos, ait Petrus Damiani, Serm. 11. *in fine*. De Christo fluendo, videndum præterea Origenes hom. 13. in Eſechi. *sub fine.*

*Mundana quavis pomaria, nihil ad Christiana.*

§ 63. Non fuerunt eiusmodi corruptibiliſſimi frumentaum Pomaria, qualia iactarunt plerique v.g. Alcinoi, Hespondum, Regum Perlarum à Brilonio lib. 1. de Regno Perſarum à pag. 70. latè ex variis deſcriptiōnib[us] nominatiōnibus Sardianum, quod Cyri ipsius manu excultum & conſitum, Xenophon auctor est in Oeconomico, & Alia-nus lib. 1. de animal. cap. 59. Quid in his omnibus non euandū, & ſubito vixit, ac matens? Sed neque in pomariis intelligibilibus, cuiusmodi in ſeculo ſunt, arbores ſunt fru-ſeræ fructibus honoris & honeftatis; ſed poma earum qualia Pentapolitana ad leuem conta-ctum cinerescentia, vt loquitur Tertul. cap. 40. Apol. Et carmine de Sodoma;

*Semiperempta etiam si qua illuc ingeraſtas  
Autumnī conantur opes, facile optimaſſe  
Permitunt oculis pyra persona, & omnia mala,  
Donec carpuntur; nam proinſuſ indice tacitū  
Soluitur in cinerem, ſi vanas fauillāque pomum.*

In eandem rem Audi Chrysostomum hom. 8. in 1. ad Theſſal. [Peregrinatus est ne igitur quispiam vestrum aliquando in palæſtina: Puto lane. Quid ergo? Testes mihi ſitis, vos qui loca illa viſitſtis, ad eos qui illuc non fuerunt. Supra Aſcalonem enim est Gazam, in ipſo Jordani ſumis termino, eft regio quædam magna & fertilis; Immò erat. Iam enim non eft. Iſta igitur cum inſtar paradiſi eſſet, (videt enim Lotb, inquit) omneſſ regionem circa Jordanem, & erat irrigua, ſicut paradiſus Dei]: Iſta igitur qua adeò erat florida, vt cum quibusvis alii regionibus decertaret, Paradiſum unque Dei abundantiſſima ſua exprimeret, quibusvis ſolitudinibus ac deſerti nunc deſolatior eft, & ſtant ibi arbores fructum habentes. Fructus autem ille, ira Dei monumentum eft. Stant enim mala puni- ca, (& arbores dico, & fructus.) Splendidum quidem alpeſum habentia, & ignorantia mul-tarum ſperni prætentia; ſi verò in manu illa ſum pſerit, mox perfaeta, fructum quideſin nullum, pulueris autem & cineriſ ſplutium, intus reconditum exhibent.]

En qualia poma, mundani pomarij. Arbores ibidem in frugiferæ & agrestes, ſaltui non pomario conuenientes. Plerique ſalices frugiper-

da, vt Nyssenus Orat. de Meletio expostulat. Et quamquam eam ipsam ob causam, Methodius apud Phocium Cod. 237. ait, Scripturam ubique per salicem adumbrare virginitatem, quia flos salicem, si in aqua decoctus sumatur, libidinem extinguit, & sterilem reddit, vnde & Homerius Odiss. x. *ἀσανδρέα φριγίερας νομινατέλεις*: tamen plerique Patrum ad illud Psaltis, *in salicibus in medio eius*, non in bonam partem interpretantur salices. Non paucæ ibidem aliae arbores venenatae, quales illæ de quibus dicitur, *venite, mittamus lignum in panem eius*. Eiusmodi apud Plinium lib. 16. cap. 10. Taxus plurimarum, vel umbra noxia, quales illæ apud Plinium lib. 17. cap. 12. Nec desunt ferales Bubonum voces, & ominosi modi. In Christi Paradiſo, omnia bona & sancta, & ne folium quidem arborum eius defluit. Nam si qua est arbor inutilis, post multam patientiam, iubetur excidi. [Perfidia hominum pertinaciū (inquit S. Ambros. lib. 7. in Luc.) Synagogam iniurile fecit, & idē quasi sterilis iubetur excidi. Quod de Iudaïis dicitur, omnibus cauendum arbitror; & nobis maximè ne secundum Ecclesiæ locum, vacui meritis occupemus, qui quasi malogranata benedicti, fructus ferre debemus internos, fructus pudoris, fructus coniunctionis, fructus mutuæ charitatis & amoris, sub uno vetero Ecclesiæ matris inclusi, ne aura noceat, ne grandio decutiat, ne æstus cupiditatis exurat, ne humoris imber elidat.]

Concludamus cum Chrysostomo serm. de animatione Adæ in ipso fine. [Gratias agamus Deo, qui cum unum Paradisum amiserimus, innumeros Paradisos per vniuersum orbem terrarum, plantarit. Gratias agamus Deo qui cum Paradisum propter prævaricationem perdiderimus, in regnum celorum vocati sumus per gratiam Domini nostri Iesu Christi.] Ab hoc Paradiso transferretus Christus, ad Paradisum omnibus meliorem, & Paradisum Paradisorum, ait Iulianus Tolet. lib. 2. Prognost. cap. 2.

#### Ecclesia, Christi vinea.

564 Vinea Christi, Ecclesia est, consentanea ad loca plurima Scripturarum, quibus prima Ecclesia dicitur *vinea Dei*. Sic enim dicitur Ieraias cap. 5. *Vinea Domini Sabaoth, domus Israel est*. Et Ieremias cap. 2. *Ego plantavi te, vineam electam, omne semen verum*. Et Psalm. 79. *Vineam de Aegypto transplasti*. Vbi plenè de eius transplantatione & suffusione. Astipulatus Christus ipse in Evangelio, non semel. Eumque hoc nominatim ex capite, quod vineam plantarit, cum Noëmo collatum legimus apud Augustinum 16. Cinitatis cap. 2. & serm. 153. de tempore. Causas autem collatae cum vinea Ecclesia, persecutior Hieron. Pradus in c. 15. Ezech. inde petens eas, quod vinea læpē non tam pro vineto sumatur, quām pro portione electa hereditatis: at Ecclesia est hortus deliciarum Christi, nec horrus ad nudas delicias, sed etiam ad quæstum. Qua ratione, vinea medium quid est inter fundum qui vnde deseruit, quæstui, & hortum qui nudæ amenitati destinatur. Ita ferè Pradus. Malin spectare obiectam quidem & despiciam speciem vineæ, si exteriora tantum attendantur, & tamen feracitatem maxi-

mam succi pretio sissimi, quo nihil vegetus, nihil ad animum acuendum virisque firmandas accommodatus. Nam vineæ quidem feracitatem, nemo ignorat, & Scriptura, sapientia produnt cum Psal. 127. mulier facunda virtu aboundingi confertur. Et cum Sapientia Eccl. 24. ait se fructificasse quasi vitem. Notatque Plinus lib. 14. cap. 4. ex Catone, vineam quendam olim, ex iugerbis singulis denos multi culeos proferre solitam, efficaci exemplo vt Plinius monet, [non maria plus temerata conferte mercatori, non in rubrum litus Indicum merces petitas, quām sedulius ruris latem.] Vini vero efficacia atque potentia, Celebratur apud Esdras & experientia est testifissima. Itaque meritò Christi Ecclesia cum vinea conforta frequentissime. Eoque spectauit Ieraias cap. 5. cum dixit propheticè, *cantabo dilectio meo Christo scilicet Ecclesie vinitori, caniculum Patruelis mei vinea sua*. Canticum quod cognatus meus Moses Deuter. 32. vinea sine cecinerat. *Vinea facta est dilectio meo, in terra filio olei*: idest in loco pinguisimo, & feracissimo.

Subdit de circundata sepimento lapido vinea, & omni genere providentia eidem adhibito: nominatimque de structo in ea torculari. Quod quid sit, exposuit S. Augustinus ad titulum Psalm. 8. his verbis, [Tortularia pollium accipere Ecclesias; eadem ratione qua & aetate intelligimus Ecclesiam. Quia fuit in area, fuit in tortulari, nihil aliud agitur, nisi vt fructus ab integumentis purgantur, quae necessarieant & vt nascentur, & vt crescent, atque ad maturitatem vel messis, vel vindemic peruenirent. His ergo vel integumentis vel lustentaculis, id est paleis, in area sumpta, & vinacis in tortulariis vina exvunur. Sicut in Ecclesiæ à multitudo secularium hominum, qui simul cum bonis congregatur, quibus vt mactentur & apti fierent verbo diuino, necessaria erat illa multitudo, id agitur, vt spirituali amore per operationem ministrorum Dei, separarentur. Agitur enim nunc, vt non loco, sed affectu interim separantur boni à malis quibus simul in Ecclesiæ quantum attinet ad corporalem præsentiam conuerterentur. Aliud autem erit tempus, quo vt frumenta in horre, vel ypi in cellas legrentur. Frumenta (inquit) recondent in horre, palea autem comburuntur inextinguibili. Eadem res in alia similitudine sic intelligi potest, vina recondent in apothecis, vina vero peccatis proficit, vt ventes peccatorum, pro peccatis gehennarum per similitudinem intelligere licet.] Adhibet alias eiusdem tortularis mysticæ notiones duas, sed haec videantur posterior.

565 Sed de omni cura huic vineæ celibus impensa, luculentus S. Ambrosius lib. 9. in Luc. ad cap. 20. [Vinea, (inquit,) typus noſter est quod populus de viuis aeternæ radice fundans, supereminet terris: ac solū vīle prætexens, nunc gemmante flore pubescit, nunc circumfusa viriditate vestitur, nunc mitte ingenum fulcitur, nunc maturioribus brachiis quæſi ſarmenſi facundæ viuis adoleuerit. Agricola quippe omnipotens Pater, vītis est Christus: at vero nos palmitæ: qui niſi fructum feramus in Christo, cultoris aeternæ falce ſuccidimur. Reſt igitur vinea, Christi populus nominatur, vel quod crucis

Crucis in fronte prætexat indicium; vel quod fructus eius postrema anni legatur ætate; vel quod omnibus ut ordinibus vinearum, ita pauperibus, atque diuitibus, humilibus atque potentibus, seruis ac Dominis in Ecclesia Dei æqua dimensio, nulla discrecio sit. Ut virtus maritatur arboribus, ita corpus anime, anima quoque corpori coniugatur: vt vinea dum ingatur, erigitur: & recisa non minuitur, sed augetur: ita sancta plebs, dum ligatur exsurgit: dum humiliatur, attollitur: dum reciditur: coronatur: Quia erit ut tener fructus veteri abscessis ex arbore, in alterius foeta radicus inseratur: ita populus hic S. Iureculi veteris cicatricibus enodatis in nouo illo crucis ligno, tanquam gremio pie patensis, fortis inolefcit. Spiritusque Sanctus sicut in altas demissis terrarum fratribus, ita in hoc carcereum corpus infusus, aqua salutaris irriguo, diluit quicquid est foetidum, membrorumque nostrorum habitus in celestem erigit disciplinam. Hanc vineam diligens agricola, foderat, rigare, condere consuevit: eruderatisque terrena molis aggeribus, operta corporis nostri, nunc sole torrere, nunc imbre perfundere, stirpare agram solitus, ne à sentibus gemmata, ne luxuriet umbra foliorum, verbūque in fructuola tactantia virtutibus obumbrando, matutinatem indolis naturalis impedita. Sed abicit, vt huius vinea quicquam timeamus aduersi, quam perugil custodia Domini Salvatoris aduersus omnes nequitie secularis illecebras, muro vita vallavit æternæ, extensis palmites eius usque ad mare. ] Verum de Ecclesia Christi vinea, plenè S. Bernardus, serm. 39. in Cant.

## rites &amp; botti varij vineæ predictæ.

§ 66 Insignes plerasque eius vineæ vites, & eximios botros, Libri facit sapè celebrant. Prater Christum, quem botro collatum albidamus, & benè Rupertus lib. 9. in Genes. cap. 30. ac S. Paulinus Epistol. 3. sub finem; cum vite autem eum confestit Isidorus Pelus. lib. 1. Epistol. 166. Deipara vinea huīs eximia vītīs fuit, vel etiam partialis vinea; sed So- tech, vinea electa, de quo Augustinus plenē serm. 100. de tempore, Christum describens specie botri illius, quem è vineo terra promissionis decerpit, duo in vece gestabant; quos ad duo Testamente accommodat. Beatum autem Deiparam ei vineæ confert, unde Christus sua deceptus est. Quem etiam typum optimè exposuit S. Maximus hom. 1. de S. Cypriano. [Benedicta tu, (exclamat S. Germ. Constantinopolitanus Orat. de Natiuit. Deipara.)] mystica atque à Deo consita vītīs, quia in vocantis Ecclesiis sacramentum naſcent, & ignem botrum nobis incorruptionis gerimus.] Damascenus Orat. 2. de Assumpt. vocat Deiparam, [minime rigatam immortalitatis vine vineam] Et inferius. [Ex ea, vitæ vuam collegimus.] Ex recentioribus, hanc Deipara vineam plenè describit Delius in floridis Marianis Panegyris. 5. & 6.

Sancti Martyres, eodem proportione loco & numero sunt. Quod S. Zeno Veronensis, elegantissime de more prosequitur serm. in Psal. 79. Describit ibi primo concinnissimè omnem curam materiali, vineæ impendendam in hac

Thib. Raynaldi de Atrib. Christi

verba, [Ut optimè sapè recolitis, mensura seruata amputatur in surellum, palmes in scrobem dimititur, vt animatus ibidem genitalis humor, manente semper secum substantia nutritur; auxiliare illi necessario iungitur lignum, cuius tutela defensus se se sustollat. At vbi adoleuerit in item perfectam, ad iugumque peruenierit, eius omnes crines luxurioi tunduntur; pura materia tabulatis infertur, non adstringitur, ne à ligno quo portatur, vel cuius administrculo, vel ducatu in vberes fructus longius invata producitur, vi aliqua separetur. Tum solemniter plorans, clementer imbre suo rorat: conceptaque musti felicibus lachrymis fluenti denuntiat. Statim oculis aperiens, Folia radiata procedunt: quibus subiecti, ac se commendantes sequaces fructus arrident: quos Solis ardores pluviis, ventique, exercendo prouochunt, ad maturitatēmque perducunt. At vbi vindemiat venerit tempus, decore dissipato, passim via detrahitur, in torcularique, operariorum pedibus subiecta calcatur: prælo premitur: duabusque tabulis velhementer vrgetur, donec omnis dulcedo medullitūs exugatur: sicque pretiosum fluentum à suis calcatoribus, & bibitur, & patris familiæ cellis vinariis infertur, vt melius veterascendo reddatur.] Hacenus expositio circa vineam. Sequitur Apodosis.

§ 67 [Quantum spiritualiter medio critas nostra conicere potest, computatus ad mensuram palmas, competens intelligitur legitimo examinis numero examinatus. Scroben, fontem sacrum debemus accipere, qui verò Sacramento homines fasciū mortuos, & inspiratos aqua ecclœ, mox efficit vienos. Lignum auxiliare, quo tenditur vel portatur, crucis est Dominice signum: sine quo vivere, immortalitate temque comprehendere, in toto, non potest Christianus. Quod tabulatis infertur, caelestis via vita que altitudo monstratur. Ligaturis adstringitur, cum renuncians seculo, sponsione facta spiritualiter sacris interrogationibus obligatur. Luxuriosi crines falce tunduntur, id est omnino peccata baptisatae, Spiritusque sancti vigore amputantur. Plorat feliciter vītis purgata materia. De homine lotu felicius manant doctrinae ecclœ diuina fluenta. Ruptis oculis, id est, spiritualiter patefactis, præcedentibus foliis, fructus sequula se se cōmendat. Similiter Christianus monitis diuinis præcipientibus obsecundando, in quibus aeternæ fructus est viræ, & defenditur pariter, & nutritur. Ad iugum perennit, cum prærogata omni facultate pauperibus, crucem suam portans, consummata omni iustitia expeditio lequitur Christum. Vi tempestatis, foliis atque imbris, ad maturitatem cogitur. Et iustus temptationibus crebris, magnis, ac variis, perducitur ad coronam. At vbi vindemiat venerit tempus, id est, persecutionis dies, passim vītē diripiuntur, id est incōsiderante Sanctis omnibus, violenta infertur manus. Ad torcular cōportantur, id est ad supplicij locum deducuntur. Ab operatis ibidein conculcantur, hoc est summa cum contumelia à persecutoribus illisi iugulantur. Succus earum in ultimo præli pondere, duabūque tabulis exsiccatur. Similiter iudicij die à Christo secundum tabulas legis, confessorum sanguinis vindicta usque ad ultimum quadrante exiguntur. Calcatores de cōdem musto bibunt: & persecutores sapè

L 1 2 creden

credentes in Christum , calicem pretiosum quem paulò ante calcando fuderant , gustant; aliqui etiam bibunt. Multum patris familias cellæ recondit , vt pretiosius transfractio redatur : & Martyr, Dominica habitationis in recondita assumitur : vt ibidem ex homine in Angelum transfusus , æterna vita beatitudine gloriatur.]

Astipulatur Nilus Orat. 2. de Ascens. apud Photium cap. 276. [ E radice (inquit) palmites enati sunt , qua verè dixit: *Ego vici mundum ego sum viris , vos vero palmites* . Stephanus tanquam ramus ab Ecclesia excisus est , & alius palmes Martyrum pullulauit. Iacobus & Petrus amputati sunt ; alius rufus Martyr enascitur: quo exciso , alium rufum vberem palmitem radix protulit. Vindemiâ deceptus est Paulus , & alius racemos martyrio maturefens Thomas , & vndique radix vindemiatique fructum tulit vberiorem , & germen durabilis , quām qui vindemiarunt. Etēnī qui exscindebant paulatim arescentes extinti sunt. Ecclesia verò fructibus omni tempore onusta , fines terra suis plantis comprehendit.]

Sunt & alijs præterea botti. Nam racemum ornatum diuina vitis S. Basilium nominat S. Ephrem in eius encomio. Imo generaliter omnes pios eo nomine donat S. Greg. 16. Moral. cap. 25. ad illud qui calcatis torcularibus sitiantur. [ Omnes (inquit) qui Sanctam Ecclesiam persequantur , quid aliud quām torcular calcant? Quod diuina agi dispositione permittrit , vt animarum botti , in spirituālē vinum defluant , qua carne corruptibili exute ad regna cœlestia velut in apothecam currant. Nam iniusti dum iustos deprimit , sicut bottos sub pedibus mittunt; compressi autem botti , ad supremi coniuij satietatem exuberant , qui prius quasi in huius aëris libertate pendeant. Vnde David Propheta sanctæ Ecclesiæ afflictionem compiciens , Psalmum pro torcularibus scribit.] Deceant in antiqua vinea huiusmodi racemis , au perrari erant. Vnde ille gemitus Micheæ c. 7. vobis mihi quia factus sum qui colligit in autumno racemos vindemiae; non est botrus ad comedendum , Precoquas sicut desideravit anima mea; periret Santos de terra , & restans in hominibus non est.

#### Anima queuis pia , vinea Christi.

568 Est item Christi vinea , quælibet fidelis anima : quod plenè versat. Philippus Abbas tomo 3. moralit. in Cant. Breuius lib. 1. in Cant. cap. 22. [Vinea (inquit) potest rectè queuis anima nuncupari , quarum alteri altera quadam videatur similitudine comparari : quia sicut in multis videlicet pampino , botro , palmite , constare vinea seu vitis inuenitur , sic & multis anima viribus aut virtutibus insignitur. ] Idem plenissimè & admodum minutè prolequitur Richardus à S. Laurentio lib. 12. de Dip. partic. 6. cum de arboribus & plantis hosti conclusi. Idem multis prolequitur Nyssenus hom. 2. in Cant. ad illud , *vineam meam non confundam*. His verò prater cætera. Huius vinea fructus , est puritas. Hic est splendidus , pulcherrime & præclarus ille botrus , qui præ se fert formam Solis , & castitate dulces reddit sensus animæ; Capreolus vineæ , est cum vita æterna continu-

etio & connexio. Excrecentes palmites , sive virtutum celstidines , quæ ascendunt vlique ad altitudines Angelorum. Folia autem que germinarunt , & quæ quieto Spiritu pulchre in ramis quatiuntur , sunt multiplex diuinorum virtutum ornatus , quæ simul germinent cum Spiritu.]

Plenius eius Germanus , hom. 2. Hexæm. sic scribens. [ Christus non cessat vbique virtibus nostras animas comparare. *Vineam namque faila est dilecta* , dicit , in cornu pinguium loco. Et vi- neam seu & sepem circumponit. Animas huminas planè vineam dicit , circumdedi leprosum ea securitate tutelavé , quæ ex præceptis refurat , tum ipsa custodia Angelorum. *Immuta enim se* , aut medium constituet *Angelus Domini* , in circuitu metuētum eum. Deinde quasi valla , sive perticas & statamina , nobis defensio positis in Ecclesia primum Apostolis , secundò Prophetis , tertio Doctoribus. Exemplis præterea veterum hominum , beatorumque , testis nostros in sublime erexerit : neque permisit la humum nos esse deieciisse , ac dignos esse qui conculemur. Vult etiam nos quasi claustris sive capreolis quibuldam , amplexis charitatis proximi inniti , ac adhætere , & in ipsi etiam conqueſſere , vt iugi affectu sursum verius feramur , & quasi scaphiles arbustu sive vites , nos ipsos adæquamus sublimum fastigii arborum. *Quin & a nobis exposcit* , vt dum defodimus , sustineamus. Sancta anima tantisper defodiar , dum se tenacibus exuit mundi curis , que cordibus grauissimo sunt oneri. Itaque qui camalem hunc posuit amorem , qui pecuniam a se excusis auditatorem , qui suspiris prolegende mundialis gloriose affectionem delipendam proflorus duxit , & alpemabilem sive landinam onere terrenæ istius prudentie adiecit , veluti defodus respirauit.]

Origenes multis idem tradit tract. 19. in Mach. sed pulchre ac breuiter hom. 1. in Plat. 36. ad illud olera herbarunt cito incident , vbi sic disserit. ] Puto ergo quod etiam in nobis cordibus qui credimus Salvatori , sicut aliqua vinea plantata , sicut dixit ; *Vineam faila est dilecta in cornu , in loco vberi*. Sed & ad illos dictum est quibus sermo Dei factus est primum quia *ego plantavi te vineam totam feraces*. Est ideo in nobis vinea quædam ex qua fructum faciet qui latificat cor hominis , per donum sapientiae premimus in torcularibus Scripturam , cum perfectius & laius diuina legis mysteria contuemur. Sed proficiens nobis in his studiis , & Israelicito oculo ad oculum spirituali tendenteribus , venit Achab , iniquus & impius; Achab vinea noſtræ , & aduersum opertum studia hac sapientię inuidiam concitat tumultum comouet , dolos & factiones per Iezabel , hoc est per carnalem sapientiam instruit , & vult excedi vineam itam spiritualis intelligentiæ , & plantari olera ; id est vi quæ legimus , carnaliter intelligamus ; sicut olera enim omnis gloria carnis est. Ut implatur in nobis illud quod culpatur. Apostolus , dicens ad Galatas , *Sic infensati estis , vt cum Spiritu caperitis , nunc carne perficiamini*. Quod autem in anima sancta sint vineæ , & agri à Domino benedicti , audi etiam Iacob ad filium suum Jacob dicentem; *Ecce odor filij mei sicut odor erit pleni , quem benedixit Dominus*. Melius ergo est , vineam

vineam nos colere in anima nostra & toteular fodere Scripturarum, & vindemiatre botros, & premete vinum de vinea, Sorec, vt nos dicamus ad Dominum, quia pocalum tuum inebrians, quam praelarum est. [ Videndum insuper Ambrosius b. Hexaem cap. 12. & libro 9. in Luc. ac Bernard. sermone 60. in Cant. Vites huius vinea, agricola Christus circumcidit & putat, vt fructum plus afferant, ait Athanasius in disput. Nycena contra Arrium.

Dolor de Christi vinea, male culture  
respondente.

569. Quam verò dolendum, tantum Christi studium, sine circa vineam vniuersalem, siue particularem priuati cuiuspiam, male cadere, esseque locum expostulationi illi diuinæ apud Esiam, quid ultra debui facere vinea mea & non feci: Expectauit ut faceret unus, & fecit labrator. Proh ingrati animi teterimam felicitatem! [Quoniam igitur nos sumus Israël, ait S. Maximus Serm. 2. de S. Cypriano] vinea Domini sumus, videamus diligenter ne ex paleate operis nostri non nascatur dulcedinis tua, sed felix: ne dicatur nobis quod Iudeis dictum est per Prophetam. *Sustinui ut faceret unam, fecit autem spinas, & non iustitiam, sed clamorem.* Quan dura conditio, vt possesso quia Dominus suo suſtitutis fructus afferre debuit, spinatum illum aperititate compunxit, hoc est cum Iudei Salvatores debent tota fidei devotione suscipere, spinarum eum coronanter passione. Que corona quidem, quantum in Iudeis est, erat ihuarium consumelia; quantum in Domino, erat corona virtutum. Compungunt ergo Iudei Dominum, dum coronant, compungunt dum crucifigunt. Unde ait Scriptura sancta; *Videbunt in quem compunixerunt;* Igitur fratres, videte ne, & nobis dicatur, *Sustinui ut faceret unam, fecit autem spinas.* Hoc est ne spinas quas Dominus Iudei cunctis impulerint manibus, nos iniquis sensibus apponamus & compungamus cum non aperiret sensuum, sed opem prauitate. Sunt enim spinæ cordis, quæ verbum Dei etiam vulnerare conuerunt, de quibus meminit in Euangeliō Salvator dicens, seminans semen cecedisse inter spinas, & creuileas, ac suffocasse quod satum est. Quia autem spinæ sunt, ipse prosecuitur, dicens, utique sollicitudines esse mundanas, quæ cum crescunt in corde hominis, mandata in eo Salvatoris suffocant. Quis enim inquam sollicitus de mundo, potuit bene sollicitus esse de Christo? Quis dum luctis domus fuit prouideret, vilitatibus Ecclesiæ poruit prouideret, vnde ait Apostolus, qui sine uxore est, sollicitus est que sunt Domini, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore est, sollicitus est que sunt mundi, quomodo placeat uxori. Ergo fratres, videite ne vinea vestra non vias, sed spinas faciat; ne vindemia vestra, non vinum afferat, sed acetum. Quisquis enim vindemiam legit & pauperibus non largitur, ille acetum colligit, non vinum.]

570. [Opus proinde sit, concludit supra S. Basilius,) iuxta prouerbij allusionem, vt ne vitam hanc nostram sinamus farmentis noxiis sylvestrare & luxuriari, est, ne quid in obecundis vitæ huius nostre munis, per ostentatio-

nem designemus, ne laudem venemur, captemus ab istis externæ conuersationis hominibus; magis vero admittamus, fructuosi vt simus, ac interim piam quandam ostentacionem operum nostrum, vero illi agricultæ sine vinitori affluemus.] Optimè etiam in cap. 1. Esiae verbis illis. [Iam quando vniuersaliter que anima conferrut vineæ, vti in Psalm; *Vox tua sicut vita abundans; Ait & Dominus; Ego vita, vos palmitæ;* Utendum nobis, ne quando nos anteueruant apprehendere istæ comminationes, non redditis fructibus quos conueniebat rependere. Forsan enim & hoc quidem tabernaculum, corpus est quod inhabitat Spiritus sanctus. Num nos sitis, quia corpora vestra templo sunt Spiritus Sancti? Vinea enī anima est, à qua reposicur copiosa libertas fructuum, plane digna primigenia plantatione & agricultione Dei. Verē enim plantata est, ad imaginem veri Dei creata: per vices autem ac sensim, multiformi prouidentia colitur sui conditoris, qui fructus vberes proferentem expugnat, vt cumulative edat fructus. Si enim nos addixerimus parandæ munditiævitæ, ad expurgandas animæ perturbationes, Deus ipse suppetias feret, complectens studiosam alacritatem perfectorum, ad consecrandam bonitatem festinantium. Sanè quemadmodum putatur vitis que prohibetur per pamphorum superfluitatem, ne vberes fructus proferat: Sic & anima circuncidens & amputans confuetum studium circa res euaniendas ac futileas, vim omnem suam dispensat & exercet ad bonorum operum fructificationem, ne forte in mundo hoc ostentationis & iactantiae præcupido, iniutili materia sylvestret & eluxuriet, omnemque suam facultatem exhaustat, perinde atque vinea circa folia, caulinulos & capreolos (quæ figura sunt mundi,) occupata. Anima insuper circumfoditur, quod liberius cuncta adiacentia sibi vindicet ad propriam alimoniam, & ita probè se adornat ad excipiendam multiplicem doctrinam Spiritus sancti. Quemadmodum enim vitis per fodiacionem non expitans, facilè evanescit, neque capax fit utilitatibus quæ illi prouenient ex infusione aquæ, propter densitatem terræ ei adiacentis; pari ratione anima minus riœ se componens circa hæ corporalia, quorum oppresia pondere, ne respiret quidem potest, sed permanet in secunda, scilicet graui onere materialium, quo fit vt anima nullum ex se proferens fructum, nullius iam sit particeps celestis auxili. Porro ab anima in secunda, ille quidem Spiritus sanctus se submouet ac retrocedit. Maceris interim sine se pess concidunt, nempe Angelorum sublida. Ad hæ peregrini ac barbari obiter transeuntes, in nos ita unum, nimirum potestates illæ effectrices peccatorum quæ admittuntur per superfluum scientiam; simul & viciose affectiones & à ratione prorsus abhorrentes, se volantes in putido factore, suis insta in voluntarium irruentes, quæ præoccupant eam animam, eandem, corrumpunt. Tunc apud talē animam, impletur illud, *Derelinquerit filia Sion sicut umbra aculum in vena.*]

571. Caudendum ne vua uostra sit vua felis, & botri amarissimi: quippe de eo decripti vineto cui Dominus maledixit, & vibratis inæ sue fulminibus valetatem intulit. Multas tales

vineas Deo innis, recenset & exponit ad hanc meitem S. Basilius in c. 16. Esaie, quibus illud Deus iure obicit; quomodo conserfa es in amaritudinem vitis aliena? Manetem Cyrus Hyerosol. catech. 16. ait eusisse in summum perditionis botrum. Dies Iudicij, cuiusmodi vinea, & vitis, ac botrus quique fuerit, manifestabit. Bene Gregorius Archiepiscopus Taurinitanus orat. in anni principium. [Quemadmodum ille mensis; apud nos primus est, qui apud Hebraeos septimus, ambōque in eundem ista conuenient: ita etiam corruptionem idem frugibus afferit, & vindemiam aufpicatur. Non aliter ac sempiternum illud æuum generationis, atque interitus finis est, & vindemia spiritualis initium. Nos enim in futura vita velut quoddam torcular expectat. Atque ut generolo, pulcherrimōque racemo in torcular imposito, suave mustum, & odoratum effluit; cui etas postea gratiā ac fragrantiam afferit. Sin ē cariosus vel acerbus suis liquor exprimitur, in vappani degenerat, nec idoneum potui est; sed acelicit, & factorem contrahit, aut aliter viatū vermis faciat; Sic in resurrectione corporum, ubi racemorum instar actiones nostra in probatorium illum ignem tanquam in torcular immissa fuerint, de cuiusque prouentu & agricolatione constabit.]

*Nihil celebres alia vineæ, ad Christi vineam.*

Liquer de Christi vineæ præstantia. Quæ vulgo dicuntur vineæ, quantumvis excultæ, & feraces, & vini generosissimi fertiles, Cericæ Lebæ, Falernæ, Maſtæ, Cypræ, quid ad eleætan Domini vineam, cuiusque feracitatem, & fructus optimos cum culturæ vinitoris responderet. Auream Regis Persarum vitem, trûc tamis, pampinis, auream, cuius racemi ex lapillis pretiosissimæ, qua plenè Brisonius l. 1. de Rege Persarum pag. 69. Pithui itē vitem auream apud Herodotum l. 7. Ex eadem quoque materia vitem Aristobuli, Iosepho celebratam 14. Antiq. c. 15. argumenta potius monstrosa nouitatis constat fuisse, quam solidæ ac vere magnificæ. Quare non est quod de villa vinea, cum vinea Christi quomodolibet componenda, aut iure æquiparanda, simus anticipetes.

*Ager Christi, nouale.*

572 Agrum Ecclesiæ, Christus colonus optimus (sic enim apud Ieremiam c. 14. denominatur, suffragante Iaia c. 28. à v. 24.) excutus studioſissime. Erat hic ager ante Christum, qualis apud Ieremiam c. 7. describitur verbis illis. *Omnia loca ubi fuerint mille vites mille argenteis* (idest quævis fertilissima vitta, cuius singule vites fructum annum totidem argenteorum ferant) *in spinas & in vepres erunt;* *Cum sagittis & arcu ingredientur illuc; vepres enim & spinæ in uniuersa terra.* Hæc non de spinis & agro materiali, sed de intelligibili spineto accipienda esse, docet ibi S. Cyrus. Tale quod enim erat orbis terrarum ante aduentum Christi; nominatimque Iudea cui Chrysologus serm. 164. eam ob causam accommodat rubetum in quo Moses ignem innoxium conspergit. Et Ambrosius serm. 73. hunc ait esse,

agrum qui expectatus ut faceret fructum idem, fecit spinas, vt est Iaia 5. iuxta 70. Et dixerat sanè de Iudeis Michæas c. 7. qui opimus sepe. Verum si lumen quod in mundo erat, tenebras quantæ fuerint? Si inquam Iudea, que veri Dei noititia non destituebatur, tot vitis & sceleribus abundauit, vt non ager domino suo commodus, sed senticetur & spinetum si meritò denotata, cuiusmodi fuisse existimatibus reliquum mundum? Spinæ h̄c in rhamni idolariae, omnia repleuerant. Spinæ enim idola dixisse Ieremiam c. 4. cum dixit, *nouale nobis, & nolite ferre super spinas,* pulchritudine tradidit in Catena S. Chrysost. Succreuerant item vbique spinæ ille vitorum, ad quæ euellendas sic hortabatur S. Ambrosius serm. 36. [Producamus de spinis nostris rosas, hoc est de peccatis instituam, de feueritate misericordia, de auaritia largitatem. Ita enim spinæ sunt corporis nostri, que praefocant animam, de quibus ait Scriptura; Spinæ & tribulos tibi germinabit terra. Germinat enim mihi terra mea spinas, si me corporalis tribulus titillatione compungit. Generat mīhi tribulos, cum me diuinitatum secularium cupiditate disseruat. Spina enim Christiano, auaritia sua radix est. Spina vero boho, honoris ambitio est. Videntur enim specie apud suos grata esse, sed ludunt.] Spinæ istæ, florent & virent initio, sed vbi rhamnum intellixerit, pungunt, ait ad eum psalmi locum S. Augustinus.

Hunc igitur agrum, Christus colonus optimus, nouale fecit, cruce enim fia vitis pro aratro, (vt est apud S. Macarius hom. 2. & apud Maximum hom. 2. de passione & cruce Domini, nec non apud Cassianum collat. c. 22.) Apostolos autem aternitatis latores, ut loquitur S. Hilarius can. 5. in Match. adhibens ad proficindandam hoc arato terram, nam idcirco ut S. Macarius hom. illa 29. obseruat, binos eos tamquam ad ingum copulant, facillissimum effectu agrum, è quo olim non nisi multa germina, tribuli scilicet & spinæ scelerum procreabantur. Secundum Apostolos, alij quoque laborauerunt in hoc agro. Audi de S. Antonio Aldelnum lib. de laude Virginitatis c. 14. [Antonius cœlestis arati stiuvatus, & Euangelici feminis fator, à quo primitus per Aegyptum fertilis Cœnobitorum leges germinauit, unde postmodum Memphis tellos quam Nilus reciprocis fecundant fluentes, milenos animalium manipulos in fructiferis Ecclesiæ nouilibus pullulantes protulit, quos Angelici mestores (cum figura mundi in cœlo & atomo euauerunt, & enormia creaturarum elementa in melius commutata claruerint,) sequestratis loliorum fasciculis in inexhausta cœlestis regni horrea cateruatum aduecebunt.]

*Eius consummatio in combustionem.*

573 Quod autem consummatio terra reprobæ, sit in combustionem, vt est apud Apostolum; quod inquam extremum remedium ad conciliandam agro inutili fertilitatem, sic ignis immisso, neque hoc remedium prætermissum.

missit colonus Christus, idcirco profectus legem venisse mittere. [Et quid est? inquit Chrysologus serm. 164.] quod tantum verbis spargit ignis: quod tanta & talia inflammat & dilatat incendia, dicendo; *Ignem veni mittere in terram?* Quid est? Ager quoties longa incursus sylvestris, & toto luxurie agrestis fordescit horrore, pericillimi cultoris viisque semper aperitur & purgatur incendio: ac studio benigno cultor ignis apponitur, ut exultis sentibus reueletur prima facies campi, praetetur agricultura libertas, fiat facilis via vomeri, si germinis ferax sterilis diu terra, & longaæ mestæ otia latè leuissima iam repenser in fructu. Ergo ubi Iudaicus cespes continuo atro legis & iugi cultu effectus ad inopiam, non respondit getrini, non laboris, sed pro tritico lolium redidit, protulit pro viribus spinas; Christus ad fata gentium diuini cultus conuerit industrian: ac diu oppressa dumis nationum cupiens noualia putgare, ignem mittit primum maximus magister in terram, & quicquid naturalis sequale fecerat luxus, quicquid arefecerat brumalis rigor, artifici depurat & consumit incendio: quatenus sola longo exhausta ieiunio, ipso suo cinere saginata pinguecerent, & post diuturnam duritatem tenera redderentur & mollia: ac sic Euangelico aptata culto, semini redderentur communio& felici sulco iam redderent trigesimal, sexagesimum, ac centesimal fructum, sed sic ipse cultus, non est nouus agricultor veteri & cœlesti. Nam legem pandere, gratiam serere, ignis semper opere conuenient. Datus legem, ignem præmisit in tubo: sed diuinum rubus portauit, non concepit incendium, iam tunc aculeis malitia plementum & ingratum culturas legis populum prefigorans. Et nunc in arua gentium cum destinari Apostolos, sic eos igneo imbre perfudit, & ignis conficit super eos, ut possint humecta siccari, infundere, decoquere cruda, frigida calefacere, accendere extincta, combure noxiam, & in opere diuerso, vno atque eodem igne, ad cœlestem copiam tota percolete desertum terratum. Optimè idem tradit S. Chrysologus, serm. 2. de Pentec. Tomo, Græcol. & Anastasius Sinaia lib. 11. Hexaëm. in fine, saepè S. Macarius.

Hunc ignem in agrum suum immissit Christus in die Pentecostes Tuncque impleri contigit, quod Isaïa c. 10. prænuntiat eris lumen Israël in igne & sanctus eius in flamma, & succendor & d'urabitur spina eius, in die una. Nam de Spiritu sancto eum locum accepit S. Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto capite 16.

Vt ignem prouidit Christus, ita & nubes fecundantes quas Origenes interpretatur diuini verbi dileminatores hom. s. in Ieremiam. Qu'item de pluvia agros mysticos fecundantis effusione, plenè dicitur hom. 16. in Leuiticum. Optimè S. Cyrilus in cap. 45. Isaïa ad illud *O nubes pluviæ iustum*, & S. Ambrosius Luce 21. ad illud, *venientem in nubibus*. Non displicet S. Gregorio, ea aquarum agrum Ecclesia fecundantium interpretatio: sed illam cumulat alia. Sic enim scribit 11. Moral. cap. 6. tractans illud. *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur, Si miserit eas, subvercent terram.* [Si aqua scientia prædicationis accipitur, sicut

scriptum est; aqua profunda, verba ex ore viri, & torrens redundans fons sapientia, cum aqua continetur, cuncta siccantur: quia si scientia Prædicatorum subtrahitur, eorum qui viridecerere in spe æterna poterant, corda protinus arefiant, ut in desperata siccitate remaneant, dum fugitiua diligentes, nesciunt sperare manufa. Si vero aqua nomine sancti Spiritus gratia designatur, sicut veritatis voce in Euangeliō dicitur; *Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de venire eius fluent aqua vina, vbi sunt Euangelista subiunxit, hoc autem dixit de spiritu quem accepisti erant credentes in eum;* Congruus in his sermonibus intellectus patet, quibus ait; *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur:* quia si Sancti spiritus gratia ab audientis mente subtrahitur, arecit protinus intellectus, qui iam per spiritu viridecerere in audiente videbatur. *Quod autem non aquam, sed aquas memorat, pluralitas appellatione, ad septiformem donorum spirititalium gratiam recurrit:* quia quasi tot aquis unusquisque infunditur, quot donis repletur.]

*Fimus ad eiusdem facundationem.*

574 Sed neque sumi ingestionem, omitit ad agrum suum oblimandum Christus. Hic sumus Iudice Origene homil. 2. in Leuit. est humilitas carnis assumptæ per Verbum. Iudice autem S. Augustin. in psal. 140. mors est sanctorum Martyrum. Sic enim scribit. [Quid factum est de mortibus Sanctorum; *Sicut crassitudine terra dirupta est super terram, dissipata sunt iuxta infernum ossa nostra.* Quid est, crassitudine terra, dirupta est super terram? Nouimus crassitudinem terræ, contemptibilia quæque esse: quæ sunt quasi contemptibilia hominibus, facundant terram. Nam dictum est, & in quodam psalmo, iacuisse mortes sanctorum, & non fuit qui sepeliet. Sed illæ omnes mortes, factæ sunt crassitudine terra. Quomodo accipit terra quandam pinguedinem de rebus contemptibilibus & abiectis, sic ex eo quod contemptus hic mundus, accipit crassitudinem terræ, ut inde seges Ecclesiæ feriacus pullularet. Iam nostri fratres, quia contemptibilia terræ huius, de quibus pinguecit terra, nec appellare volo, nec dicere decet. Talis est quædam sagina terræ, & quædam pinguedo: & contemptibile est hominibus, & quasi sordidum est, abiicitur, sed quid fecit hic, ut iam & ipsius verbis utar? *De terra erexit inopem, & de stercore exaltavit pauperem, ut collocaret eum cum principibus, cum e. Prostratus est enim in terra, tanquam pinguedo terra, diruptus est super terram, sicut iacuit ille Lazarus ulcerosus, sed tam ab Angelis sublatus est in finum Abraham.* *Pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius,* sicut contemptibilis est seculo, ita pretiosa est agriculta. Nouit enim ibi utilitatem & vberem succum, & nouit quid affectet, & quid eligit, vnde leges fertilis surgat. Sed contemnit eam iste mundus. *Nesciis quia contemptibilia mundi elegit Deus & ea quæ non sunt, tanquam quæ sunt, ut ea quæ sunt euacarentur?* De stercore erectus Petrus, Paulus, & cum occiderentur, contemnabantur. Modò iam saginata inde terra, exurgente segete Ecclesia, ecce quod est noble & præcipuum in mundo Imperator venit Romam:

## Sectio.VI.Cap.V.

270

Roman: quod festinat? Ad templum Imperatoris, an ad memoriam Piscatoris? Sicut enim crassitudo terrae disrupta est super terram, dissipata sunt iuxta infernum ossa nostra.]

Aliter simum. Euangelicum quo Ecclesia fecundatur, accipit S. Ambrosius l.7. in Lucam. Sic enim scribit. [Nouit excolete, qui nout via deprehendere. Pollicetur dura cordis eorum, Apostolicis ligonibus esse fodienda, ut longo incultu strum mens obductum, sermo bis acutus inuertat, & corde prosciffo exercet serum aero spiramine tam vigentem, ne radice Sapientia terratum aerius obruat, & abscondat. Cophinum quoque steroris, dicit esse mittendum. Magna profectio vis steroris, quae tanta est, ut de infecundis fecunda, de arientibus virientia, de sterilibus faciat fructuola. In quo sedit Job cum tentaret, & vine nequint. Et Paulus aestimat sterora, ut Christum iuris faciat. Denique cum ante Job plurima perdidisset, postea quādam sedit in sterore, non habuit quod Diabolus posset auferre. Bonae ergo terra quae foditur, bonam stercus quod mittitur. Denique Dominus de terra suscitavit inopem, & de sterore erigit pauperem. Itaque per intellectus exercitium spiritualis, & humilitatis affectum, etiam Iudeos, in Euangelium Christi cultor ille bonus, fore existimat fructuosos.] Penitentia actus, simum & stercus agri Ecclesiae, exponit S. Augustinus, omnino pulchri serm. 151. de tempore, & obiter Nazianzenus orat. 40. De singulis spiritualis, agricultura instrumentis. Instincte & pulchre Hugo Victorinus serm. 16. ex centum, & optimè quoque S. Bernardus serm. de SS. Petro & Paulo.

Seminatio fertilitas, cura colonorum excitata.

573 Sic aptato agro, iniectum est semen diuinum, Christus ipse. In quam rem elegansissime differit S. Ambrosius in psal. 43. ad illud, & in gentibus dispersisti nos, his præter cetera, quibus & Christum, & proportione aliqua Apostolos: semen sanctum fuisse, docet, quo fecundatus est ager Ecclesiae. [Ut Dominus Iesus Christus, sicut granum cecidit in terram & mortuus est ut multum fructum afferret; ita etiam dispersi sunt Apostoli sancti, ut bonum inter gentes semen afferrent; quo ad eorum similitudinem fructus gentium pullularet. Denique scriptura hoc dicit, dixisse Dominum, quia properea vos misi, ut vocaretis, & fructum plororum afferatis, & fructus reperiretis. Factus est ergo Dominus sicut semen, secundum quod dictum est ad Abraham, & feminino, quod est Christus. Semen ergo onanum, Christus. Et ideo se cadere paulus est & spargi, ut conforme corpori suo transfiguraret corpus humilitatis nostræ. Hoc ergo semen salutare omnibus hominibus pullulavit, & ex illo ad eius imaginem figurati quasi semina Apostoli sancti, missi sunt per diversa atque dispersi, ut in agrum Ecclesiae gentes congregara, diuersis fructibus fulgerent toto orbe terrarum. Ita ergo dispersiones discuntur: sicut etiam in posterioribus idem David dicit; edificans Hierusalem Dominus & dispersiones Israel congregans. Dispersi sunt enim ut nos

fructus facerent, & postea veluti triticum nostrum, Ecclesiae horreis inuherentur.] De planctu variis seminarioribus, & quād male pertinet, si pereat in eo tantum semen, tantisque seminariorum labor concinnat & fusus S. Benedicto.

576 [Huius agri fertilitas non est vbius eadem & pat. In aliis enim fert fructum tricessimum, in aliis sexagesimum, in nonnullis centesimum. Sic perfectio diversa in variis Ecclesiæ statibus, & pro maiori perfectione maioriorum leges, designatur ab ipsorum Christo. Radix prima totius huius diversitatis, est bona Christi voluntas, sive Spiritus sanctus varie communicatus. Pilchre hoc docet C. Farini dialogo 1. his præter cetera, [Sanctus Spiritus cum sit virus, virus forma & ciuidate modi, vniusque substantie, indistinctus & absque defectu, unicuique diuidit gratiam sicut uult. Utique in plantis fieri solet, ut quādū quidem hyems asperitas prævaleret, & infusigera maneat; postquam verò pluuiis rigata sole fuerit, renascuntur, & germinantur & mortalium anima, quādū quidem hyems vitiorum detinuntur, difficiles & omnis communionis expertes mores erga proximos ostendentes, mortua & infusigera sunt. Quādū autem diuinam Spiritus pluviam per doctrinam institutionis suscepit, & turpidiorem que est ex vitiolitate, abstercent, multisque effectibus obnoxium, corpore & molle vestimentum deponerent; mox in eis suscitatur ratio, & quādū renascuntur per diuinam signationem & calorem spiritus, & fructum ferunt, secundum Domini sermonem, alius quidem trigeminum, alius verò sexagesimum, alius verò centesimum. Nam alij quidem ad sapientiam accommodant linguam, alij ad vaticinion, alij ad Demonum expulsionem, alij ad declarationem rerum diuinarum. Alium ad sobrie viuendum instruit, alium ad misericordiam, alium ad temperantiam confirmat, alium ad Martyrium uagi & excitat; ac diuersus in alio eleventur, cum ipse non sit aliis, quemadmodum existimilij & mentis vi praefans scribit Apostolus. Unicuique (inquit) datur declaratio spiritus propt expedit. Nam alij quidem per spiritum datur oratio sapientiae, ut verò oratio scientie, secundum eundem spiritum; alij fides in eadem spiritu; alij prodigiis effectiones; alij vaticinatio; alij diuinicationes spiritum; alij genia lingnarum. Sed omnia hac effectu unus ille & idem spiritus, dispersi peculiariter unicuique, scilicet uali.]

Quod autem nunc post tantum laborem succedunt, denudū spinæ ac tribuli in hoc agro, sic eos ad quos artinet compellas S. Augustinus Orat, de quinque heresis cap. 6. initio, cum præmisset nonnulla de spinosis germinibus in Ecclesiæ agro enatis. [Tales fructus, deserta germinat terra. Agricolamen accuso, sed querio. Vbi mihi effici boni Agricultor? Quid agius? Quare vacatis Videis quo malo ista plena sit terra? Hinc spinæ hinc tribuli, hinc scenum surgit. Spinæ incendite, tribulos eradicare, scenum lecate; noua semina spargite, non vos terreat hyems; si abundat iniquitas, vestra tamen ferueat charitas. Sepe hyems quidem metatis astate.] Satis de Ecclesiæ

RAVNAI  
Tomus  
De Chris  
tianis  
De Attrit  
e Christi  
XVI  
3

agro Christi. Quam allegorianus Cæstius Dialogo 4. Interrogatione 192. præter ceteros haecenūs adductos, insigniter est prosecutus. Sed quod eius diffusor sit oratio, & iam plas satis per hunc Ecclesiam agnum expatiati videamus, legi apud eum poterit.

Pia item quevis anima, ager christi.  
Multiplex eius cultura.

577 Anima item quilibet pia, ager est Christi, in quo per sordidiam & negligentiam villici, spinae & virtice omnia repleuerant, ut interpretatur S. Gregorius Moral. cap. 22. illud proverbi. 24. Per agrum hominis pigris irans, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerat virtice, operuerant superfcieem eius spinae, & mactaria lapidum destruxerat erat. Non omisso Augustinum tract. de 4. feria cap. 2. [Et tu vna-  
quaque anima qua accedit ad Christum, ter-  
ra es spinosa & arida. Vnde probamus, quia talis es? Recole illam sententiam quam in primis pa-  
tentibus accepisti, & inuenies quid inde tra-  
xisti. *spinas* (inquit), & *tribulos pariet tibi*. An  
respondebis, non te esse terram spinosam? Si  
spinas non haberes, capiti creatori tui coro-  
nam spineam non imponeres. Quia ergo & tu  
talis es, spinarum multitudine, id est peccato-  
rum, prægrauita es.] Et serm. 59. de Verbis  
Dominis. [Colimus Deum, & colit nos Deus.  
Sed non sic Deum colimus, vt eum meliorem  
faciamus, Colimus enim Deum adorando non  
arando. Illi autem colit nos tanquam agriculta-  
rum. Quod ergo nos ille colit, meliores nos  
redit, quia & agriculta agrum colendo facit  
meliorum, & ipsum fructum in nobis querit,  
vt eum colamus. Cultura ipsius est in nos quod  
non cessat verbo suo extirpare semina mala  
de cordibus nostris, aperire cor nostrum tan-  
quam aratum sermonis, plantare semina præ-  
ceptorum, expectare fructum pietatis. Cum enim  
istam culturam sic accepterimus in cor nostrum  
vt cum bene colamus, non existimus ingratia  
agricola nostro, sed fructum reddimus quo  
gaudemus. Et fructus noster non illum ditionem  
facit, sed nos beatiores.]

Hinc agnum quomodo excolat Christus, &  
quam iterato labore tandem eum promoueat  
ad letas fruges fundendas, eximie docet S. Ma-  
carus hom. 26. his verbis. [In rebus quo oculis  
habient, terra ut plurimum ex se ipsa pro-  
fert spinas: colonus autem fodit, exercet dilige-  
nter, ac seminat, spina tanec vel non fata  
pullulant & multiplicantur: (vosquam enim  
transigellus est dictum est Adamo: *Tribulos &*  
*spinæ producunt ibi terræ*;) Denuò Colonus exer-  
cit terram, effudit spinas; que nihilominus  
adhuc multiplicantur. Accipe hoc spiritualiter.  
Nam post transgressionem terra cordis pro-  
ducit spinas, & tribulos: excolit homo, elaborat,  
adhuc tamen spina pratorum spirituum  
enascuntur. Deinde sanctus ille Spiritus, suppet-  
tias fert imbecillitatem humanae, & Dominus  
mitit in terram cordis semen celeste, atque  
excolit eam: quo semine iacto, adhuc tribuli  
& spinæ pullulant. Denò ipse Dominus, ac  
homo, exercent terram anima, & septem mali  
spiritus ac spinæ exoriuntur illuc, & repullan-  
t, donec adueniat ætas, & abundet gratia,  
ac descentur ab æstu solis, spina enatæ.]

Theophilus Raynaldi de Atrib. Christi

De eadem multiplici & indefessa agri nostri  
per Christum collonum cultura, his præter ce-  
tera. S. Augustinus Tractatu illo de 4. feria.  
cap. 2. [Idem tibi talis cultura impenditur, pro-  
pteræ crucis ligno exaratis, propteræ cœlesti  
pluviis præparari, vt cum facunda effecta fueris,  
non gratuleris de tuis qua nulla sunt meri-  
tis, sed reddens bonos fructus, Christi prædi-  
dices gratiam: vis nosse qualis tibi adhibetur  
cultura, qualis te desuper profundat gratia? Ec-  
ce agnosce. Christi cruce exaratis, quando eius  
signo in fronte signaris; eius sanguine rigaris,  
quando in morte ipsius baptizaris.] Item felu-  
nio exarari, sepiusque vexari, & exerceri ut fe-  
ractor euadat hic ager, notatur apud Ambro-  
sium serm. 36. sed eleganter apud Chrysolo-  
gum serm. 31. Ieiunium est singulare sanctita-  
tis aratum, colit corda, eradicit crimina, euel-  
lit delicta, virtus subnitit, charitatem serit, copiam  
nutrit, parat innocentia messim.] Addit tamen  
serm. 42. ad aquandum esse agrum, aqua lachry-  
marum pauperum id quod lacè astruit S. Chry-  
solitus hom. 14. in 2. ad Timoth. in morali  
in seminationis & eleemosynæ analogiam ple-  
nè excurrens.

578 Nec deesse debet extirpatio malorum  
germinum, audi Eucherium hom. 8. ad Mo-  
nachos num. 1. [Si quando terræ operatus &  
ruis cultor agrum suum seminibus præparat,  
non sibi sufficere putat, rudem campum vomere  
proscidisse, & assiduo aratro duras edomuisse  
glebas, ac sulcis frequentibus confecisse; sed  
insuper studet agrum illum infecundis germinib-  
ibus emundare, noxiis evacuare ruderibus  
spinarum, sicutipum fontes excusa radice con-  
uellere, sciens terram suam sine purgatione  
mali germinis, boni feracem esse non posse:  
ad le dictum putatis illud, quod ad spiritalem  
agricolam pertinet, *nowate vobis non alia, & no-*  
*nite ferare super spinas*. Ita & nos qui Dei agri-  
culta effecti sumus, qui spem fructum no-  
strorum non terra credimus, sed celo re-  
poscamus: non nobis sufficere putemus terram cor-  
poris nostri vigilarum exercitiis edomare, vel  
ieiuniorum labore conficeret, sed in primis men-  
tem extirpatione vitiorum mundare conèmuntur,  
circunciderunt mores, excidere passiones, eradica-  
re superbitam, plantare humilitatem, effodere  
iram, fundare patientiam, amputare inuidiam,  
inserere benevolentiam, & huiuscmodi vir-  
tutibus agrum cordis, quasi quibusdam bona  
frugis secundare seminibus. Carterum si caro  
conterit, & anima non fructificat, simile est  
ac si arati campus non desinat, & nunquam  
tamen missis appareat.]

Adhibenda item stercoratio, ait S. Ambrosius.  
lib. 2. de penit. c. 1. quod prudens agriculta ira-  
to Domino aduersus fuliginem excindendam  
sollicitè perfecit, immisso stercoris copiose.]  
Stercoremus ergo & nos, (ait ibidem S. Ambro-  
sius) agrum hunc quem possidemus, & cimitemur  
laboriosos agricultas, quos non pudet simo  
pingui satiare terram, & immundo cincere  
agrum aspergere, vt fructus uberiores colli-  
gant. Et quernadmodum stercoremus, docet  
Apostolus dicens; *omnia effuso ut stercora ut*  
*christum lucifaciam*, qui per inflammat, & bo-  
nam inuenit Christo placere. Legerat  
enim quod Abraham dum se stercus & cine-  
rem fecerit, summa humilitate inuenit Dei

Mm gratiam.

## Sectio IV. Caput V.

272

gratiam. Legerat quod Iob in stercore sedens, omnia qua amiserat recuperavit. Legerat prophetam David, quod Deus de terra suscitata inopem, & de stercore erigit pauperem. Et nos ergo non erubescamus fateri Domino peccata nostra. Pudor est, ut vniusquisque criminis sua prodat. Sed illi pudor agrum suum arat, spinas tollit perpetuas, sentes amputat, fructus adoleat.] Humilitatem esse hoc sterco, censet Sanctus Paulinus Epist. 10. ad Seuerum, apparetus sibi copinum sterco. [In quo mihi (inquit,) videtur æterna pia humilitatis virtilitas indicari, qua sterilem fecundat animam, ne per vacuam arrogantiam speciem, sibi iuxta illam Pharisæum placens, velut arbor infelix, frugibus inutili fronde luxuriet. Quam bonum autem & vtile ad culturam salutis, huiusmodi sterco sit, docemur in Beato Iob; qui postquam sedit in stercore, tenari desit. Conculperat enim tentatoris iniuriam, humilitate perfecta, qua faciliter surgere quam deinceps potest. Quia in simo sedens, unde cadat non habet, sed habet unde conseruat, per eum qui suscitata de terra inopem, & de stercore erigit pauperem, & in stercore redigit superbos.] Aliam huius agri stercoreationem, non ita multo post ex S. Bernardo memorabo.

*Prompta, & immensa agri Christi.  
feracitas.*

579 In his agris laborare Angelos, ut ex eis offerant Deo primitias, tradit per pulchre Orig. hom. 11. in Numer. De dupliciti in his agris ratione, & respondente ratione messe, pulchre S. Hilarius in psal. 125. *in fine*. Mirabile disserimen horum agrorum ab agris materialibus, obseruat his verbis S. Chrysostomus orat. de cruce. [Agricola non simpliciter feminina iactant, nisi prius bones iunxit, & aratum traxerint & sulcos prosciderint, & spinas euulserint & hinc terra feminam committunt, ut a pluvia, in telluris cavitates deferantur, Tunc terra producit spicam. Attamen expectant agriculta hyemem, & æstatem, & imbreem de calo, & tempus messis, & tunc coniunctum in horrea. Sed ego neque boues iungo, neque sulcos facio, neque spinas vello. Hodie sero, hodie meto; falsum me qualis qualis terra agricultam dicent.]

Qui campi istis sic excultis feraciores? qui dominio & colono gratiore? Est sane ager iuxta Tullium, gratitudinis veluti exemplar. Reddit enim cum favore beneficium, quod in eum contulit colonus. Legunturque in hoc genere planè admiratione digna, cum plerumque ex uno grano iacto, notatum sit extiisse culmos 60. Sed nullibi tanta feracitas, quanta in campo Ecclesia, qui in plerisque paribus ad centesimum multiplicat semina iacta, ut vidimus. Hinc existet, Deo agriculta nostro benè propitio, beata illa messis in horreum Domini recomenda. [Interim credamus (inquit Chrysol. serm. 103.) quod crux nostri corporis sit aratum; fides, semen, fulcus, sepulchrum, resolutio, germen, expectatio, tempus; ut cum vet Domini aduentus artifex, corporum nostrorum matura tunc viriditas, vitalem resurgat in messem, nescitur iam sine in, nescitur caniculum, non passuram falses, nec

flagella sensuram. Quia depositis in morte vultatis paleis, nouum gloriose corporis confit. git in fructum.]

580 Religiosum presertim solum, sicut Deo maximè excolitur, ita fructuum extimorum feracissimum est: idque si omittatur, esset quod iuste timore corriperetur, cum S. Bernardo serm. 2. de SS. Petro & Paulo, [Egregio vobis, (inquit allego) flos Cisterciensis,] si minus boni infidelitaribus inuenientur, maiorem in eis Dominus habuitus est patientiam, quam in nobis, quibus celestium consolacionum pluviā voluntariam segregavimus non sarculus Discipline, non paupertatis & vilitatis sterco defuerant. Au non sterco sunt abominationes Egyptiorum, quas immolarunt Deo nostro? Sterco plane, vilia ad aspectum, sed ad fructum villa. Non refugiat hanc feditatem qui facunditatem desiderat, siquidem ex deformitate recomponit qui portatur in agrum, formosus fugit acerius manipolorum, qui reportabit ex agro. Propterea non vilescat vobis villes preciosas: sed preciosius cunctis thesauris Egypci. Chilii impropterum estimate. Verantem terrenum habentibus sterquilinum, ipsa quoque calefis non deest pluia; que est orationis deuotio, iucunda ruminatio psalmodie, dulcis meditatio, consolatio scripturam. Denique & hæc ipsa pluia est, quam recipi per os meum, si quando de flumine eius impetus lætitat Dei ciuitatem, & torrente voluptatis illius, aliqua super vos, dum de eis loquimur, stillicida stillare contigit. Sed ineffice habeo interdum circumfodere, quandoquidem posuerunt me custodem & cultorem vinearum. Heu qui meani non colui nec coluisse. Necesse habeo tamen, dum hinc occupo locum, & circum fodere nonnunquam, & apponere sterco. Moletum id quidem, sed dissimilare non andeo, scilicet multo amplius locum nocturnum quam sarculum, ignem quam sumum. Itaque & arguere, & incutere incedam necesse est: nec ignoramus esse verbum increpatiorum, verbum improprietij, & quod si non excusat necessitas, ipsius quoque minus deceat proferentem.] S. Augustinus non diffimiliter serm. 35. de verb. Dom. in ipso haec. [Magna res fratres, & hereditas ipsius funes, & hereditas nostra est, quia & colimus eam, & colit nos. Nulla est iniuria illi quia colit nos. Quia si nos colimus illum vt Deum nostrum, ille colit nos vt agrum suum. Et vt fecitis quia colit nos, audite cum quem misit nobis; ipsam, inquit, viris, vos estis palmitae, pater meus agriculta est. Ergo colit nos, sed si fructum reddamus, parat horrem. Si autem sub tanto cuncte stirpes esse voluerimus, & pro frumento spinas proferimus, nolo dicere quod sequitur, ad gaudium finianus.]

Specimen agri boni, in quo diuinalementis optime ac felicissime fructum fecit, exhibeo, & abeo, ut hac sit monitio idem praestandi. S. Ephrem orat. in SS. 40. Martyres, ita philosophatur. [Germina & fructu inemborum Martirium, animas fidelium emuntrum; & frumentum eleatum Deo eundam seminari super campus stagni; & quæcumque dici possunt ad germinationem opportuna atque viliam, pœ in corporibus suis suscipientes, gelu, frigus atque rigorem,

rigorem, deinde etiam superna virtute calore, donec spica animæ, ad superna lumina viæ æternæ deportata est. O amabiles fureuli charitatis atque concordia Pauli; quomodo variis distinctam colotibus Lunam obscurarunt? O veri fructus agriculturæ petri; quo pacto rabidam obmutelere fecerunt locutam? O tam sancti plantationis Christi; quo pacto cuncta corruptionis pericula superarunt? Radices egerunt in profunditate charitatis; & sic vehementer fregerunt impetum ventorum. Stauerunt etiam amoris carbones acutos, & bruchiota palo suffixerunt: granum abconderunt in receptaculo spiritus: & serpentem vulnerarunt virga arundinea: ac deinde cuncti pariter salui atque impolluti, ad dignitatem decem agnatarum commigrarunt. Ipsi eximiam pulchritudinem cœlestis sua mellei Deo obtulerunt, & Euangelicis sermonibus irrigati, centenaria fructum produxerunt: ideoque etiam Tyrannica demessi falce, manipulos salutis in terram reponerunt, plausis vero inde tanquam frumentum, ad latissimum Ecclesiæ aditum vœsi sunt, ut psalmodis fideliter impinguati, misericordiam potentibus tribuant. Quis igitur vnguam vidit tales admirandos manipulos, stillantes sanguinem & coronas?

*Quæ Christi piscine, & quæ  
presentes.*

581 Piscinæ in Christi Ecclesia iuxta Willemianum Abbatem in c. 7. Canticum sunt Doctores. Sic enim canit exponus illud *oculi rui sicut piscine in Hesebon*, que sunt in porta filia multitudinis. Interpretans *Hesebon* *Zonam mariorum*.

*Doctores veri, piscinæ assimilandi,  
In foribus porta qua sunt orbis populo-*

*sa,  
Sic bona prospiciunt, his quos baptisna-*

*te tingant,  
Ut mentes oculi; dantes quoque pocula*

*verbi,*

*Zona mariorum permittunt gaudia cin-*

*sis,  
Ut praesens gemitus det veri gaudia ri-*

*fus;*

*Ante fores orbis piscinæ est locus istis,*

*Nec patet ad vitam veniendo copia cui-*

*quam,*

*Ni per Doctores lauei in baptismate for-*

*des,*

*Aique salutarem verbi bibat inde li-*

*quorem.*

*Vrbi Catholica stat nomen filia turba,*

*Utpote cuius numerosa frequencia*

*pries;*

*Addere non cessat, dum mundi clausula*

*restat.*

Suffragari videtur S. Ephrem Orat. in omnes Martyres. Si enim de maximo Doctore S. Paulo, habet. [Accipiens sermonem sicut piscis hamum, è profundo fusum træcus, utrilibet excecatus est; largaque vita Iudaicorum institutorum ac rituum abdicata, exinde secessus est Christum, & in piscinam dulicium fluentum immisitus, respexit ad vocacionem suam, ac Paulus mutato nomine vocatus, requiem præbuit Christi Discipulis, & prædictor secu-

*Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.*

rus, & columna firma fidei effectus, affitauit semper ipsum esse Christum.]

Mihī nouū minus consentanea viderūt interpretatio piscinarum, quām suggestit Petrus Damiani Opus. 52. c. 2. sic scribens. [ Claustrum monasterij, viuatum est animarum. Ibi quippe viuant pisces, qui iuxta legis edicta pennulas habent; atque vt in corpus Christi transferantur, Ista clitarum mensis delicias præbent. Pisces quippe qui squamatum pennulas habent, dare saltus etiam super aquas solent. Quid ergo pennatis pescibus, mihi electæ animæ figurantur, que præfeciō sole, in coelestis Ecclesiæ corpus transiunt; quia modò virtutum pennulis fulta, saltus dare per coeleste desiderium situnt; vt superna per contemplationem appetant, quantum in semetipsa iterum ex mortali carne relabuntur. Claustrum itaque monasterij, utrum gurgustum, sive viuarium pescum solennemmodi, sicut dictum est;] an etiam *Catabulum* cœlestium pecorum, vel certe *anarium* voluerunt, per spiritalem intelligentiam rectius possumus appellare.] Conciudit post pauca, & viuarium, sive piscinam, & catabulum & anarium, dici posse monasterium; quod de viuario, sic confirmat. [Ibi quippe spirituales, (sicut dictum est), viuunt pisces sacraarum Scripturarum fluentis iugiter innatantes. Nisi enim esset spiritale gurgustum, vbi non terreni, sed cœlestes pisces spiritualiter viuerent; nequam Dominus ad Beatum Iob de typica Behemot hunc dixisset; *Nunquid implebis sa-*

*genam pelle eins, & gurgustum piscium capie*

*illis.*] S. Bernardus idem præclarè præfigit serm. i. de S. Andrea. Quod enim *flagrum* ibi nominat, idem est ac *viuarium*. Præficit ex Bernardo hanc rem Pintus, latè hanc analogiam prosecurus, hom. 29. in Ezech. Sunt igitur piscinæ Regis nostri, cenobia.

582 Et quadrat sanè pethellè, ( si penitus remiscatur ) denominatio piscina, in religiosam dominum qua conclusi tenentur Ascetae. Sunt quidem omnes Christiani pisces, vt est apud Tertullianum lib. de Baptismo c. 1. quod confirmat Anastasius Sinaïta s. Hexaëm, quia pisces cum ex vento (vt ait,) & aqua generentur, symbolum est regenerationis Christiani. Eorum piseationem per Apostolos insigniter omnino exhibet Proclus initio homiliae de S. Andrea. Ex his tamen pescibus aliqui liberi perambulant semitas maris. Hos S. Augustinus in psal. 8. & S. Greg. 1.1. morale. 2. interpretantur, seminatores curiosos cerum abditarum, vel [ qui inquinunt in profundo huius sculi, temporali; quia tanquam semita in mari, tam circò euaneantur & intereunt, quām turbus aqua confunditur, postquam transflentibus locum dederit, vel nauibus, vel quibuscumque ambulantibus, aut natantibus. Non enim tantum, ambulant semitas maris, sed perambulan-

*dixi; ostendens pertinacissimum stu-*

*dium inania & præterfluentia requirentium.]*

Optime tamen pisces maris, aut alioqui liberi, accepi possunt seculares, qui nullis astricti alienis legibus, libere exequuntur quæ volunt, & ire eis quodlibet licet. Et quamquam in hoc ordine possunt esse pisces habentes pennulas,

& saltus super aquas dantes, qui immundi non erant; quia vt interpretatur S. Greg. 5. moral.

cap. 6. sunt eorum symbolum, qui [ in eo

*Mm 2 quod*

## Sectio. VI: Cap. V.

274

quod imis deseruant, aliquando ad superna confundere, mentis salibus scium, ne semper in profundis euram latent, ut nulla eos amoris summi quasi liberi aeris aura contingat.] Tamen qui in piscina concluduntur, alieno arbitrio patent, longeque magis subsum humanae dispositioni. Quia ergo codem proportione modo se habent ad Deum, qui rebus omnibus facultatibus abdicantur, concludunt certis claustris propter Deum; apte cum piscibus piscina conclusi, ipsaque oceania piscinis componuntur. Videis quae de Religiosorum & piscina analogia, haber creditus Athanasius q.44. in scriptur. expeditus illud, Luc. 24. partem piscis ast.

Celebrat Neptunias Istria piscinas, Cassiodorus lib. 12. Epist. 12. quae tamen reuera piscinae non erant, nisi quales describit lib. 9. Epist. 6. Balanæ aquas, [& immissum Averno stagnum mare, vbi ad voluntatem hominum, vita regitur ostreorum; industriaque mortalium fit, ut res alibi fortuita, ibi semper apparet copiosa. Quanti ibi molibus, marini termini decenter inuasi sunt quanti in visceribus aquatis, terra premoda est? Dextra levaque, greges piscium ludunt. Claudunt alibi industrios parietibus copiosæ delitiae, captiui tenantur aquatiles greges. Hic ubique sub libertate vivaria sunt. ] Piscina Christi quas memorabam veræ piscinae sunt, vbi libertas evadendi & expatiandi adempta rationalibus piscibus. Quare nulla virutumque est idonea æquatio.

### Pecora campi, in Ecclesia.

583 Pecuaria & armenta, oves inquam & boues, ac pecora campi, locum suum habent in regno Christi. S. Gregorius 16. Moral. cap. 22. imperios vult. *Gregum*, nominibus designari, & probat ex Cant. 1. vbi sponsa se ignorans, amandatur post vestigia gregum per boues verò, aut asinos validos, operati os intelligit, sive corporali exercitationi addicatos, tanquam Issachares, recubantes inter medios terminos, & supponentes humeros suos ad portandum: sive disseminando Dei verbo; Et ipiritalibus ministeriis addicatos, quos confort cum boues. Non multum quodiboues spirituales dissidet S. Augustinus in psalm. 8. qui sanctos Dei ministros, eo nomine designatos arbitratur, ut nomine *ovium* pios laicos. *Ovis* enim, innocentie symbolum est. [Pecora verò campi, addit in psal. illum 8. S. Augustinus, congruentissime accipiuntur homines, in carnis voluntate gaudentes, vbi nihil arduum, nihil laboriosum ascendunt. Campus est enim etiam lata via, quae ducit ad interitum, & in campo Abel occiditur. Quare metuendum est, ne quisque descendens de montibus iustitia Dei, (*Iustitia enim*, inquit, *sua velut montes Dei*) latitudines & facilitates voluntatis carnalis eligens, à Diabolo trucidetur.]

Continet hac omnia domus Christi, Ecclesia, ut concludit ibidem S. Augustinus, donec oves ab hædis segregentur, & in caulis varias secessant, oves ad vitæ aeternæ domicilium; hædi & pecora campi in infernum, vbi sicut oves penent, morte, (*inaustissimo* utique pastore seu Satana,) paciente ut David psallit, Interim tamen dum hic permixtum degunt

greges, omni prouidentia, & bobus, & ouibus & campi pecoribus prouisum vult, sive ad palulum, sive ad turclam. Quae res produci late posset. Sed quod de pectoris titulo inferius ha- agendum, nunc eam cogitationem non expando; contentus obiter indicasse, diuina ouilia, & pecuaria, ac armentazad insimuladas diuinitas Regis nostri, his symbolis, quibus Regum olim plurimorum diuinitat contrinebantur. Vere multo magis de Christo Rege, quam de Abrahamo, ac Iob, aliisque Regulis dicitur, quod ha- buerit substantiam multam nimis, in armatis & gregibus; cum omnes plane, quotquot fide creature rationales, sint populus eius, & ouia pascue eius.

*Vix doctrina de Christo, Rege Glorie.*

584 Expressi omni ex parte Regem gloriam Christianum, euicique manifeste, quo cumque tandem modo Reges terræ aliquando gloriosi sunt viisi, infinitis partibus gloriostior esse gloria Regem, Dominum Iesum. Nunc opportuna huic capituli clausula, adhibenda est, ex Ny- sceno libro de perfecta Christiani hominis forma. [Nullius rei viisi, vult esse Dominus, is qui gloria Dominus est. Quisquis igitur in lumine ab condito, tum manifesto, abhorret ab omni turpitudine & vanitate, cum qui gloria non ignominia Dominus est, sibi principem constituit.] Qua verò mentis abalienatio est innumeros mortales, ut abiecio Regis glorie, immensam suis reponente gloriam, truculentissimo Tyranno, sola rependenti supplice, per summos conscientia angores levius pre- eligant? Stupet ad id S. Chrysostomus homo, in ad Ephes. Et ipse Satan id Christo obicit iactabundus apud S. Cyprianum lib. de Electrofina sub finem. Ne igitur sed sapientius Regis gloria subiici præeligamus. Regis huius fecit, in me Tyranni crudelissimi, dominatus in fidamur. Eius imagines apud nos esse, ne patiamur. Egredie Origenes homo, 2. in psal. 8. ad illud. *Veruntamen in imagine petra trans hum*, hoc monitum sic tradit. [Multi in hoc mundo, propter imagines malorum Regum, immo potius Tyrannorum perierunt pro hoc tumultu, quod tyrannica apud eos imagines deprehensa sunt: & hoc solum ei sufficit ad crimen. Perficietur ergo nunc se vnguisque vestrum, & cordis sui arcana recentat; ac diligenter inquirat, quas ibi imagines gerat. Si inuentus fuerit habere ibi formas Diabolii, & imaginem Satanae, quod tibi erit vita refugium? Qui si miferebitur tui, cum de intimo con- clavi cordis tui, tyrannica imago profertur. Sin autem vis ut per species tibi huiusmodi imagines designem, audi. Ita imago tyrannica est, auaritia, dolus, superbia, rumor, glorie secularis, inuidia, ebrietas, comedationes, & his similia. Quas si non citius abiceris de domo tua, omnem fucum pessimam huius picturam, & omne pigmentum venenatum coloris abstergeris ipsæ te imagines perire facient.]

CAP.